

**TEKNOLOGISK
INSTITUT**

Skoler i landdistrikter

**Analyse og Erhvervsfremme
Februar 2008**



Indhold

1.	Indledning.....	3
2.	Konklusioner	4
2.1.	Omfang og udbredelse af skolelukninger i Danmark.....	4
2.2.	Udviklingen i lokalområder, hvor skoler er lukket	4
2.3.	Skolers kvalitative betydning for lokalområdets dagligliv og aktiviteter	7
2.4.	Hvad kan kommunen gøre i forbindelse med tilpasning af skolestrukturen?	9
3.	Undersøgelsens metode og datagrundlag	14
3.1.	Definitioner anvendt i undersøgelsen	14
3.2.	Statistisk analyse	17
3.3.	Casestudier af skolelukninger.....	18
3.4.	Surveyundersøgelse af forældres skolevalg	19
4.	Skolelukninger i landdistrikter – et overblik	21
5.	Skolelukningers betydning for lokalområdets udvikling	24
5.1.	Befolkningsudvikling	24
5.2.	Udvikling før og efter en skolelukning	30
5.3.	Familiestruktur	33
5.4.	Uddannelsesniveau	36
5.5.	Indkomstniveau	37
5.6.	Befolkningens beskæftigelsesstatus	39
5.7.	Huspriser og ejendomshandel.....	40
5.8.	Kommunale udgifter til kultur- og fritidsområdet.....	43
6.	Forældres valg af skole.....	44
6.1.	Hvad lægger forældrene vægt på i valget af skole?.....	44
6.2.	Hvad ville forældrene gøre i tilfælde af en skolelukning?	47
6.3.	Hvilken betydning har skoler i landdistrikter for tilflytning?	50
7.	Skolelukningers betydning for lokalsamfundet – analyse af casestudier.....	53
7.1.	Baggrunden for skolelukninger	53
7.2.	Hvad betyder det for lokalområdet, at skolen lukker?.....	54
8.	Eksempler på skolelukninger.....	58
8.1.	Case 1: Ulbølle Skole	58
8.2.	Case 2: Vejrum-Viskum Skole	62
8.3.	Case 3: Sundby Skole	67
8.4.	Case 4: Rørup Skole	71
8.5.	Case 5: Haunstrup Skole	76
8.6.	Case 6: Brandstrup Skole	79

1. Indledning

Hermed præsenterer Teknologisk Institut undersøgelsen "Skoler i landdistrikter", som er gennemført for Velfærdsministeriet.

Undersøgelsens baggrund og formål

I landdistriktsdebatten fremhæves skoler ofte som væsentlige institutioner i forhold til lokalsamfundets lokale liv, sammenhængskraft og aktiviteter. I dag eksisterer der meget debatmateriale om emnet, ligesom der er udarbejdet kvalitative enkeltstudier af områder, der har været udsat for skolelukning.¹ Der er imidlertid ikke hidtil lavet undersøgelser, der sigter mod at give et samlet, generelt billede af skolers betydning for nærmiljøet i danske landdistrikter, herunder konsekvenserne af en skolelukning.

Formålet med denne undersøgelse er derfor at belyse, hvilken betydning skolers eksistens - og lukning - har for udviklingen i et lokalområde. Herunder også at give svar på det klassiske spørgsmål om "hønen eller ægget", dvs. hvorvidt det er skolelukninger, der er årsag til, at et lokalsamfund er i tilbagegang, eller hvorvidt skolelukninger nærmere er en konsekvens af et lokalsamfunds negative udvikling i længere tid. Undersøgelsen belyser skolers betydning for lokalsamfundet både kvantitativt og kvalitativt og fokuserer på følgende hovedproblemstillinger:

Hvilken betydning har skoler i landdistrikter for et lokalområdes udvikling?

På grundlag af en statistisk analyse sammenligner vi udviklingen i lokalområder i landdistrikter, hvor der siden 1990 er nedlagt skoler i forhold til områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Sammenligningen omfatter en lang række aspekter, herunder bl.a. befolkningsudvikling, alderssammensætning, indkomstudvikling, uddannelsesniveau, udvikling i huspriser, handelsliv, kulturelle aktiviteter m.v. Er der større tilbagegang i lokalområder, hvor der er lukket skoler? Hvor meget? Hvad sker der på kort og lang sigt? Er der evt. forskelle i udviklingen, afhængig af hvorvidt landdistriktet er udkantsområde eller pendlingsopland? Dette er nogle af de spørgsmål, vi tager op.

Hvilken funktion har skolen i lokalsamfundet?

Gennem kvalitative casestudier af seks udvalgte skolelukninger i landdistrikter belyser vi, hvilken betydning skoler har i lokalsamfundet, og på hvilke måder de medvirker til at øge den lokale sammenhængskraft. Det være sig som samlingspunkt for aktiviteter, informationsspredning, skabelse og vedligeholdelse af sociale netværk m.v. Casestudierne leverer eksempler på, hvordan disse funktioner varetages i områder, hvor skolen er lukket.

Hvilke faktorer har betydning for forældres skolevalg?

For at belyse betydningen af skoler i landdistrikter er det vigtigt at analysere forældres skolevalg. Hvorvidt medfører skolelukning i landdistrikter, at forældre med børn i skolealderen flytter - eller overvejer at gøre det? Hvilken betydning har eksistensen af en skole på forældres beslutning om at bosætte sig i et landdistrikt? Dette er nogle af de centrale spørgsmål, vi behandler.

¹ F.eks. Niels Egelund & Helen Laustsen, 2004, "Skolenedlæggelse - Hvilken betydning har det for lokalsamfundet", Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, København

2. Konklusioner

Dette afsnit præsenterer undersøgelsens hovedkonklusioner under følgende temaer:

- Skolelukninger i Danmark, deres omfang og udbredelse
- Udviklingen i lokalområder, hvor skoler er lukket
- Skolers betydning for lokalområdernes dagligliv og aktiviteter
- Hvad kan kommunen gøre i forbindelse med tilpasning af skolestrukturen?

2.1. *Omfang og udbredelse af skolelukninger i Danmark*

Antallet af skoler i Danmark falder

I perioden 1990-2007 er der blevet ca. 160-250 færre skoler i Danmark. Tallene varierer alt efter, hvordan man tæller. Når man tæller både offentlige og private skoler med, er tallet faldet fra 2263 til 2100, hvilket svarer til et fald på 7%. Faldet er større, når der alene medtælles offentlige skoler, hvor der med et fald fra 1846 til 1600 er blevet 13% færre.

Der er i perioden 1990-2007 "brutto" gennemført 387 skolelukninger. For at kunne belyse betydningen af en skolelukning for et lokalområde, har vi kategoriseret skolelukningerne efter, hvorvidt der i lokalområdet er et alternativ til den lukkede skole. Vores opgørelse viser, at der er gennemført i alt 127 "ægte" skolelukninger, hvor der efter lukningen ikke er en alternativ skole inden for en radius af 5 km. De andre 260 "ikke-ægte" skolelukninger er enten blevet efterfulgt af en friskole (71), sammenlægning med en skole inden for 5 km (42), eller har en alternativ skole inden for 5 km i samme sogn (147). De fleste "ægte" skolelukninger, 94 ud af 127, er sket i landsogne, hvorimod de fleste skoler, der lukker i bygrænsesogne eller bysogne, har under 5 km til anden skole i samme sogn.

De skoler som lukker i landdistrikter, er typisk små skoler

De fleste "ægte" skolelukninger (94 ud af 127) er sket i landsogne. De skoler, som lukker uden alternativ eller erstattes med friskole, er fortrinsvis små skoler med 0.-7. klassetrin og en gennemsnitsstørrelse på 67 elever. Hovedparten (54 ud af 71) af de friskoler, der er oprettet efter skolelukninger, er oprettet i landsogne. I de tilfælde, hvor skoler lukker med alternativ, er det typisk skoler med 0-10. klassetrin og med lidt højere gennemsnitligt elevtal (135 elever). Ifølge Undervisningsministeriets tal er danske grundskolers gennemsnitlige størrelse 372 elever for offentlige grundskoler (folkeskoler) og 302 elever for offentlige og private grundskoler under ét (i 2006). De lukkede skoler er således generelt små skoler i forhold til skolers gennemsnitlige størrelse i Danmark.

2.2. *Udviklingen i lokalområder, hvor skoler er lukket*

Skolelukningerne er ikke årsag til lokalområdets tilbagegang, men nærmere resultatet af en forudgående tilbagegang

Denne konklusion bygger på følgende resultater i undersøgelsen:

Skolerne har faldende elevtal i årene forinden

Undersøgelsen viser, at de fleste (73%) af de skoler, som er lukket uden alternativ, har haft faldende elevtal de sidste 5 år inden skolelukning, og at faldet for næsten halvdelen af skoler-

ne er på over 25%. Blandt de skoler, der erstattes med friskole, er der også en ret stor andel (sammenlagt 61%), der har faldt i elevtallet inden skolelukning.

Negativ befolkningsudvikling længe før skolelukning

Undersøgelsen viser, at der i de lokalområder, hvor skoler lukker uden alternativ, er en negativ befolkningsudvikling længe før skolelukningen (gennemsnitligt årligt fald på -0,39% de sidste 10 år før). Disse områders befolkningsudvikling er endog mere negativ inden skolelukningen end efter, hvor faldet er gennemsnitligt -0,01% de første 5 år efter. Disse tal for befolkningsudviklingen indikerer, at skolelukninger mere er resultatet af en forudgående tilbagegang i befolkningen generelt, end at det er skolelukninger, der skaber tilbagegangen.

Etableringen af friskoler "bremser" ikke udviklingen

Undersøgelsen viser, at eksistensen af en skole i lokalområder i landdistrikter, især i udkantskommuner, ikke bremser en tilbagegang. Områder, hvor der efter skolelukning er etableret friskoler, har således også tilbagegang i befolkningsudviklingen. Faktisk er det sådan, at befolkningsudviklingen 1990-2006 har været mest negativ i de områder, hvor den lukkede skole er blevet erstattet med en friskole.

Andelen af forældre, der vil flytte væk på grund af skolelukning, er moderat

Surveyundersøgelsen af danske forældres skolevalg (se afsnit 6) viser, at hvis børnenes skole lukkede, så ville langt de fleste forældre i landdistrikter (87%) blive boende, mens 8% ville overveje at flytte, og 3% helt sikkert ville flytte. Andelen, som ville overveje at flytte, er højest blandt forældre i udkantsområder (10%), men forskellen er begrænset.

En af de mulige forklaringer på, at relativt lave andele af forældrene vil vælge at flytte, kan være, at transporttiden til skoler i Danmark er relativt begrænset. Surveyundersøgelsen viser, at 73% af forældrene har under 10 minutters transporttid til skole, mens andelen blandt danske forældre generelt er 80%.

Når man sammenholder forældrenes faktiske transporttid med den maksimalt acceptable transporttid, så viser det sig, at stort set alle forældre ville kunne tolerere længere transporttider, end de faktisk har nu. Ydermere viser undersøgelsen, at en del af forældrene (29%) i landdistrikter har mulighed for at benytte en skole tættere på, hvis den skole de benytter p.t., skulle gå hen og lukke.

Børnefamiliers tilflytning til områder efter skolelukning er uændret

Analyse af til- og fraflytningsstatistik fra Danmarks Statistik viser, at tilflytningen af børnefamilier til lokalområder, hvor der er lukket skoler, ikke er mindre efter skolelukningen end før.

Surveyundersøgelsen blandt danske forældre viser, at en relativt stor andel (60%) af danske forældre tillægger det afgørende eller stor betydning, at der ligger en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte på landet. Disse forældre begrundet det især med, at nærheden skaber trygge rammer for de mindre børn, samt at skolen styrker det lokale fællesskab og kontakten til andre forældre. De vil gerne have små skoler og ser dette som en kvalitet i sig selv. Surveyundersøgelsen viser således, at mange forældre siger, at det har betydning, at der ligger en skole i lokalområdet, men at den faktiske flyttestatistik viser, at områder, hvor der er lukket skoler, har uændret tilflytning.

De politiske begrundelser for skolelukningerne: Økonomi, pædagogik og faldende elevtal

At skolelukningerne er resultatet af en forudgående tilbagegang, svarer til de politiske begrundelser, der er for de udvalgte skolelukninger, vi har undersøgt i casestudier. (Se afsnit 8). Casestudierne viser, at de politiske begrundelser for skolelukningerne typisk er både økonomiske og pædagogiske. Det økonomiske argument er typisk, at de lukkede skoler, som i årene forinden har haft faldende og lavt elevtal, er for dyre opgjort i kr. pr. elev.

De pædagogiske argumenter går typisk på, at det lave elevtal medfører så få elever pr. klasse-trin, at det er u hensigtsmæssigt for undervisningen og det sociale miljø. Blandt de lukkede skoler er der eksempler på, at de i årene inden skolelukningen har søgt at løse problemet med det lave elevtal ved at rykke eleverne en klasse frem eller tilbage og at anvende samlæsning. De økonomiske og pædagogiske begrundelser er typisk tæt forbundne, idet et faldende elevtal kan medføre reduktion af bevillingerne til lærerstaben, hvilket ifølge case kommunerne kan skabe vanskeligheder i forhold til den øgede fagspecialisering.

Tilbagegangen vedrører en bred vifte af indikatorer

Undersøgelsen viser, at de områder, hvor der forekommer skolelukninger, er præget af større tilbagegang end andre lokalområder i landdistrikter, hvor der fortsat eksisterer skoler. Denne forskel gælder for en bred vifte af indikatorer:

Befolkningsudviklingen i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, er mere negativ (gennemsnitlig årligt fald på -0,05%), mens områder, hvor der fortsat eksisterer skoler, har haft en positiv befolkningsudvikling på 0,35-0,45%. Tilbagegangen er mest negativ (-0,59%) i landsogne, som ligger i udkantskommuner. Dette mønster finder vi også, når vi sammenligner udviklingen i landsogne, der er stillet ens med hensyn til geografisk beliggenhed og størrelse. Når man sammenligner landsogne, der ligger i udkantskommuner, så er der mere negativ udvikling i befolkningens størrelse (- 0,69%) og antallet af børnefamilier (-1,59%) i områder, hvor der er lukket skoler end i lignende områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (her er de tilsvarende tal hhv. -0,33% for befolkningsudvikling og -0,38% for udviklingen i antallet af børnefamilier).

Undersøgelsen viser således, at de områder, hvor der er lukket skoler, er præget af mere negativ udvikling end de områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Det betyder ikke, at det er skolelukningen, der er årsag til tilbagegangen i disse områder, idet den større tilbagegang også var der før skolelukningen og dermed kan være medvirkende forklaring på, at der lukkes skoler.

Antallet af børnefamilier falder mere i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (gennemsnitligt -0,51% om året), mens børnefamiliernes antal stiger i de områder, hvor skolen er lukket med alternativ (+0,41%) og i områder, hvor der fortsat eksisterer en eller flere skoler (+0,44%).

*Uddannelsesniveaue*t stiger mindre i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ. Undersøgelsen viser, at antallet af borgere med lang uddannelse stiger mindre i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (+4,09%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (+4,66%).

Huspriserne falder mere i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (-1,4%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (-0,31%). Tallene viser den gennemsnitlige årlige udvikling i kvadratmeterpris ved salg af enfamiliehuse indekseret i forhold til udviklingen i alle sogne i landdistrikter. Undersøgelsen indikerer, at huspriserne udvikler sig mest negativt i årene lige efter skolelukningen, men at effekten aftager over tid. Således udvikler huspriserne sig mere negativt i områder, hvor den eneste skole er lukket for få år siden, i 2001-2003, end i områder, hvor den eneste skole lukkede tilbage i 1992-1994 (+0,15) eller 1995-1997 (+0,4).

Familieindkomsten stiger lidt mindre i lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (+1,71%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (+1,83%).

Arbejdsstyrken "skrumper". Undersøgelsen viser, at antallet af personer i arbejde (-0,42%) og antallet i arbejdsstyrken (-0,71%) falder mere i de lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, end i de områder, hvor skoler er lukket med alternativ (hhv. +0,41% og +0,19%).

Hvor mange indbyggere svarer det til?

Ovenstående tal, som viser den negative befolkningsudvikling, bliver nemmere at forstå hvis de anskueliggøres i antallet af indbyggere.

En tilbagegang på -0,59% svarer til, at der i et landsogn med gennemsnitlig størrelse på 750 indbyggere årligt bliver ca. 4,5 indbyggere færre. Fra 1990 til i dag svarer det til et fald på ca. 70 personer.

2.3. Skolers kvalitative betydning for lokalområdets dagligliv og aktiviteter

Konklusionerne ovenfor har set på udviklingen med kvantitative, statistiske briller. Et andet spørgsmål er, hvordan en skolelukning kvalitativt påvirker et lokalområdes dagligliv og aktiviteter. Dette belyser undersøgelsens casestudier af seks udvalgte skolelukninger.

Skoler i landdistrikter har en vigtig funktion som samlingspunkt i lokalområdet

Casestudierne viser, at skoler i landdistrikter udgør et vigtigt samlingspunkt, der binder området socialt sammen på flere måder. Først og fremmest danner skolen baggrund for lokale arrangementer og foreningsliv, der går på tværs af aldersgrupper, og som også foregår udenfor skoletiden. Casestudierne viser også, at skolen tillægges stor betydning for et områdes kulturelle identitet, som lokalt mødested og omdrejningspunkt, selv blandt forældre, der benytter andre lokale skoler og blandt unge, der er fraflyttet egnen, men som kommer hjem engang imellem.

Umiddelbart påvirkes foreningslivet dog kun moderat af en skolelukning

Når skolen fungerer som et vigtigt lokalt omdrejningspunkt, så kunne man umiddelbart forvente, at lokale arrangementer og foreningsliv ville stagnere væsentligt ved dens lukning. Dog er det gennemgående billede på tværs af de seks cases, at foreningslivet videreføres i nogenlunde samme omfang under de nye vilkår. Casestudierne viser, at en vigtig forudsætning for videreførelsen er, at foreningerne fortsat har adgang til de nødvendige lokaler og fysiske faciliteter, hvor man kan samles.

Men foreningslivet kan stagnere på længere sigt

Casestudierne viser gennemgående, at foreningslivet umiddelbart efter en skolelukning typisk videreføres nogenlunde upåvirket, hvis foreningerne har adgang til de nødvendige fysiske faciliteter. Dog peger flere cases på risikoen for, at en skolelukning *på længere sigt* kan påvirke foreningslivet negativt. Dels som følge af, at forældre og børn lægger deres engagement på den nye skole i naboområdet, og dels som følge af ændret tilflytning og befolknings sammensætning.

En skolelukning kan udfordre eksistensen af den lokale daginstitution

Forældre i landdistrikter oplever skolen og børnehaven som to institutioner, der hænger sammen, idet børnehaven er "fødebørnehave" til skolen. Casestudierne viser, at det har stor betydning for forældrene, at der i lokalområdet er en børnehave i tilknytning til skolen. Når lokalområdets eneste skole lukker, så kan det have den effekt, at det svækker kundegrundlaget for dagpasningen og dermed kan medføre, at også børnehaven lukker.

Skolelukning har begrænset betydning for områdets dagligvarehandel - den var væk i forvejen

Casestudierne viser, at skolelukninger i landdistrikter har begrænset betydning for omfanget af lokalområdets dagligvarehandel og antallet af butikker. De udvalgte cases har alle gennem de seneste årtier oplevet den samme koncentration af dagligvarehandel og butiksdød som mange andre lokalområder i Danmark. Det er en udvikling, som satte ind længe før skolelukningerne. Dog viser casestudierne, at etableringen af en ny skole eller institution, f.eks. en friskole eller en efterskole, kan have betydning for, at dagligvarehandelen i lokalområdet fastholdes eller udvides.

Sammenfattende peger dette på, at en skolelukning alt andet lige vil kunne afmatte den begrænsede lokale handel, der måtte findes, men at det meste af den var væk i forvejen. En telefonundersøgelse blandt de større kiosk- og supermarkedskæder, der har butikker i landdistrikterne, bekræfter dette, da ingen kan give konkrete eksempler på, at lukningen af dagligvarebutikker har været nødvendiggjort af lukningen af en lokal skole.

Et områdes attraktivitet og udvikling afhænger af mange andre faktorer end skoler

De kvantitative, statistiske analyser i denne rapport viser overordnet, at befolkningsudviklingen og antallet af børnefamilier er præget af større tilbagegang i landdistriktsområder, hvor der er lukket skoler end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Det skal dog fremhæves, at dette er overordnede gennemsnitsresultater. Casestudierne viser, at et lokalområdes attraktivitet og udvikling er påvirket af mange forskellige faktorer, og at nogle lokalområder kan være begunstiget af følgende faktorer:

- *Nærhed og pendling til større arbejdspladser og byområder*
- *Herlighedsværdier og natur*
- *At kommunen udstykker nye grunde til beboelse.* Flere cases illustrerer, at lokalområdet kan tiltrække tilflyttere ved, at kommunen har en udstykningspolitik, der udnytter lokalområdets styrkepositioner og f.eks. udstykker "udsigtsgrunde"
- *Gode busforbindelser og infrastruktur.* Nogle lokalområder i casestudierne er begunstiget af at ligge tæt ved motorveje, der muliggør pendling til centerområder eller at have gode busforbindelser, mens andre områder fremhæver, at områdets dårlige busforbindelser er med til at hæmme områdets udvikling og yderligere tilflytning, da det er nødvendigt at have bil for at kunne bo i området.

Udover disse faktorer kan et lokalområde have andre *kulturelle ressourcer og styrker*, som er vanskeligere at beskrive og måle. Casestudierne peger på, at styrken af den *kulturelle identitet* og det *socialt sammenhold* i området kan være en væsentlig forklaring på, hvordan et lokalområde påvirkes af en skolelukning.

Case 3 (Sundby, som ligger på Mors i Nordvestjylland) er et eksempel på et område karakteriseret ved et meget stærkt lokalt sammenhold, mange sociale og kulturelle aktiviteter i området og en udpræget lokal identitetsfølelse blandt beboerne. Det er i høj grad disse ressourcer, der forklarer, at der hurtigt blev taget initiativ til etablering af en friskole med stor lokal opbakning. Omvendt udgør Case 6 (Brandstrup, som ligger på Lolland vest for Maribo) et eksempel på et lokalområde, der har færre af sådanne ressourcer. De manglende sociale ressourcer i lokalområdet afspejler sig bl.a. ved, at det i Brandstrup ikke lykkedes at rejse engagement til at deltage i kommunens igangværende forsøgsordning om forskønnelse af nedslidte lokalområder med støtte fra Socialministeriet.

2.4. Hvad kan kommunen gøre i forbindelse med tilpasning af skolestrukturen?

På baggrund af undersøgelsen kan der sammenfattes en række handlemuligheder, som en kommune kan vælge i forbindelse med tilpasning af sin skolestruktur. Herunder dels alternative løsninger til skolelukninger og dels opfølgende indsatser, der har til formål at modvirke negative konsekvenser efter en eventuel skolelukning er besluttet og gennemført.

Hvilke indsatser og løsninger, der vælges lokalt, er i sidste instans et politisk spørgsmål og nærværende rapport udpeger ikke nogen løsninger som de normativt rigtige.

1. Koncentration af indskolingsklasser og overbygning på bestemte skoler

Casestudierne viser, at beslutningsprocessen ved skolelukninger typisk ikke blot retter søgelyset mod en enkelt skole, men at det er den samlede skolestruktur i området, der vurderes. I den sammenhæng vil en kommune kunne overveje forskellige alternative løsninger til skolelukninger, der involverer den samlede skolestruktur.

Denne løsning, *koncentration af indskolingsklasser og overbygning på bestemte skoler*, går ud på, at skolerne i et område deler eleverne mellem sig således, at indskolingen samles på én skole, mens overbygningen samles på en anden skole. Inden lukningen af Ulbølle Skole (Case 1; Ulbølle ligger på Fyn mellem Faaborg og Svendborg) blev en sådan alternativ løsning bragt i spil i debatten. Løsningen gik ud på at samle indskolingen, dvs. 0-2. klasse, i Ulbølle, hvilket ville betyde, at Ulbølle Skole skulle overtage indskolingsårgangene fra folkeskolen i Vester Skerninge og afgive de andre klassetrin til Vester Skerninge.

De mulige fordele ved sådanne løsninger er, at der bevares skoler i lokalområderne. Koncentrationen af elever kan betyde, at man måske løser problemet med, at der er så få elever pr. klassetrin, at det er u hensigtsmæssigt for undervisningen og det sociale miljø. Hvorvidt antallet af elever vurderes som stort nok til at være både pædagogisk og økonomisk bæredygtigt, vil dog være en politisk afvejning.

En mulig ulempe er, at løsningen kan møde bred modstand, da hvert lokalområde skal afgive elever til et andet område. Casestudierne illustrerer, at sådanne løsninger kan have svært ved at skabe opbakning, da de involverede lokalområder og skoler ikke vil "afgive" elever til hinanden. Den alternative løsning mødte således modstand i både Ulbølle og Vester Skerninge. Folk i Ulbølle var imod, fordi de var kede af at skulle afgive de større børn og de skole- og fritidsaktiviteter, de ville trække med sig, mens forældrene i Vester Skerninge heller ikke ville afgive deres yngste elever. Tilsvarende modstand mod lignende løsninger var der ved lukningen af Sundby Skole (Case 3) og i Case 4 (Rørup, som ligger på Fyn mellem Odense og Middelfart).

En anden mulig ulempe ved sådanne løsninger er, at det kan skabe en lidt besværlig, sammensat skolestruktur. Case 2 (Vejrum-Viskum, som ligger vest for Viborg) er et eksempel på et lokalområde, som mange år forinden havde gennemført en sådan koncentrationsproces, hvor mindre landsbyskoler fra 0-7. klasse delte eleverne mellem sig. Det havde derfor medført en meget "trinvis" skolestruktur, hvor børn skulle skifte skole tre gange. Børn i Lindum gik først i skole fra børnehaveklassen til og med 3. klasse, hvorefter de skiftede til Vammen Skole og gik der fra 4-7. klasse. Herefter skiftede til Rødding Skole i 8-10. klasse.

2. Sammenlægning af flere klassetrin på samme skole

Denne alternative løsning blev forsøgt i Case 3 (Sundby Skole) for at imødegå det faldende elevtal. Men da der også blev rejst kritik mod dette ud fra pædagogiske synspunkter, blev det i sidste ende besluttet, at grundlaget for skolen var for lille.

3. Fælles administrativ ledelse af flere skoler

Dette alternativ blev debatteret i Case 4 (Rørup Skole), hvor det blev overvejet at lade Rørup Skole og Årup Skole have fælles administrativ ledelse og omfordeling af eleverne, så elever fra Årup kunne sendes til Rørup Skole. Disse ideer strandede dog på modstand fra både Rørup, hvor det blot blev anset for at være et skridt på vej mod den endelige nedlægning, og fra borgere i Årup, som ikke ønskede at sende børn til Rørup Skole. Kommunalbestyrelsen vedtog derfor endeligt at nedlægge Rørup Skole.

4. Støtteforanstaltninger for skoler med faldende elevtal

I Case 1 (Ulbølle) forsøgte kommunen nogle år inden skolelukningen flere tiltag for at modvirke skolens faldende elevtal. Bl.a. modtog skolen økonomiske forsøgsmidler til at igangsætte aktiviteter i skolen med samarbejde med foreninger i lokalområdet. F.eks. aflønning af lærere til idræt, håndarbejde og filmklub samt fællesspisning mellem sognets beboere. Erfaringen fra forsøgene er, at de gik udmærket, men kun så længe der var penge til det.

5. Organisere transport, som bringer børnene tidligt hjem til lokalområdet igen

Denne løsning kan betegnes som en kompenserende foranstaltning, efter at en skolelukning evt. er gennemført. Løsningen går ud på, at beholde de yngre børn i lokalsamfundet om eftermiddagen. Denne løsning blev valgt i Case 5 (Haunstrup, der ligger lidt vest for Herning), hvor forældrene efter skolelukningen valgte at fokusere på at beholde den lokale daginstitution ved at sørge for bustransport af skolebørnene tilbage til Haunstrup om eftermiddagen frem for at lade dem anvende skolefritidsordningen i Snejbjerg. Den integre-

rede dagsinstitution betegnes af mange borgere som "redningsplanken", der skaber fortsat liv i byen om eftermiddagen.

De mulige fordele ved en sådan løsning er, at børnene fastholdes i lokalområdet om eftermiddagen, hvilket skaber liv i nærmiljøet og styrker de lokale foreningers aktiviteter og samt forældrenes engagement.

De mulige ulemper ved en sådan løsning kan ifølge de interviewede være, at børnene socialt får svagere kontakt med de andre børn på den nye skole, da de ikke deltager i skolefritidsordningens aktiviteter.

6. Støtte fastholdelse af daginstitutionstilbud

Forældre i landdistrikter oplever skolen og børnehaven som to institutioner, der hænger sammen idet børnehaven er "fødebørnehave" til skolen. Casestudierne viser, at det har stor betydning for forældrene, at der i lokalområdet er en børnehave i tilknytning til skolen. Hvis lokalrådets eneste skole lukker, så kan det svække kundegrundlaget for dagpasningen og dermed medføre, at også børnehaven lukker. Dette betyder, at kommunen i forbindelse med evt. skolelukninger kan overveje om, og i givet fald hvorledes, den vil sikre daginstitutionstilbud i området for at fastholde områdets attraktivitet for børnefamilier. Case 3 (Sundby) viser f.eks. betydningen af, at der er en børnehave. Her berørte skolelukningen også daginstitutionen, som blev drevet i tilknytning til skolen under Landsbyordningen. Da dette ikke længere kunne lade sig gøre, blev der taget initiativ til at oprette en fribørnehave i de samme lokaler. Denne drives fortsat under Puljepasningsordningen.

7. Støtte lokale foreningers fortsatte adgang til fysiske faciliteter

Hvis skolen i lokalområdet lukkes, kan det betyde, at lokale foreninger mister adgang til fælles møderum og idrætsfaciliteter. Casestudierne viser, at en vigtig forudsætning for videreførelsen af foreningslivet er, at foreningerne fortsat har adgang til de nødvendige lokaler og fysiske faciliteter, og at disse vedligeholdes.

Når en skolelukning er besluttet, står kommunen overfor at vælge, hvad der skal ske med skolens bygninger, herunder hvorvidt de skal sælges til andet formål. Hvis kommunen beslutter at sælge eller leje skolens bygninger til andet formål, så kan kommunen overveje om og evt. hvordan, den vil sikre lokale foreningers adgang til skolens faciliteter.

En sådan løsning blev valgt i Case 1 (Ulbølle), hvor kommunen udlejede skolens bygninger til andet formål men klausulerede, at de lokale foreninger havde adgang til lokaler og sportsanlæg. I Case 6 (Brandstrup) er skolens tilbageværende bygninger med støtte fra Landdistriktspuljen omdannet til fælles kulturcenter. Ligeledes har kommunen støttet renoveringen af skolens gymnastiksal, da den udgjorde områdets eneste sportshal. Lokalbefolkningen har med andre ord ikke helt mistet det samlingssted, som skolens lokaler repræsenterede før lukningen, og antallet af fritidsaktiviteter og kulturelle tilbud i Brandstrup synes ikke at have ændret sig væsentligt derefter.

8. Støtte forældres eventuelle bestræbelser på at oprette en friskole

Casestudierne viser, at en afgørende forudsætning for, at en friskole oprettes efter en skolelukning er, at der er tilstrækkelig interesse, opbakning og elevgrundlag blandt forældrene. Case 1 (Ulbølle) og Case 5 (Haunstrup) rummer eksempler på friskoleplaner blandt

forældrene, som ikke blev til noget, da elevgrundlaget og antallet af indmeldelser, blev vurderet som utilstrækkeligt af forældrene.

Hvis kommunen efter en skolelukning konstaterer, at det blandt forældrene er lykkedes at organisere opbakning og indsamling til en friskole, så kan kommunen stå overfor en politisk beslutning om, hvorvidt skolen skal sælges til dette formål og på hvilke vilkår.

Casestudierne viser eksempler på, at kommuner har stillet sig positiv overfor forældres friskoleplaner. I Case 3 (Sundby) blev Mors Kommune vurderet som en konstruktiv medspiller i forløbet, idet kommunalbestyrelsen vedtog at sælge skolebygningerne til friskoleforeningen til reduceret pris. I Case 1 (Ulbølle) tilbød Egebjerg Kommune at sælge skolens bygninger til friskoleinitiativet (som ikke blev til noget) for 1.950.000 kr. Købstilbudet gjaldt i 2 år, hvor friskolen i mellemtiden kunne leje bygningerne. En betingelse for købstilbudet var, at bygningerne skulle stilles til rådighed for fritidsaktiviteter. Købstilbudet var dog politisk omdiskuteret i kommunen, og nogle politikere argumenterede, at skolen burde have været udbudt i fri handel.

Hvorvidt kommunen ønsker at støtte forældres eventuelle ønske om at oprette en friskole er selvsagt et politisk spørgsmål, hvor forskellige forhold kan afvejes.

Ulemperne ved at støtte oprettelsen af en friskole kan være, at der opretholdes en skolestruktur med flere mindre skoler i området, der "konkurrerer" om elevgrundlaget. Til illustration nævnes det i Case 3 (Sundby), at friskolen er udsat for en forholdsvis hård konkurrence fra de nærliggende friskoler samt folkeskolen i Ø. Jølby, som alle ligger inden for en radius af 6 km. Dette har tilsammen gjort, at friskolen og kredsen af forældre omkring den er meget lokalt orienteret. Vejrum-Viskum friskole (Case 2) er et eksempel på en friskole, som kom godt fra start og tiltrak elever fra naboområder, men som nu oplever faldende elevtal.

En anden ulempe kan være, at kommunen ikke realiserer den tilsigtede besparelse ved en skolelukning, idet den via tilskud skal bidrage til friskolen.

Fordelene ved at støtte oprettelsen af en friskole kan være, at den kan styrke det lokale liv i området. Casestudier viser, at de oprettede friskoler kan overtage den oprindelige skoles rolle som fælles samlingspunkt og at de tilmed kan tilføre lokalområdet større engagement og aktivitetsniveau. I Case 2 (Vejrum-Viskum) bruges friskolens lokaler meget af de lokale foreninger, og skolen har betydet, at der er kommet flere nye aktiviteter til, f.eks. børnegymnastik. Blandt de interviewede vurderes det, at hvis der ikke lå en skole, så ville fodbold, gymnastik og andre aktiviteter flytte til nærmeste større by efter et stykke tid. Skolens lokaler og faciliteter betegnes som nødvendige. Tilsvarende vurderes det i Case 3 (Sundby), at friskolen har formået at overtage en del af den rolle som samlingssted, som folkeskolen tidligere havde. Således afholdes der stadig "sogneaftener" med fællesspisning og socialt samvær i bygningerne, og friskolen er i det hele taget en aktiv medspiller i lokalsamfundet.

9. Udnytte mulighederne for at etablere nye institutioner i den tidlige skoles lokaler

Hvis kommunen lukker skolen i et område, står den overfor en politisk beslutning om, hvad der skal ske med den tidligere skoles bygninger og faciliteter. Hvis der ikke etableres

en friskole, kan kommunen udnytte de muligheder, der måtte være for at tiltrække andre institutioner til at etablere sig i skolens lokaler. Casestudierne rummer flere eksempler på dette:

I Case 1 (Ulbølle) blev skolens bygninger efter nogle år brugt til etablering af en idrætsefterskole for elever med særlige behov. Initiativtagerne til skolen kontaktede flere kommuner om ledige bygninger, og i den forbindelse udnyttede den tidligere Egebjerg Kommune lejligheden til at fremvise Ulbølle Skoles tomme bygninger. Efterskolen opleves at have haft stor betydning for lokalområdets liv og vitalitet. Dels er der kommet nye elever og lærere til, som skaber liv og handel i byen. Dels er skolen samlingspunkt for aktiviteter med beboerne, og skolen har et godt samarbejde med de lokale foreninger. Efterskolen har siden udvidet og bygget om, og flere vurderer, at der nu er flere lokale aktiviteter med tilknytning til skolen, end der var med den daværende folkeskole.

I Case 4 (Rørup) blev de gamle skolebygninger, efter at have stået tomme i nogle år, solgt til privatskolen Lærkeskolen for børn med specielle behov. Dette har givet noget af livet tilbage i byen, idet Lærkeskolen var villig til at leje lokaler ud uden for skolens egen åbningstid, hvilket var vigtigt for det lokale foreningsliv, som nu fik mulighed for igen at bruge skolebygningerne som et fysisk aktiv i området. Som følge af børnenes specielle behov kan de lokale foreninger dog ikke benytte lokalerne i fuldt samme udstrækning som før skolelukningen.

Ovenstående eksempler viser, at når et lokalområde mister sin skole, kan kommunen medvirke til, at lokalområdet tilføres noget andet i stedet, som bidrager til at fastholde aktiviteter og liv i området.

3. Undersøgelsens metode og datagrundlag

Undersøgelsen er baseret på en kombination af kvantitative og kvalitative metoder, der omfatter følgende datagrundlag:

- Statistisk analyse, som sammenligner udviklingen i lokalområder i landdistrikter, hvor der er lukket skoler, med udviklingen i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Den statistiske analyse omfatter alle skolelukninger i perioden fra 1990 indtil 2004 og analyserer udviklingen fra 1990 og frem til 2006.
- Casestudier af seks udvalgte skolelukninger i landdistrikter baseret på interview med en bred vifte af lokale aktører.
- Surveyundersøgelse af forældres skolevalg. Undersøgelsen omfatter dels forældre til børn i førskole- og skolealderen i Danmark generelt og dels forældre i landdistrikter.

I det følgende redegøres der nærmere for undersøgelsens metode og datagrundlag.

3.1. Definitioner anvendt i undersøgelsen

Selvom undersøgelsens fokus, "betydningen af skolelukninger for lokalområder i landdistrikter" umiddelbart lyder enkelt, så rejser det følgende metodiske spørgsmål:

Hvad kan defineres som en "skolelukning"? Omfatter det også de tilfælde, hvor der oprettes en friskole i stedet? Hvad med de tilfælde, hvor en del af skolens klassetrin lukker og flyttes?

Hvad kan geografisk defineres som "et lokalområde"? Er en kommune for stor til at kunne defineres som lokalområde? Hvilken geografisk og administrativ enhed kan vi anvende og skaffe statistik om?

Hvordan afgrænses lokalområder i landdistrikter? Et lokalområde, der er opland for en skole, kan både omfatte byer og landdistrikter. Hvor stor en procentdel af beboerne i lokalområdet må bo i byområder for at lokalområdet kan siges at ligge i et landdistrikt?

Alle disse spørgsmål kræver metodisk begrundede valg af definitioner.

Definitioner af skolelukninger

Definitionen af skolers lukning eller eksistens er ikke et enten-eller, men repræsenterer mange mellemtilfælde, hvor skoler lukkes, sammenlægges eller efterfølges af friskoler. I undersøgelsen vælger vi derfor at kategorisere de forskellige former for skolelukninger, sammenlægninger og oprettelser af friskoler m.v. således, at betydningen af sådanne mellemtilfælde kan analyseres. Fordelen herved er, at det dermed vil kunne analyseres, hvilken betydning en skolelukning efterfulgt af en friskole har for et lokalområde sammenlignet med en skolelukning uden "friskole-erstatning".

Skolelukningerne er identificeret og kategoriseret på grundlag af oplysninger fra Undervisningsministeriets Institutionsdatabase.

I undersøgelsen anvender vi følgende kategoriseringer af skolelukninger:

1. "*Ægte*" skolelukning. En grundskoles obligatoriske klassetrin lukkes i et lokalområde, og der oprettes efterfølgende ikke anden form for skole. Hvis der efter et længere tidsrum (10 år og derover) åbnes en skole igen i samme lokalområde, analyseres udviklingen i de mellemliggende år som værende "efter en skolelukning".
2. *Skolelukning efterfulgt af sammenlægning*. Hvis en skole lukkes i et lokalområde, men efterfølges af en sammenlægning af skoler i samme lokalområde (under 5 km fra den gamle skole), defineres dette ikke som en "ægte" skolelukning.
3. *Lukning og erstatning af friskole*: Grundskole lukkes, hvorefter der oprettes en friskole med samme klassetrin (ikke senere end 3 år efter).
4. *Lukning og delvis erstatning af friskole*. Grundskole lukkes og erstattes af friskole, men ikke med samme klassetrin (ikke senere end 3 år efter).
5. *Lukning og "over-erstatning" af friskole*. Dette er tilfælde, hvor den lukkede grundskole havde et lavere antal klassetrin (f.eks. 6.-7. klassetrin), men efterfølges af en friskole med større antal klassetrin.
6. *Lukning af 10. klassecentre m.v.* I Undervisningsministeriets Institutionsdatabase forekommer en del oprettelser og lukninger af 10. klassecentre. En lukning af sådanne centre kan ikke sidestilles med en hel skolelukning. Derfor kodes lukning af sådanne centre separat.
7. *Lukning af skoler med kort eksistens*. Der forekommer tilfælde i Institutionsdatabasen, hvor skoler (typisk særlige friskoler) oprettes og lukkes efter kort tid (under 3 år). Sådanne skolelukninger vil ikke blive sidestillet med lukninger af grundskoler, der har eksisteret i længere tid.

I undersøgelsen vil skolelukninger af typen 6-7 ikke blive sidestillet med lukninger af grundskoler, der har eksisteret i længere tid.

Definition af "et lokalområde"

Som operationel, geografisk afgrænsning af begrebet "et lokalområde" vil *sogne* blive anvendt som mindste geografiske analyseenhed. En kommune vil være for stort et geografisk område til at kunne belyse skolers betydning. Lukker en skole i en del af kommunen, kan betydningen blive mere eller mindre udlignet af udviklingen i andre områder i kommunen. Et sogn er derfor et tilpas begrænset geografisk område til at belyse effekterne for et lokalområde.

Sogne er en anvendelig statistisk enhed, da inddelingen i sogne er en gammel inddeling, der er fortsat også efter kommunesammenlægningerne i 1970 og 2006. Det er således muligt at følge udviklingen over tid. Data fra Danmarks Statistik gør det muligt at opdele alle landets husholdninger på sogne og at kombinere disse oplysninger med de andre socioøkonomiske variable om befolknings- og indkomstudvikling m.v., der indgår i den statistiske analyse. Sogne udgør det bedst mulige valg med hensyn til at finde en stabil administrativ enhed, hvor der systema-

tisk indsamles data over tid, og samtidig en geografisk enhed med en vis grad af social og kulturel betydning.

Inddeling af sogne i landdistrikter

Danmarks Statistik definerer alle arealer, der ikke opfylder forudsætningen for status som byområde som værende landdistrikt. Betegnelsen "landdistrikt" omfatter således samtlige ubeboede områder samt alle beboede områder op til og med sammenhængende bebyggelser med 199 indbyggere afgrænset af en afstand på maksimalt 200 meter imellem husene (med mindre afbrydelsen skyldes offentlige anlæg, kirkegårde og lignende).

Da der indenfor samme sogn kan forekomme både landdistrikter og byområder, rejser anvendelsen af sogne som geografisk enhed spørgsmålet: Hvornår kan et sogn betegnes som land-sogn henholdsvis et bysogn?

Vi inddeler i undersøgelsen danske sogne i fire kategorier efter følgende kriterier:

Landsogn:	Største by mindre end 1000 indbyggere og/eller over 80% af befolkning boende i landdistrikt
Blandet landsogn:	Største by større end 1000 indbyggere, men mindst 20% af befolkning boende i landdistrikt
Bygrænsesogn:	Største by større end 1000 indbyggere, og mindre end 20% af befolkning boende i landdistrikt
Bysogn:	0% af befolkning boende i landdistrikt

I undersøgelsen vil vi medtage landsogne og blandede landsogne som værende "lokalområder i landdistrikter".

Vores metodiske begrundelse for denne kategorisering og afgrænsning er, at tærskelværdierne på 80% og 20% er inkluderende uden at blive for vage. De betyder, at gruppen af landsogne ikke begrænses til sogne helt uden byområder, da undersøgelsen i så fald kun vil komme til berøre en meget lille del af den samlede danske befolkning. En så snæver definition ville næppe heller være befordrende for undersøgelsens fokus på betydningen af skolelukninger, eftersom skoler sandsynligvis overvejende er beliggende i byområder.

Ydermere er valget af en tærskelværdi på 1000 indbyggere i forhold til bystørrelse i god overensstemmelse med den almindelige opfattelse af størrelsen på landsbyer ifølge Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, og den svarer i øvrigt til den norske afgrænsning af byområder fra landdistrikter.

3.2. Statistisk analyse

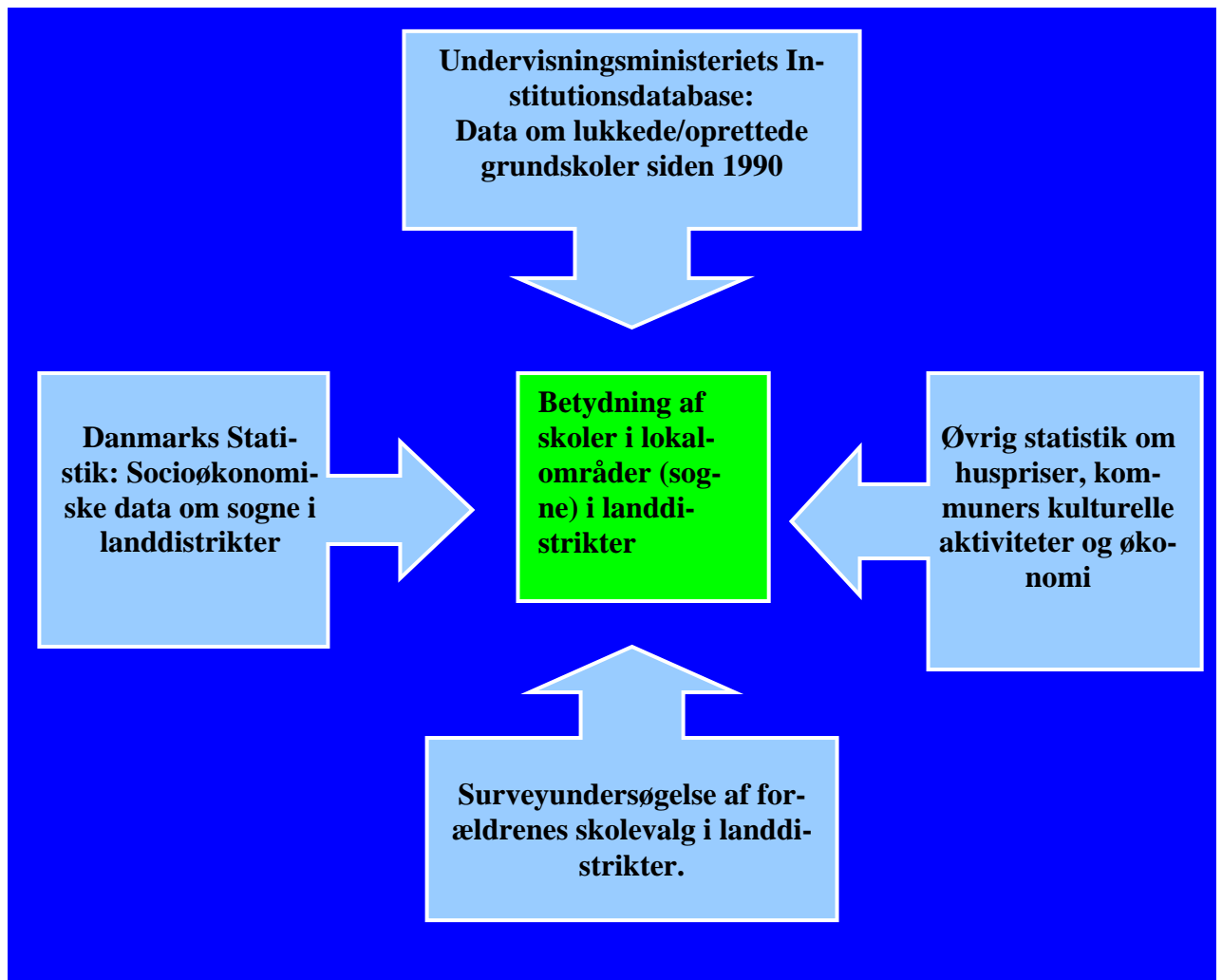
Statistisk metode: Deskriptiv statistik på populationen af sogne

Den statistiske analyse omfatter data fra 1130 landsogne og 360 blandede sogne. (Opdelingen af sogne er nærmere defineret i afsnit 3.1 ovenfor)

Undersøgelsen har data for hele perioden 1990-2006 for 1126 (svarende til 99,65%) af de 1130 landsogne og 352 (svarende til 98%) af de blandede sogne.

Da undersøgelsen stort set omfatter samtlige sogne, hvor størstedelen af borgerne bor i landdistrikter, kan analysen betegnes som deskriptiv statistik på populationen, idet der så at sige ikke er tale om en stikprøve.

Til den statistiske analyse har vi etableret et omfattende datasæt, som sammenkobler oplysninger fra forskellige kilder.



Fra *Undervisningsministeriets Institutionsdatabase* har vi indhentet data om samtlige lukkede og oprettede grundskoler i perioden 1990-2007. Herunder data om grundskolernes type (offentlig skole/friskole) antal klassetrin, elevtal, herunder i årene op til evt. skolelukning samt adresse. På grundlag af oplysninger fra Danmarks Statistik er de oprettede og lukkede skolars sognetilhørsforhold blevet fastlagt og kategoriseret.

Fra *Danmarks Statistik* har vi fået *socioøkonomiske data* leveret ved specialkørsler. Data vedrører bl.a. følgende:

- Flytning
- Befolkningens aldersfordeling
- Uddannelsesniveau
- Husstandsindkomst
- Antal på overførselsindkomst
- Antal arbejdssteder
- Beskæftigelsesstatus
- Husstandstyper, herunder børnefamilier

Disse socioøkonomiske data vil blive brugt til at sammenligne udviklingen over tid i lokalområder, hvor der er lukket skoler med områder, hvor der fortsat eksisterer skoler, eller som ikke har oplevet skolelukning. Derudover inddrages *øvrige statistikker* fra forskellige kilder, herunder bl.a. følgende:

- Data om ejendomshandel og huspriser fra 1990, leveret af Gilling Communications & Consulting, fra den offentlige informationsserver (OIS). Disse gør det muligt at sammenligne udviklingen i den gennemsnitlige kvadratmeterpris for boliger over tid mellem sognene. Da huspriser kan antages at være indikator for et områdes samlede attraktivitet som bosted, vil vi analysere, om huspriser stagnerer i områder, hvor der er lukket skoler sammenlignet med områder, hvor der fortsat eksisterer skoler.
- Data fra Indenrigsministeriets Kommunale Nøgletal er anvendt som grundlag for beregning af udviklingen i kommuners kulturudgifter.

3.3. Casestudier af skolelukninger

Som supplement til den kvantitative analyse har vi gennemført seks casestudier af udvalgte skolelukninger.

Casestudierne er baseret på kvalitative interview blandt aktører, der på forskellig måde har været involveret i eller har kendskab til skolelukningen og dens betydning for lokalområdet. Oversigten nedenfor viser de skolelukninger, der er udvalgte som cases:

Skolelukning/år	Skolelukningstype	Beliggenhed (daværende kommune)	Befolkningsudvikling efter lukning
Sundby Skole (2000)	Skolelukning og erstatning af friskole	Sundby Sogn, Morsø Kommune, Viborg Amt (landsogn i bykommune)	Negativ
Rørup Skole (2003)	"Ægte" skolelukning	Rørup Sogn, Gl. Aarup kommune, Fyns amt (landsogn i landkommune)	Negativ
Vejrum-Viskum Skole (2000)	Skolelukning og erstatning med friskole	Vejrum Sogn, Gl. Tjele kommune, Viborg amt (landsogn i landkommune)	Positiv
Ulboelle Skole (2000)	"Ægte" skolelukning (Men skolen blev senere efterskole for unge med særlige behov)	Ulboelle Sogn, Gl. Egebjerg Kommune, Fyns Amt. (landsogn i udkantkommune)	Positiv
Brandstrup Skole (2003)	"Ægte" skolelukning	Tirsted Sogn, Gl. Rødby Kommune, Storstrøms Amt (landsogn i udkantkommune)	Negativ
Haunstrup skole (2002)	"Ægte" skolelukning	Haunstrup Sogn/Herning kommune, Ringkøbing amt (landsogn i bykommune)	Positiv

Teknologisk Institut vurderer, at disse seks skoler tilsammen udgør et varieret udsnit af skolelukninger og lokalområder med forskellige udviklingsvilkår. Udvalget af, hvilke skolelukninger, der skulle gøres til genstand for casestudier, er sket ud fra følgende hovedkriterier:

- For det første ligger de udvalgte skolelukninger tilpas langt tilbage i tid således, at følgerne for området bedre kan vurderes. Vi har derfor udvalgt skolelukninger, som har fundet sted i tiden år 2000-2003. Samtidig ligger skolelukningerne så tilpas tæt på i tid, at de involverede aktører vil være mulige at finde frem til og stadig have årene efter skolenedlæggelsen i nogenlunde frisk erindring.
- For det andet omfatter casene dels skolelukninger efterfulgt af positiv befolkningsudvikling og dels skolelukninger efterfulgt af negativ befolkningsudvikling. Dette skal gøre det muligt at afdække faktorer, der forklarer forskelligt udviklingsforløb i de områder, hvor der er lukket skoler.
- For det tredje repræsenterer de udvalgte lokalområder (sogne) forskellige kommunetyper dvs. bykommuner, landkommuner og udkantkommuner.

3.4. Surveyundersøgelse af forældres skolevalg

Formålet med surveyundersøgelsen er at afdække hvilke faktorer, der ligger til grund for forældres valg af en given skole og at sammenligne forældres skolevalg i landdistrikter med den danske befolkning som helhed.

Surveyundersøgelsen omfatter i alt 2009 danske forældre. Herunder 1170 forældre med børn i førskole- og skolealderen i landområder (landsogne og blandede sogne) og 839 forældre til

børn i byområder (bygrænsesogne og bysogne).² Ved at vægte respondenterne i den samlede stikprøve på 2009 forældre i forhold til den samlede fordeling af den danske befolkning på land- og byområder, er det muligt at sammenligne skolevalg blandt forældre i landdistrikter med forældre i Danmark generelt.

Samlet set kommer de 1170 forældre fra landområder således kun til at vægte med 25,6% i beregninger af landsresultaterne for Danmark generelt, selvom de udgør 58,2% af stikprøven. Omvendt vægter de 839 respondenter i byområder med 74,4% i landsresultaterne, fordi langt størstedelen af den danske befolkning (74,4% efter denne undersøgelses inddeling) bor i byområder.

Surveyundersøgelsens gennemførelse

Via CPR-registret er der foretaget et udtræk af adresser hvor der bor familier med børn i alderen 0-16 år. Disse adresser er rensed for dobbeltgængere, således at hver familie i samplet har samme udtræknings sandsynlighed uanset antallet af børn i husstanden.

Det rensede data udtræk er efterfølgende beriget med telefonnumre. Det lykkedes at berige 14619 ud af 20982 adresser med telefonnumre. De resterende kunne ikke findes enten pga. mangelfulde oplysninger eller hemmelige numre.

Dataindsamlingen har fundet sted i perioden 22. til 30. januar 2008. Der er foretaget indtil 8 opkald til numre, hvor respondenterne ikke er truffet.

Der er i alt opnået kontakt til 2974 husstande. Af disse indvilgede 2060 i at deltage i undersøgelsen. 553 (18,6%) ønskede ikke at deltage og 361 (12,1%) oplyste, at der ikke var børn i husstanden. På kontrolspørgsmål om børn i alderen 0-16 faldt der yderligere en del fra (46). Derudover var der 5 respondenter, der efterfølgende ikke kunne placeres entydigt i land eller by-sogne og derfor måtte udgå af datasættet.

² Se rapportens definition af de forskellige sognetyper 3.1.

4. Skolelukninger i landdistrikter – et overblik

Dette afsnit giver et overblik over udviklingen i antallet af skoler og skolelukninger i Danmark i perioden 1990-2007 på grundlag af data fra Undervisningsministeriets Institutionsdatabase, som er kombineret med sogneoplysninger fra Danmarks Statistik.

Tabel 1 viser udviklingen i antallet af skoler i Danmark fra 1990-2006 fordelt på sognetyper.

Tabel 1: Antallet af skoler i Danmark 1990-2007*

Sognetype	Offentlige+ private skoler		Offentlige skoler	
	1990	2007	1990	2007
Landsogne	630	524	561	405
Blandede sogne	417	368	338	286
Bygrænsesogne	1018	1009	811	781
Bysogne	198	199	136	128
Hele Danmark	2263	2100	1846	1600

* Til og med udgangen af skoleåret 2006-2007

Tabellen viser, at siden 1990 er der blevet færre skoler i Danmark. Når man tæller både offentlige og private skoler med, er tallet faldet fra 2263 til 2100, hvilket svarer til et fald på 7%. Faldet er større, når der alene medtælles offentlige skoler, hvor der med et fald fra 1846 til 1600 er blevet 13% færre.

Tabel 2 viser antallet af skolelukninger opdelt efter de lukkede skolers klassetrin.

Tabel 2: Antal skolelukninger fra 1990-2006 opdelt efter de lukkede skolers klassetrin

Skolens klassetrin	Antal skolelukninger			
	Skolelukning uden alternativ	Skolelukning erstattet med friskole	Skolelukning med alternativ	I alt
1	0	0	1	1
2	6	1	1	8
3	15	0	4	19
4	18	2	7	27
5	9	4	6	19
6	20	20	9	49
7	39	40	41	120
8	6	0	8	14
9	5	1	25	31
10	6	3	80	89
I alt	124	71	182	377

Tabel 2 viser overordnet, at i de tilfælde, hvor skolen lukker uden alternativ eller erstattes med friskole, da er det fortrinsvis små skoler med 0.-7. klassetrin, som lukker. De skoler, som lukker uden alternativ, er relativt små skoler med en gennemsnitlig størrelse på 67 elever og lig-

ger typisk i landsogne. I de tilfælde, hvor skoler lukker med alternativ, da er det typisk skoler med 0-10. klassetrin. Disse skoler har højere gennemsnitligt elevtal (135 elever).

De lukkede skoler er generelt små skoler i forhold til skolers gennemsnitlige størrelse i Danmark. Ifølge Undervisningsministeriets tal er grundskolernes gennemsnitlige størrelse 372 elever for offentlige grundskoler (folkeskoler) og 302 elever for offentlige og private grundskoler under ét (i 2006).

Tabel 3: Skolelukninger i Danmark 1990-2006

Skolelukningstype	Sognetype				I alt
	Landsogn	Blandet sogn	Bygrænsesogn	Bysogn	
1. "Ægte" skolelukning (Uden alternativ indenfor 5 km)	94	24	4	5	127
2. Skole lukket og erstattet med af friskole	54	10	7	0	71
3. Skole lukket, men under 5 km til anden skole i samme sogn	14	27	76	30	147
4. Skole nedlagt og sammenlagt med skole indenfor 5 km	6	15	14	7	42
5. Skole med kort levetid	6	4	10	3	23
Nyt institutionsnummer	9	6	8	0	23
Uklare oplysninger	2	1	1	2	6

Skolelukningerne markeret med fed viser de i alt 182 skolelukninger, der falder indenfor denne undersøgelses definition af skolelukninger i lokalområder i landdistrikter. Heraf er de 118 "ægte" skolelukninger, i hhv. landsogne (96) og blandede sogne (22), hvilket vil sige, at den lukkede skole ikke har alternativ inden for 5 km i samme sogn eller er blevet efterfulgt af friskole. De andre 64 skolelukninger er blevet efterfulgt af en friskole i hhv. landsogne (54) og blandede sogne (10). De øvrige typer af skolelukninger (type 4 og 5) kategoriseres som skolelukning med alternativ og antages dermed ikke at have samme effekt som ægte skolelukninger. Det samme gælder skoler, der er lukkede efter kort levetid.

Tallene i Tabel 3 viser, at størstedelen (96 ud af 127) af de ægte skolelukninger, svarende til 76%, er sket i landsogne, hvorimod de fleste skoler, der lukker i bygrænsesogne eller bygrænsesogne, har under 5 km til anden skole i samme sogn. Da de fleste skolelukninger i landdistrikter således medfører, at lokalområdet mister sin eneste skole, kan det umiddelbart antages, at lokalområder i landdistrikter, som mister deres eneste skole, oplever mere negative konsekvenser, end de områder i landdistrikter, hvor der fortsat eksisterer skoler. Det er en af de centrale hypoteser, som denne undersøgelse vil belyse.

Tabel 4 nedenfor viser, at antallet af skolelukninger har varieret en del i perioden 1990 til 2006. Der har været en stor ophobning i årene 1990-1992, hvilket sandsynligvis skyldes, at der efter 1989 skete en ændring af skolestyrelsesloven, som betød, at det i forhold til tidligere blev lettere at nedlægge skoler. I de mellemliggende år er antallet af skolelukninger relativt lavt for så at stige en del igen efter 2002, især antallet af ægte skolelukninger.

Tabel 4: Skolelukninger fordelt på perioder 1990-2006

Skolelukningstype	1990-1992	1993-1995	1996-1998	1999-2001	2002-2004	2005-2006	I alt
"Ægte" skolelukning	59	11	7	11	20	19	127
Skolelukning efterfulgt af friskole	21	4	7	6	26	7	71
Skolelukning med alternativ	73	14	16	23	32	31	189
I alt	153	29	30	40	78	57	387

Antallet af skolelukninger efterfulgt af friskoler svinger overordnet i takt med antallet af skolenedlæggelser, hvilket givetvis skyldes, at mange friskoler er oprettet som reaktion på en skolelukning. En del friskoleoprettelser er sket således, at den lukkede skole er genopstået som friskole samtidig med lukningen af den gamle folkeskole, hvilket har givet dem tilnavnet "protest-skoler". Casestudiet af skolelukningen Vejrum-Viskum er et eksempel på en friskole, som er åbnet samtidig med lukningen af den tidligere folkeskole.

I juli 2007 trådte en ny lov i kraft, som fremrykker fristerne for anmeldelse om oprettelse af frie grundskoler. Tidligere skulle anmeldelse af en ny fri grundskole, der ønsker tilskud, ske den 1. februar forud for skoleårets start. Med den nye lov skal forslaget indgives til Undervisningsministeriet senest den 15. august året forud for skoleårets start.³

³ Se omtale af loven på borger.dk:

http://www.borger.dk/forside/lovgivning/status/faktaside?p_id=242137080

5. Skolelukningers betydning for lokalområdets udvikling

5.1. Befolkningsudvikling

Befolkningsudviklingen er selvsagt en central parameter for et lokalområdes udvikling og attraktivitet som bosted. I det følgende vil befolkningsudviklingen i områder, hvor der er lukket skoler, blive analyseret og sammenlignet med områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Herunder vil både befolkningens størrelse og alderssammensætning blive analyseret.

Læsevejledning til Tabel 5

Da opbygningen af Tabel 5 anvendes i mange af rapportens øvrige tabeller gives her en læsevejledning. Tabel 5 nedenfor viser den gennemsnitlige befolkningsudvikling i perioden 1990-2004 i sogne, hvor der er lukket skoler, sammenlignet med udviklingen i sogne, hvor der ikke er lukket skoler. I de *sogne, hvor der er lukket skoler*, er den gennemsnitlige årlige befolkningsudvikling beregnet fra lukningsåret indtil 2004. Tallene for *sogne, hvor der ikke er lukket skoler*, er beregnet efter samme princip og skal fungere som sammenligningsgrundlag. Den sidste række *alle sogne i landdistrikter* omfatter således både sogne, hvor der er lukket skoler, og sogne, hvor der ikke er lukket skoler, og kan således anvendes som samlet gennemsnit for befolkningsudviklingen.

Tabel 5: Gennemsnitlig årlig befolkningsudvikling

	Udvikling siden skolelukning til nu
Sogne hvor der er lukket skoler	1990-2004
Skole er lukket uden alternativ	-0,05%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	-0,26%
Skole er lukket med alternativ	0,45%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler	
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	0,35%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,05%
Alle sogne i landdistrikter	0,25%

Tallene i Tabel 5 viser, at lokalområder, hvor der er lukket skoler, har en negativ befolkningsudvikling sammenlignet med lokalområder, der ikke har været udsat for skolelukninger. Lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, har i 1990-2004 haft en negativ gennemsnitlig årlig befolkningsudvikling på -0,05%, mens områder, hvor der eksisterer skoler i samme periode, har haft en positiv befolkningsudvikling på +0,35%. De områder, hvor der er lukket skoler, men hvor der er et alternativ, dvs. en skole, de ikke ligger mere end 5 km i væk i samme sogn, har også haft en positiv befolkningsudvikling på 0,45%.

Når man analyserer udviklingen over tid, viser det sig, at de lokalområder, hvor der lukkede skoler i 1990-1992, samlet har haft en negativ udvikling (-0,02%) frem til 2004, men at udviklingen har været særlig negativ i de områder, hvor der er lukket skoler i de senere år fra 2002-2004.

Befolkningsudviklingen er mest negativ i de områder, hvor den lukkede skole er blevet erstattet med en friskole. En mulig forklaring herpå kan være, at områdets negative befolkningsudvikling skyldes andre bagvedliggende faktorer end eksistensen af en skole, f.eks. beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder samt pendlingsafstand til centerområder.

Analysen af data viser, at de lokalområder, hvor der er oprettet friskoler efter skolelukningerne i de senere år fra 1999-2004, har haft særlig negativ befolkningsudvikling (-0,62-0,65%). Dette tyder på, at en del af de lokalområder, hvor der oprettes friskoler, er områder i tilbagegang, og at friskolernes elevtal og elevgrundlag udfordres i disse områder.

Befolkningsudvikling opdelt efter kommunetype og pendleropland

I det følgende analyseres forskelle i befolkningsudviklingen alt efter, i hvilken kommunetype og lokalområderne i landdistrikterne ligger. Herunder også hvorvidt de ligger i pendleropland til et stærkt bycenter. Sondringen mellem forskellige kommunetyper bygger på et samlet billede af kommunens indbyggertal uafhængigt af byområder og landdistrikter.

Landkommuner omfatter de kommuner, hvis største by pr. 1. januar 1994 havde mindre end 3.000 indbyggere.

Udkantskommuner defineres som de landkommuner, hvis største by havde mindre end 3.000 indbyggere i 1994, som er beliggende mere end 40 km fra nærmeste stærke geografiske centre, og som er beliggende mere end 30 km fra nærmeste geografiske centre i øvrigt. De stærke geografiske centre afgrænses som kommuner, der havde en pendlerintensitet (antallet af indpendlere til kommunen i forhold til antallet af udpendlere fra kommunen), som var større end 2,0 i 1984, og som havde mere end 40.000 arbejdspladser i kommunen i 1984. De stærke geografiske centre er Århus Kommune, Odense Kommune, Aalborg Kommune og Esbjerg Kommune. Desuden er Hovedstadsregionen et stærkt geografisk center. De geografiske centre i øvrigt afgrænset som øvrige kommuner, der havde mere end 20.000 arbejdspladser i kommunen i 1984 eller mere end 10.000 arbejdspladser i kommunen i 1984 og en pendlerintensitet, som var større end 2,0 i 1984. De geografiske centre i øvrigt er Nykøbing Falster Kommune, Næstved Kommune, Aabenraa Kommune, Fredericia Kommune, Horsens Kommune, Kolding Kommune, Vejle Kommune, Herning Kommune, Holstebro Kommune, Randers Kommune, Silkeborg Kommune, Skive Kommune, Viborg Kommune og Frederikshavn Kommune. Desuden er landkommuner, der er mindre ø-kommuner, med undtagelse af Fanø Kommune, afgrænset som udkantskommune.

De øvrige kommuner defineres som bykommuner. Bykommuner er opdelt i henholdsvis *bykommuner i Hovedstadsregionen* og *andre bykommuner*. Hovedstadsregionen omfatter Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune, Københavns Amt, Frederiksborg Amt og Roskilde Amt.

Efter denne definition er der 30 udkantskommuner, 76 andre landkommuner og 121 bykommuner uden for Hovedstadsregionen.

Tabel 6 nedenfor viser den gennemsnitlige årlige befolkningsudvikling i lokalområder i landdistrikter alt efter, hvorvidt kommunen har status som landkommune i udkantsområde, anden landkommune eller bykommune.

Tabel 6: Befolkningsudvikling i lokalområder i landdistrikter fordelt på kommunetype

	Alle Områder	Landkommuner i udkantsområder	Andre landkommuner	Andre bykommuner	Bykommuner i Hovedstadsområdet
Sogne hvor der er lukket skoler					
Skole er lukket uden alternativ	-0,05%	-0,59%	-0,21%	0,15%	Ingen
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,26%	-0,39%	-0,49%	-0,01%	Ingen
Skole er lukket med alternativ	0,45%	0,23%	0,56%	0,41%	0,78%*
Sogne hvor der ikke er lukket skoler					
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	0,35%	-0,13%	0,56%	0,26%	0,61%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,05%	-0,56%	0,19%	0,09%	0,42%
Alle sogne i landdistrikter	0,25%	-0,26%	0,43%	0,22%	0,55%

Stjerne/ Asterisk () anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne*

Tabel 6 viser, at befolkningsudviklingen i de lokalområder, hvor der i 1990-2006 er lukket skoler uden alternativ, er mere negativ i udkantskommuner (-0,59%) sammenlignet med andre landkommuner (-0,21%) og bykommuner (-0,15%). De lokalområder i udkantskommuner, hvor den eneste skole lukker, er mere befolkningstynde (gennemsnitligt 571 indbyggere) end de lokalområder i udkantskommuner, hvor der er alternativ til den lukkede skole (gennemsnitligt 1898 indbyggere). Derimod er befolkningsudviklingen positiv (+0,23%) i de udkantsområder, hvor skoler er lukket med alternativ. Hvis lokalområdets eneste skole lukker uden alternativ så er befolkningsudviklingen positiv, hvis lokalområdet ligger i en bykommune (+0,15%). Samlet peger dette på, at der er mest negativ befolkningsudvikling i de befolkningstynde udkantsområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ.

I de lokalområder, hvor den lukkede skole erstattes af en friskole, er befolkningsudviklingen negativ uanset om lokalområdet ligger i et udkantsområde (-0,39%) eller anden landkommune (-0,49%). Som nævnt ovenfor kan en mulig forklaring herpå være, at "skoler ikke gør det alene". Det vil sige, at fraflytningen fra området skyldes andre bagvedliggende faktorer end eksistensen af en skole, f.eks. beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder samt pendlingsafstand til centerområder.

Sammenligning af landsogne som er ens mht. geografisk beliggenhed og størrelse

Resultaterne ovenfor peger således på, at befolkningsudviklingen er mere negativ i områder, hvor der er lukket skoler, og at dette især er tilfældet i områder, der ligger i udkantsområder. Her kan der kritisk stilles spørgsmålstejn ved, om tallene blot er udtryk for en generel affolkning af udkantsområderne, som finder sted uafhængigt af, om der er lukket skoler eller ej.

For at belyse dette spørgsmål må vi holde flere faktorer konstante og sammenligne befolkningsudviklingen i sogne, som ligner hinanden, dvs. er stillet ens med hensyn til geografisk beliggenhed og størrelse. Nedenfor sammenlignes udviklingen i landsogne med andre landsogne, som har det til fælles, at de ligger i udkantsområder.

Undersøgelsen viser, at de områder, hvor der er lukket skoler, er præget af mere negativ udvikling end de områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Det skal her fremhæves, at dette ikke betyder, at det er skolelukningen, der er årsag til tilbagegangen i disse områder. Det betyder, at områderne er mere præget af tilbagegang, end de områder, hvor der fortsat er skoler, og at det er denne tilbagegang, der er medvirkende forklaring på, at der lukkes skoler.

Tabel 7 nedenfor sammenligner befolkningsudviklingen i landsogne og blandede sogne på tværs af kommune-grupper.

Tabel 7: Befolkningsudvikling i landsogne og blandede sogne på tværs af kommune-grupper

	Landkommuner i udkantsområder		Andre landkommuner		Andre Bykommuner	
	Land-sogne	Blandede Sogne	Land-sogne	Blandede Sogne	Land-sogne	Blandede Sogne
Sogne hvor der er lukket skoler						
Skole er lukket uden alternativ	-0,49%	-0,89%*	-0,18%	-0,26%*	-0,11%	0,54%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,39%	Ingen	-0,47%	-0,54%*	-0,20%	0,46%
Skole er lukket med alternativ	-0,06%*	0,25%*	Ingen	0,56%	0,27%	0,44%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler						
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-0,30%	0,12%	0,28%	0,74%	0,03%	0,49%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	-0,71%	0,30%	-0,03%	1,11%	-0,07%	0,60%
Alle sogne i landdistrikter	-0,44%	0,11%	0,12%	0,71%	-0,02%	0,50%

Stjerne/ Asterisk (*) anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne

Tabel 7 viser, at de områder, hvor der er lukket skoler, har en mere negativ befolkningsudvikling end i sogne, hvor der fortsat eksisterer skoler. Dette gælder for landsogne i både udkantsområder, andre landkommuner og andre bykommuner.

Tabel 7 sammenligner sogne som er stillet ens med hensyn til deres geografiske beliggenhed. Udover denne faktor er det relevant også at sammenligne sogne med samme *befolkningsstørrelse*. Tabel 8 nedenfor sammenligner befolkningsudviklingen i sogne, som alle er landsogne og som har nogenlunde samme størrelse (300-700 indbyggere.)

Tabel 8: Befolkningsudvikling i sogne med samme størrelse 300-700 indbyggere

	Landkommuner i udkantsområder	Andre landkommuner	Andre Bykommuner
Sogne hvor der er lukket skoler			
Skole er lukket uden alternativ	-0,69%	-0,05%	-0,02%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	0,18%	0,01%	0,08%
Skole er lukket med alternativ	Ingen	Ingen	-0,01%*
Sogne hvor der ikke er lukket skoler			
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-0,38%	0,26%	0,03%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	-0,77%	-0,07%	-0,14%
Alle sogne i landdistrikter	-0,58%	0,01%	-0,08%

Stjerne/ Asterisk () anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne*

Tabel 8 viser, at befolkningsudviklingen er mere negativ i sogne, hvor skolen er lukket uden alternativ end i sogne, hvor der fortsat eksisterer skoler. Samtidig viser tabellen dog også, at desto tættere landsognet ligger på en by, dvs. i andre bykommuner, desto mindre forskel er der på befolkningsudviklingen afhængig af, om der er lukket en skole eller ej.

Samme mønster ses i

Tabel 9 nedenfor, som viser udviklingen i antallet af børnefamilier i landsogne med samme størrelse. Udviklingen i antallet af børnefamilier er mere negativ i områder, hvor der er lukket skoler, især i udkantsområder, men at forskellen er mindre i landsogne, som ligger i bykommuner.

Tabel 9: Udvikling i antallet af børnefamilier i landsogne med samme størrelse 300-700 indbyggere

	Landkommuner i udkantsområder	Andre landkommuner	Andre Bykommuner
Sogne hvor der er lukket skoler			
Skole er lukket uden alternativ	-1,52%	-0,18%	0,08%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	0,47%	-0,21%	-0,22%
Skole er lukket med alternativ	nil	nil	-0,01%*
Sogne hvor der ikke er lukket skoler			
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-0,33%	0,66%	0,07%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	-1,29%	0,07%	-0,15%
Alle sogne i landdistrikter	-0,86%	0,16%	-0,10%

Befolkningsudvikling fordelt på aldersgrupper

Et andet vigtigt aspekt af befolkningsudviklingen er, hvorledes den ser ud for forskellige aldersgrupper. Når skolen lukker i et område, og der ikke er et alternativ, kan der opstilles den hypotese, at der efter nogen tid vil blive færre børnefamilier og unge i lokalområdet. Omvendt kunne man alt andet lige forvente, at andelen af de ældre aldersgrupper stiger.

Tabel 10 nedenfor viser befolkningsudviklingen fordelt på aldersgrupper fra skolens lukningsår og frem til 2006. Tabel 10 viser overordnet, at antallet af børn og unge falder mere i de lokalområder, hvor der er lukket skoler end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. I lokalområder, hvor skolen er lukket, falder antallet af 0-15 årige (-0,14%), 16-24 årige (-0,97%), 25-45 årige (-1,11%) og de ældre over 67 år (-0,19%), hvorimod antallet af de midaldrende 46-66 årige stiger (+1,39%).

Omvendt er der i de lokalområder, hvor en eller flere skoler har eksisteret i perioden 1990 til 2006, en vækst i antallet af børn i alderen 0-15 år på 0,54%. Antallet af de unge, dvs. 16-24 årige, falder i alle lokalområder i landdistrikter, uanset om der er lukket skoler eller ej. Forklaringen er givetvis, at de unge flytter fra landdistrikterne i forbindelse med gennemførelse af uddannelse. Det samme mønster gælder for gruppen af 25-45 årige, hvor antallet også falder i alle landdistrikter, uanset om der er lukket skoler eller ej. Dog viser tallene, at faldet i denne aldersgruppe er dobbelt så stort i lokalområder, hvor der er lukket skoler (-1,11) sammenlignet med lokalområder hvor der fortsat eksisterer skoler (-0,53%).

Tabel 10 viser, at de områder, hvor der er lukket skoler, også har faldende antal af aldersgruppen over 67 år, mens antallet af borgere over 67 år er stigende i områder, hvor der fortsat ek-

sisterer en eller flere skoler (+0,50%), eller hvor skoler er lukket med alternativ (+0,94%). Forklaringen på, at antallet af ældre falder i de lokalområder, hvor der er lukket skoler, er givetvis, at der er tale om tyndbefolkede områder med lavt gennemsnitligt befolkningsantal på 697, mens områder, hvor skoler er lukket med alternativ, er mere befolkede (gennemsnitligt befolkningsantal på 2292). At antallet af ældre falder i de tyndbefolkede områder, hvor der er lukket skoler, kan dermed givetvis forklares ved, at der i disse områder er færre botilbud til ældre, som har behov for plejebolig. Denne forklaring underbygges af, at de områder, hvor der ikke har eksisteret skoler, er endnu mere tyndbefolkede (gennemsnitligt 445 indbyggere). Her er der det største fald i antallet af ældre (-0,28%).

Sammenfattende viser tallene i Tabel 10, at områder hvor der er lukket skoler uden alternativ har negativ befolkningsudvikling, og at denne *både* omfatter de yngre og de ældre aldersgrupper.

Tabel 10: Befolkningsudvikling fordelt på befolkningsgrupper

	Gennemsnitlig udvikling i aldersgruppens antal				
	0-15 år	16-24 år	25-45 år	46-66 år	Over 67 år
Sogne hvor der er lukket skoler					
Skole er lukket uden alternativ	-0,14%	-0,97%	-1,11%	1,39%	-0,19%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	-0,98%	-0,10%	-1,31%	1,16%	-0,25%
Skole er lukket med alternativ	0,56%	-0,82%	-0,52%	1,50%	0,94%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler					
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	0,54%	-0,85%	-0,53%	1,44%	0,50%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,12%	-0,80%	-0,79%	1,27%	-0,28%
Alle sogne i landdistrikter	0,38%	-0,82%	-0,64%	1,39%	0,36%

5.2. Udvikling før og efter en skolelukning

Dette afsnit belyser det klassiske spørgsmål om "hønen eller ægget", dvs. hvorvidt det er skolelukninger, der er årsag til, at et lokalsamfund er i tilbagegang, eller hvorvidt skolelukninger nærmere er en konsekvens af et lokalsamfunds negative udvikling i længere tid.

I det følgende undersøges denne problemstilling ved at analysere skolernes elevtal inden skolelukningen og befolkningsudviklingen før og efter.

Hvis en skoles lukning er resultatet af et lokalområdes tilgang, så kunne det alt andet lige forventes, at skolens elevtal allerede er begyndt at falde inden skolelukningen.

Tabel 11 nedenfor viser den gennemsnitlige udvikling i skolernes elevtal i årene før skolelukningen.

Tabel 11: Gennemsnitlig udvikling i skolernes elevtal

	Sidste 5 år inden skolelukning	5-2 år inden skolelukning
Sogne hvor der er lukket skoler		
Skole er lukket uden alternativ	-21,7%	-10,1%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-4,9%	3,8%
Skole er lukket med alternativ	-3,1%	-1,6%

Gennemsnit inkluderer ikke de mindste ø-skoler (Mandø, Drejø, Tunø, Venø, Femø og Strynø)

Tabel 11 viser, at skolernes elevtal gennemsnitligt er præget af negativ udvikling inden skolen lukkede. Dette gælder især i de tilfælde, hvor skolen er lukket uden alternativ. Her falder elevtallet gennemsnitligt 21,7% i de sidste 5 år inden skolelukning.

Skolers elevtal falder også ved de andre typer skolelukninger, men langt mindre (3-4%).

Dog skal det fremhæves, at tallene i

Tabel 11 ovenfor viser den gennemsnitlige udvikling, og at ikke alle skolelukninger sker efter forudgående fald i deres elevtal.

Tabel 12 nedenfor viser, hvorledes de lukkede skoler fordeler sig med hensyn til udviklingen i elevtallet inden skolelukningen.

Tallene viser, at hovedparten (sammenlagt ca. 73%) af de skoler, som er lukket uden alternativ, har negativ udvikling i deres elevtal de sidste 5 år inden skolelukning, og at faldet for 47,2% af skolerne er på over 25%. Blandt de skoler, som erstattes med friskole, er der dog også en ret stor andel (sammenlagt 61%), der har fald i elevtallet inden skolelukning. Det samme er tilfældet for skoler, der lukker med alternativ (sammenlagt 59%).

Sammenfattende har de fleste, af de skoler som lukker, oplevet et forudgående fald i antallet af elever.

Tabel 12: Udvikling i elevtal 5 år inden skolelukning

	Antal skoler	Vækst > 10%	Vækst +0-9,9%	Fald 0-9,9%	Fald >-10%	Fald >-25%
Skole er lukket uden alternativ	89	12,4%	14,6%	9,0%	16,9%	47,2%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	59	18,6%	20,3%	10,2%	28,8%	22,0%
Skole er lukket med alternativ	46	28,3%	13,0%	13,0%	26,1%	19,6%

Opdeling inkluderer ikke de mindste ø-skoler (Mandø, Drejø, Tunø, Venø, Femø og Strynø)

Tabel 13 nedenfor viser lokalområdernes befolkningsudvikling i årene før og efter skolelukningen.

Tabel 13: Samlet befolkningsudvikling før og efter skolelukning

	Før			Efter		
	De sidste 10 år før	De sidste 5 år før	De sidste 2 år før	De første 2 år efter	De første 5 år efter	De første 10 år efter
Skole er lukket uden alternativ	-0,39%	-0,49%	-0,48%	-0,17%	-0,01%	0,02%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,03%	-0,14%	0,05%	-0,44%	-0,06%	0,28%
Skole er lukket med alternativ	0,23%	0,24%	0,61%	0,60%	0,24%	0,33%

Tallene viser, at der i de lokalområder, hvor skoler lukker uden alternativ, er en negativ befolkningsudvikling længe før skolelukningen (gennemsnitlig -0,39% de sidste 10 år før). Disse områders befolkningsudvikling er mere negativ inden skolelukningen end efter, hvor faldet er gennemsnitligt -0,01% de første 5 år efter. Disse tal for befolkningsudviklingen indikerer, at skolelukninger mere er resultatet af en forudgående tilbagegang i befolkningen generelt, end det er skolelukninger, der skaber tilbagegang.

De områder, hvor den lukkede skole er erstattet med friskole, har moderat negativ befolkningsudvikling indtil skolelukningen (gennemsnitligt -0,03% 10 år før), hvorimod befolkningsudviklingen er negativ de første 2 år efter skolelukningen (-0,44%). Samme mønster findes for antallet af børnefamilier i tabel 14 nedenfor.

Sammenfattende viser tallene i tabellerne ovenfor, at skolers elevtal typisk falder inden en skolelukning, og især hvis det er lokalområdets eneste skole der lukker. Tallene for den samlede befolkningsudvikling peger på, at skolelukninger i højere grad sker som resultat af, at et lokalområde er i tilbagegang, end at det er skolelukninger, der forårsager generel befolknings-tilbagegang. Dog skal det fremhæves, at dette resultat gælder den samlede befolkningsudvikling. Tabel 14 nedenfor viser, at antallet af børnefamilier falder både før og efter en skoleluk-

ning. Tilbagegangen i antallet af børnefamilier er særlig stor i de første 2 år, hvor lokalområdets eneste skole er lukket uden alternativ (-1,19%).

Samlet viser resultaterne, at skolelukning typisk er resultatet af en forudgående generel befolkningsudvikling i et lokalområde, men at antallet af børnefamilier især falder de første 2 år efter skolelukningen. Dette er også tilfældet i de lokalområder, hvor skoler er lukket med alternativ, hvilket typisk er relativt mere befolkningstætte områder.

Tabel 14: Udvikling i antallet af børnefamilier før og efter skolelukning

	Før			Efter		
	De sidste 10 år før	De sidste 5 år før	De sidste 2 år før	De første 2 år efter	De første 5 år efter	De første 10 år efter
Skole er lukket uden alternativ	-0,54%	-0,54%	-0,99%	-1,19%	-0,51%	-0,14%
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,02%	-0,20%	-0,09%	-0,97%	-0,26%	0,54%
Skole er lukket med alternativ	0,25%	0,52%	0,98%	-0,11%	0,21%	0,37%

Tabel 15 nedenfor viser dog, at tilflytningen af børnefamilier til områder, hvor der er lukket skoler ikke falder efter en skolelukning, men er stort set uændret.

Tabel 15: Tilflytning af børnefamilier før og efter en skolelukning

	5 år før	2 år før	Lukningsår	2 år efter	5 år efter
Skole er lukket uden alternativ	13%	13%	12%	12%	13%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	12%	12%	12%	11%	13%
Skole er lukket med alternativ	14%	14%	14%	15%	15%

5.3. Familiestruktur

Tabel 16 nedenfor viser, at børnefamiliernes antal falder i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (-0,51) mens børnefamiliernes antal stiger i de områder, hvor skolen er lukket med alternativ (+0,41%) og i områder, hvor der fortsat eksisterer en eller flere skoler (+0,44%). Antallet af enlige forsørgere stiger i alle områder af landdistrikter, men stigningen er betydeligt mindre i områder, hvor der er lukket skoler (+1,0%) sammenlignet med områder, hvor skoler er lukket med alternativ (+3,35%) og områder, hvor der fortsat eksisterer en eller flere skoler (+2,89%).

Tabel 16: Udvikling i antal børnefamilier og enlige forsørgere

	Gennemsnitlig udvikling i antal	
	Børnefamilier	Enlige forsørgere
Sogne hvor der er lukket skoler		
Skole er lukket uden alternativ	-0,51%	1,00%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	-0,38%	0,49%
Skole er lukket med alternativ	0,41%	3,35%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler		
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	0,44%	2,89%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,08%	1,93%
Alle sogne i landdistrikter	0,30%	2,66%

Tabel 16 viser også, at antallet af børnefamilier falder i områder, hvor den lukkede skole efterfølges af en friskole (-0,38%). Ligeledes er det i disse lokalområder, at stigningen i enlige forsørgere er lavest (+0,49%). Dette peger på, at friskoler i landdistrikter, som er oprettet efter en skolelukning, udfordres med hensyn til deres elevgrundlag og i stigende grad skal formå at tiltrække elever udenfor lokalområdet.

Casestudie 2 om Vejrum-Viskum er et eksempel på sådanne udfordringer. Da Vejrum-Viskum Friskole efter lukningen af den lokale folkeskole åbnede, tiltrak den elever fra de omkringliggende områder, og skolens elevtal steg til 120, hvilket lå over de ca. 90 elever, der var ved folkeskolens lukning. I de efterfølgende år har der været en tendens til, at en del af eleverne udenfor lokalområdet har forladt skolen igen, og at der ikke er kommet så mange nye. Friskolens elevtal er nu dalet til 63, og skolens ledelse vurderer, at der ikke er nok børn i lokalområdet til at komme op på 120 elever igen, og at skolens naturlige, opnåelige leje ligger på 70-80 elever.

Udvikling i antallet af børnefamilier fordelt på kommunetyper

Tabel 17 nedenfor viser udviklingen i antallet af børnefamilier i 1990-2006 fra skolens lukningsår opdelt efter, hvorvidt lokalområdet ligger i en landkommune i udkantsområde, anden landkommune eller bykommune.

Tabel 17: Gennemsnitlig årlig udvikling i antallet af børnefamilier fordelt på kommunetype

	Alle områder	Landkommuner i udkantsområder	Andre landkommuner	Andre bykommuner	Bykommuner i Hovedstads omr.
Sogne hvor der er lukket skoler					
Skole er lukket uden alternativ	-0,51%	-0,81%	-0,90%	0,04%	nil
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,38%	-0,34%	-0,79%	-0,03%	nil
Skole er lukket med alternativ	0,41%	0,33%	0,66%	0,25%	0,98%*
Sogne hvor der ikke er lukket skoler					
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	0,44%	-0,32%	0,72%	0,31%	0,95%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,08%	-1,15%	0,42%	0,08%	0,93%
Alle sogne i landdistrikter	0,30%	-0,55%	0,56%	0,24%	0,91%

Stjerne/ Asterisk () anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne*

Tabel 17 viser, at antallet af børnefamilier falder mere i de lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, end i de lokalområder, hvor skolen er lukket med alternativ. Dog er det bemærkelsesværdigt, at befolkningsudviklingen de steder, hvor en eller flere skoler stadig eksisterer, er negativ i udkantsområder (-0,32%) sammenlignet med andre landkommuner (+0,72%). Der sker således også tilbagegang i antallet af børnefamilier i de udkantsområder, hvor der ikke er lukket skoler. Antallet af børnefamilier falder mest i de lokalområder, hvor der ikke har eksisteret en skole (-1,15%), hvilket givetvis afspejler, at dette er tyndtbefolkede områder med gennemsnitligt 45 børnefamilier pr. sogn og en gennemsnitlig befolkningsstørrelse på 388 indbyggere. Dertil kommer, at de som udkantsområder har længere til centerområder end landkommunerne, der har positiv udvikling i antallet af børnefamilier (+0,42%).

De udkantsområder, hvor skoler er lukket med alternativ, har en gennemsnitlig befolkningsstørrelse på 1898 indbyggere. Her er udviklingen i antallet af børnefamilier positiv (+0,33%).

Sammenfattende peger dette dels på, at antallet af børnefamilier falder mest i de lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ. Dels at der generelt er negativ befolkningsudvikling i de tyndt befolkede lokalområder i landdistrikterne og en positiv befolkningsudvikling i de mere befolkede landdistrikter, hvor der er alternativ til den lukkede skole.

5.4. Uddannelsesniveaue

Befolkningens uddannelsesniveaue har stor betydning for et områdes udviklings- og vækstmuligheder. Yderområderne er i de senere år saktet bagud i forhold til det øvrige Danmark. Regeringens Vækstredegørelse viser, at der de seneste år - både i Danmark og i udlandet - har været en tendens til, at de store byområder har oplevet en noget højere vækst i BNP pr. indbygger end de mere tyndt befolkede regioner. Det gælder særligt geografiske yderområder i Danmark som f.eks. Bornholm, Lolland-Falster, Sydfyn, Samsø, det nordligste Jylland, Mors, Tønder og Grenå.

Samtidig er de regionale uddannelsesforskelle blevet større. Væksten er sket i universitetsregionerne, mens udkantsregionerne sakker bagud, især når det gælder andelen af beskæftigede med en lang videregående uddannelse. De regionale forskelle i uddannelsesniveaue spiller en betydelig rolle for den økonomiske og beskæftigelsesmæssige udvikling i de forskellige egne af Danmark og for de enkelte regioners konkurrenceevne og evne til at skabe en høj velstand. Statistisk kan omkring 45 pct. af de regionale indkomstforskelle forklares af de regionale uddannelsesforskelle.⁴

Samlet peger dette på, at landdistrikterne i Danmark har mindre vækst i befolkningens uddannelsesniveaue end de store byområder.

Men det centrale spørgsmål i nærværende undersøgelse er, hvorvidt udviklingen i befolkningens uddannelsesniveaue i de landdistriktsområder, hvor der er lukket skoler, adskiller sig fra de landdistriktsområder, hvor der fortsat eksisterer skoler.

⁴ "Er Danmark for lille til at have regionale arbejdsmarkeder?", Professor Pr. Kongshøj Madsen, Center for Arbejdsmarkedsforskning, Aalborg Universitet. Artikel tilgængelig i Erhvervs- og Byggestyrelsens videncenter.
http://www.ebst.dk/aktuelle_temaer/71079/72/0

Tabel 18 nedenfor viser, at der i alle landdistrikter er et fald i antallet af borgere, der kun besidder grunduddannelse, dvs. folkeskole eller gymnasium/hhx/htx. Forklaringen herpå er givetvis, at en væsentlig del af denne gruppe er unge i aldersgruppen 16-24 år, som flytter fra landdistrikterne for at gennemføre uddannelse.

Som det ses falder antallet med grunduddannelse mere i lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, eller hvor den lukkede skole er erstattet med friskole, end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Dette passer sammen med, at befolkningstilbagegangen er større i disse områder sammenlignet med områder, hvor der fortsat eksisterer skoler.

Tabel 18: Befolkningsudvikling efter uddannelsesniveau

	Gennemsnitlig udvikling i antallet borgere fordelt på uddannelsesniveau ^a			
	Grund-uddannelse	Mellem-uddannelse	Lang uddannelse	Anden uddannelse
Sogne hvor der er lukket skoler				
Skole er lukket uden alternativ	-2,15%	1,68%	4,09%	1,11%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	-2,45%	1,71%	2,96%	1,73%
Skole er lukket med alternativ	-1,59%	1,55%	3,55%	2,59%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler				
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-1,96%	1,71%	4,66%	3,33%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	-2,27%	1,67%	4,59%	3,20%
Alle sogne i landdistrikter	-2,04%	1,68%	4,52%	3,16%

Stjerne/ Asterisk (*) anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne

a) Grunduddannelse = folkeskole og gymnasium (inkl. hhx/htx)

Mellemlang uddannelse = erhvervsuddannelse, kort- og mellem videregående

Lang uddannelse = bachelor og lang videregående

Tabel 18 viser også, at antallet af borgere med lang uddannelse stiger i alle områder, men dog lidt mindre i områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (+4,09%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (+4,66%).

Dette betyder, at de lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, sakker bagud mht. udviklingen i antallet af borgere med lang uddannelse.

5.5. Indkomstniveau

Udviklingen i befolkningens indkomstniveau er en relevant indikator for, hvorvidt et lokalområde har andel i den vækst og værdiskabelse, som finder sted i samfundsøkonomien.

Tabel 19 nedenfor viser udviklingen i den gennemsnitlige familieindkomst.

Tabel 19: Gennemsnitlig årlig vækst i familieindkomst

	Hele perioden	Skoler lukket i årene				
Sogne hvor der er lukket skoler	1990-2004	1990-1992	1993-1995	1996-1998	1999-2001	2002-2004
Skole er lukket uden alternativ	1,71%	1,68%	1,91%	1,85%*	2,56%	1,18%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	1,81%	2,05%	1,79%*	1,87%	1,97%	1,64%
Skole er lukket med alternativ	1,50%	1,67%	1,62%*	1,43%	1,98%*	1,08%
Sogne, hvor der ikke er lukket skoler						
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	1,83%	1,69%	1,80%	1,82%	2,19%	1,57%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	1,85%	1,75%	1,89%	1,86%	2,12%	1,57%
Alle sogne i landdistrikter	1,81%	1,69%	1,80%	1,81%	2,15%	1,55%

Stjerne/ Asterisk () anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne*

Tabel 19 viser, at der er en mindre gennemsnitlig vækst i familieindkomsten i lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (1,71%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (+1,83%). I de lokalområder, hvor der er lukket skoler i de senere år fra 2002-2004, er stigningen i familieindkomsten noget lavere (+1,18%) end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler (+1,57%).

Tabel 20 viser, at forskellene mellem de forskellige lokalområder er nogenlunde de samme når indkomstudviklingen opgøres som hhv. personlig-, familie-, og ækvivalensindkomst. Ækvivalensindkomst korrigerer for antallet af voksne og børn i familien for at muliggøre sammenligning af indkomst for forskellige familietyper og -størrelser (ved beregning er anvendt OECD's anbefalede modificerede skala, hvor første voksne tæller 1, anden voksne tæller 0,5, og hvert barn tæller 0,3).

Tabel 20: Indkomstudvikling

	Gennemsnitlig årlig udvikling		
	Personlig Indkomst	Familieindkomst	Ækvivalensindkomst
Sogne hvor der er lukket skoler			
Skole er lukket uden alternativ	1,62%	1,71%	1,71%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	1,79%	1,81%	1,90%
Skole er lukket med alternativ	1,41%	1,50%	1,51%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler			
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	1,76%	1,83%	1,79%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	1,76%	1,85%	1,81%
Alle sogne i landdistrikter	1,75%	1,81%	1,78%

5.6. *Befolkningens beskæftigelsesstatus*

Tabel 21 nedenfor viser, at i de lokalområder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, der falder antallet af arbejdsløse (-4,49%) mere end i de områder, hvor skoler er lukket med alternativ (-2,93%). Men i de førstnævnte områder falder også antallet af personer i arbejde og antallet i arbejdsstyrken.

Tallene er udtryk for den generelle befolkningstilbagegang, der er i de erhvervsaktive aldersgrupper i de områder, hvor der er lukket skoler. Med andre ord: Arbejdsstyrken skrumper. I mere i de områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ (-0,71%) end i de områder, hvor skoler er lukket med alternativ (+0,19%), eller hvor en eller flere skoler har eksisteret hele perioden (+0,19%). I sidstnævnte områder stiger også antallet i arbejde.

Tabel 21: Udvikling i antallet af arbejdsløse, beskæftigede og i arbejdsstyrken

	Gennemsnitlig udvikling i antal		
	Antal arbejdsløse	Antal i arbejde	Antal arbejdsstyrke
Sogne hvor der er lukket skoler			
Skole er lukket uden alternativ	-4,49%	-0,42%	-0,71%
Skole er erstattet med fri- eller privatskole	-4,47%	-0,22%	-0,40%
Skole er lukket med alternativ	-2,93%	0,41%	0,19%
Sogne hvor der ikke er lukket skoler			
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-2,31%	0,23%	0,10%
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	-3,01%	0,07%	-0,10%
Alle sogne i landdistrikter	-2,40%	0,16%	0,01%

5.7. Huspriser og ejendomshandel

Udviklingen i huspriserne opnået ved salg må forventes at være en god indikator for, hvorledes et lokalområdes attraktivitet udvikler sig. I det følgende vil det blive analyseret, hvorvidt der kan spores forskelle i husprisernes udvikling i områder, hvor der er lukket skoler sammenlignet med områder, hvor der fortsat eksisterer skoler.

I

Tabel 22 nedenfor er udviklingen i huspriserne pr. kvadratmeter for enfamiliehuse indekseret i forhold til udviklingen for samtlige lokalområder (sogne) i landdistrikter.

Tabel 22: Gennemsnit årlig udvikling i kvadratmeterpris ved salg af enfamiliehus indekseret i forhold til udviklingen i alle sogne i landdistrikter

	Hele perioden	Skoler lukket i årene			
	1992-2003	1992-1994	1995-1997	1998-2000	2001-2003
Sogne hvor der er lukket skoler					
Skole er lukket uden alternativ	-1,40	0,15	0,40	-2,16	-4,00
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,15	-0,39	0,64	0,45	-1,28
Skole er lukket med alternativ	-0,32	1,91	-0,57	-1,31	-1,29
Sogne hvor der ikke er lukket skoler					
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-0,31	-0,11	-0,27	-0,22	-0,65
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,47	0,24	0,34	0,41	0,89
Alle sogne i landdistrikter	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100

Tabel 22 viser, at husprisernes udvikling i områder, hvor der i perioden 1990-2003 er lukket skoler uden alternativ, er mere negativ (-1,4) end i områder, hvor der ikke er lukket skoler.

Tallene tyder også på, at huspriserne udvikler sig mest negativt i årene lige efter skolelukningen. Således er huspriserne mere negative i områder, hvor den eneste skole er lukket for få år siden, i 2001-2003, mere negativ, end i områder, hvor den eneste skole lukkede tilbage i 1992-1994 (+0,15) eller 1995-1997 (+0,4). Dette tyder på, at huspriserne "dykker" lige efter en skolelukning, men at effekten aftager over tid.

Dette mønster bekræftes af

Tabel 23 nedenfor, der viser husprisernes udvikling i årene før og efter skolelukningen.

Her ses det klart, at der i de områder, hvor der er lukket skoler uden alternativ, er det største negative "dyk" (-2,5) for de første 3 år efter en skolelukning, aftagende til -1,23 for de første 6 år efter skolelukningen.

Tabel 23: Husprisernes udvikling før og efter skolelukning

	Sidste 6 år indtil	Sidste 3 år indtil	Første 3 år efter	Første 6 år efter
Sogne hvor der er lukket skoler				
Skole er lukket uden alternativ	0,23	0,45	-2,50	-1,23
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,42	-1,51	1,76	-0,09
Skole er lukket med alternativ	-0,08	0,25	-0,99	-0,17

Tabel 24 nedenfor viser husprisernes udvikling opdelt efter, hvilken type kommune landdistriktområdet ligger i.

Tabel 24: Gennemsnit årlig udvikling i kvadratmeterpris ved salg af enfamiliehus indekseret i forhold til udviklingen i alle sogne i landdistrikter

	Alle områder	Landkommuner i udkantsområder	Andre landkommuner	Andre bykommuner	Bykommuner i Hovedstadsomr.
Sogne hvor der er lukket skoler					
Skole er lukket uden alternativ	-1,40	-2,23	-1,00	-0,86	Forekommer ikke
Skole er lukket og erstattet med fri- eller privatskole	-0,15	0,57	-1,51	0,95	Forekommer ikke
Skole er lukket med alternativ	-0,32	-0,81	0,09	-0,48	5,51*
Sogne hvor der ikke er lukket skoler					
En eller flere skoler har eksisteret i hele perioden	-0,31	-0,88	-0,42	-0,48	5,13
Der ikke har eksisteret en skole i løbet af perioden	0,47	0,25	0,94	0,03	4,19
Alle sogne i landdistrikter	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100	indeks = 100

Stjerne/ Asterisk (*) anmærker gennemsnit beregnet på grundlag af færre end fem sogne

Tallene viser, at husprisernes udvikling er mest negativ i lokalområder, hvis skolen lukker uden alternativ i et udkantsområde (-2,23) end hvis den eksempelvis ligger i en bykommune (-0,86). Dette mønster passer med, at befolkningsudviklingen i lokalområder i landdistrikter,

hvor der er lukket skoler, varierer en del alt efter, hvorvidt de ligger i nærheden af et centerområde.

5.8. Kommunale udgifter til kultur- og fritidsområdet

Det kunne antages, at når skoler i et område lukkes, så vil dette afspejle sig i, at der bliver lavere aktivitetsniveau på kultur- og fritidsområdet og at de kommunale udgifter til disse formål derfor falder eller stiger mindre end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Desværre eksisterer der ikke statistiske data, der gør det muligt kvantitativt at opgøre omfanget af kultur- og fritidsaktiviteter på sogneniveau.

I mangel af bedre kan vi på kommuneniveau opgøre udviklingen i de kommunale udgifter på kultur- og fritidsområdet i kommuner, der har lukket mange skoler uden alternativ og sammenligne den med kommuner, der har lukket ingen eller få skoler uden alternativ. Vi ville dermed forvente at finde lavere stigninger i de kommuner, der har lukket mange skoler.

Tabel 25 nedenfor, som viser den gennemsnitlige årlige procentvækst i kommunale udgifter pr. indbygger på kultur- og fritidsområdet 1990-2006, bekræfter dog ikke denne hypotese. Der er ikke lavere vækst i de kommunale udgifter til kultur- og fritidsområdet i de kommuner, hvor der er lukket mange skoler uden alternativ.

Tabel 25: Gennemsnitlig årlige procentvækst i kommunale udgifter pr. indbygger på kultur- og fritidsområdet 1990-2006

		Kulturel Virksomhed (Kontonr. 3.61-3.64)	Sport og Fritid (Kontonr. 3.70-3.76, 0.30-0.35, 0.20-0.24)	Folkeoplysning (Kontonr. 3.70-3.76)	Fritidsfaciliteter (Kontonr. 0.30-0.35)	Fritidsområder (Kontonr. 0.20-0.24)
Skoler lukket uden alternativ i landområder som andel af alle kommunens skoler i 1990	Ingen skoler nedlagt (0%)	5,1	2,0	3,9	0,7	-0,7
	Få skoler nedlagt (< 18%)	4,8	1,8	2,6	1,5	1,1
	Mange skoler nedlagt (> 18%)	5,4	2,8	4,9	-0,5	1,3

Kilde: kommunale nøgletal og statistikbanken. Alle beløb er deflateret til 2006 ved brug af pris- og lønudviklingen i den offentlige sektor.

Det skal dog fremhæves, at der er væsentlige svagheder ved denne opgørelsesmetode, idet den ikke giver præcis viden om, hvordan en kommunes udgifter har udviklet sig i dens respektive lokalområder.

6. Forældres valg af skole

Dette afsnit belyser betydningen af skoler i landdistrikter ved at analysere og sammenligne forældres skolevalg i landdistrikter med danske forældre i Danmark som helhed.

Datagrundlaget er en repræsentativ surveyundersøgelse blandt 1170 forældre med børn i førskole- og skolealderen i landområder (landsogne og blandede sogne) og 839 forældre til børn i byområder (bygrænsesogne og bysogne).⁵ Ved at vægte respondenterne i den samlede stikprøve på 2009 forældre i forhold til den samlede fordeling af den danske befolkning på land- og byområder, er det muligt at sammenligne skolevalg blandt forældre i landdistrikter med forældre i Danmark generelt.

I dette afsnit behandles følgende hovedspørgsmål:

- *Hvad lægger forældrene vægt på i valget af skole?* Herunder belyses bl.a. om skolens beliggenhed eller skolens profil og tilbud har størst betydning. Ligeledes analyseres, hvor lang transporttid børnene har til skole, og hvor lang transporttid de maksimalt ville finde acceptabel.
- *Hvad ville forældrene gøre i tilfælde af en skolelukning?* Herunder belyses, hvorvidt en skolelukning vil medføre flytning eller overvejelser om at gøre det?
- *Hvilken betydning har skoler i landdistrikter for tilflytning?* Herunder belyses det, hvilken betydning forældrene tillægger tilstedeværelsen af en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte og skulle flytte på landet.

Statistisk usikkerhed

Undersøgelsen er baseret på stikprøvestørrelse på hhv. 1170 forældre i landdistrikter og 2009 forældre i Danmark som helhed. Ved klassiske principper for beregning af statistisk usikkerhed betyder dette, at der er en statistisk usikkerhed på højst +/-3% for resultaterne for forældre i landområder og en usikkerhed på højst +/-2,2% for resultaterne for Danmark generelt. Undersøgelsens gennemførelse er nærmere beskrevet ovenfor i afsnit 3.4.

6.1. *Hvad lægger forældrene vægt på i valget af skole?*

Forældres valg af en given skole kan i teorien være resultatet af skolens beliggenhed, og hvilke kvaliteter skolen har. Hvis skolen med de rette kvaliteter ligger tæt ved ens bopæl, er valget givet, men desto længere skolen ligger væk, desto mere vil dette skulle afvejes i valget.

Tabel 26 viser, hvorvidt forældre lægger mest vægt på skolens profil og dens tilbud eller transportafstanden til den.

⁵ Se rapportens definition af de forskellige sognetyper afsnit 3.1

Tabel 26: Hvad er vigtigst for forældrene ved valg af skole?

	At skolen ligger tæt på	Skolens profil og tilbud	Lige vigtigt	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	37%	34%	28%	1%
Landkommuner i udkantsområder	35%	43%	22%	0%
Andre landkommuner	37%	34%	27%	1%
Bykommuner	37%	32%	30%	1%
Hele Danmark	28%	38%	32%	1%

Tabel 26 viser, at andelen af forældre, der lægger mest vægt på, at skolen ligger tæt på, er lidt højere blandt forældre i landområder end blandt den danske befolkning generelt.

Andelen, der lægger mest vægt på skolens profil er relativt højest blandt forældre på landet i udkantsområder. En mulig forklaring på dette kan være, at der blandt forældre, der bor i udkantsområder i landkommuner, er en højere andel, som anvender privat- eller friskole, hvilket fremgår af Tabel 27 nedenfor.

Tabel 27 viser, at andelen (23%), som vælger privatskole, er højest i landområder, der ligger i udkantsområder. Dette er logisk, da det er i disse områder, at mange skoler er blevet efterfulgt af friskoler. Med andre ord er der blandt forældre i udkantsområder relativt høje andele af forældrene, som anvender privat- eller friskole og dermed lægger vægt på skolens profil og tilbud.

Tabel 27: Hvilken type skole går børnene på (eller forventes de at gå på)?

Forældre boende i:	Folkeskole	Privat- eller friskole	Andet*	Ikke besluttet	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	85%	17%	4%	1%	0%
Landkommuner i udkantsområder	79%	23%	2%	0%	0%
Andre landkommuner	85%	17%	5%	1%	0%
Bykommuner	86%	16%	4%	0%	0%
Hele Danmark	82%	19%	4%	2%	0%

*Andet kan omfatte efterskoler og specialskoler

Dette underbygges af Tabel 29 som viser, at andelen af forældre, som lægger vægt på skolens profil og tilbud, er langt højere blandt forældre, som har børn i privatskole (76%) end blandt forældre, der har børn i folkeskole.

Tabel 28 nedenfor viser overordnet, at børn har længere transporttid til skole på landet, idet der her er en højere andel (26%) med transport tid på mere end 10 minutter end blandt danske forældre generelt (18%). Dog er forskellene mellem forældres transporttid til skole på landet sammenlignet med resten af Danmark ret begrænsede. Blandt forældre på landet har 73% under 10 minutter til skole, mens andelen blandt danske forældre generelt er 80%.

Tabel 28: Hvor lang transporttid har børnene til skole

Forældre boende i:	Ingen transporttid	1 - 5 minutter	6 - 10 minutter	Mere end 10 minutter	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	1%	44%	29%	26%	1%
Landkommuner i udkantsområder	0%	41%	30%	24%	5%
Andre landkommuner	0%	38%	36%	25%	1%
Bykommuner	1%	49%	24%	26%	0%
Hele Danmark	1%	51%	29%	18%	2%

Selvom forældre på landet har nogenlunde samme transporttid til skole som forældre i byerne, skal det fremhæves, at de er mere afhængige af kørsel i bil eller bus. Forældre til børn på landet kan i mindre omfang lade dem gå eller cykle i skole end forældre i Danmark generelt.

Tabel 29: Forældrenes vigtigste forhold ved valg af skole sammenholdt med den skoletype de bruger

Hvilken skoletype benyttes?	Hvad er vigtigst?			
	At skolen ligger tæt på	Skolens profil og tilbud	Lige vigtigt	Ved ikke
Folkeskole	33%	30%	36%	1%
Privat- eller Friskole	8%	76%	17%	0%

Tabel 30: Hvordan foregår børnenes transport til skole primært?

Forældre boende i:	Gåben	Cykel	Bil	Bus	Tog	Andet	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	17%	26%	30%	25%	0%	1%	1%
Landkommuner i udkantsområder	14%	30%	29%	21%	1%	0%	5%
Andre landkommuner	14%	27%	34%	23%	0%	1%	1%
Bykommuner	19%	25%	29%	26%	0%	0%	0%
Hele Danmark	24%	43%	19%	11%	0%	0%	2%

Forældrene er i undersøgelsen stillet spørgsmålet: *"Hvad er den længste transporttid til skole du eller barnet/børnene ville kunne leve med?"*

Tabel 31: Hvad er den længste transporttid til skole, som forældrene ville finde acceptabel for deres børn?

Forældre boende i:	Ingen transporttid	1 - 5 minutter	6 - 10 minutter	11 - 20 minutter	21 - 30 minutter	Mere end 30 minutter	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blan-	0%	1%	9%	38%	33%	11%	8%

dede Sogne)							
Landkommuner i udkantsområder	0%	0%	9%	40%	31%	8%	12%
Andre landkommuner	0%	2%	8%	38%	34%	10%	7%
Bykommuner	0%	1%	10%	38%	32%	12%	8%
Hele Danmark	1%	2%	12%	43%	26%	7%	9%

Tabel 31 ovenfor viser, at forældre i landområder vil tolerere en lidt længere transporttid sammenlignet med forældre i Danmark generelt. På landet vil 44% tolerere en transporttid på over 21 minutter, mens den tilsvarende andel blandt danske forældre generelt er 33%.

Når man i Tabel 32 sammenholder forældres faktiske transporttid med den maksimalt acceptable transporttid, så viser det sig, at hovedparten af forældrene vil kunne tolerere de samme eller længere transporttider, end de faktisk har nu.

Tabel 32: Faktisk transporttid sammenholdt med acceptabel transporttid

Faktiske Transporttid	Acceptabel transporttid (antal minutter envejs)							Total
	Ingen transporttid	1 - 5 minutter	6 - 10 minutter	11 - 20 minutter	21 - 30 minutter	Mere end 30 minutter	Ved ikke	
Ingen transporttid	0 %	37 %	37 %	3 %	19 %	0 %	5 %	100 %
1 - 5 Minutter	0 %	4 %	14 %	46 %	21 %	4 %	10 %	100 %
6 - 10 minutter	0 %	0 %	14 %	48 %	27 %	3 %	8 %	100 %
11 - 20 minutter	0 %	0 %	0 %	42 %	37 %	13 %	8 %	100 %
21 - 30 minutter	8 %	0 %	0 %	0 %	61 %	28 %	2 %	100 %
Mere end 30 minutter	6 %	0 %	0 %	0 %	9 %	83 %	3 %	100 %
Ved ikke	0 %	0 %	20 %	30 %	33 %	0 %	18 %	100 %
Total	1 %	2 %	12 %	43 %	26 %	7 %	9 %	100 %

Sammenfattende peger disse resultater på, at børns transporttid til skole i landområder i begrænset omfang udgør et problem. Dels er transporttiden for flertallet under 10 minutter, og dels vil flertallet af forældre i landområder kunne tolerere længere transporttid til skole end de har nu.

6.2. *Hvad ville forældrene gøre i tilfælde af en skolelukning?*

Tabel 33 viser, at hvis børnenes skole lukkede, så ville langt de fleste (86-87%) blive boende, og 8% ville overveje at flytte, mens 2-3% helt sikkert ville flytte. Andelen, som ville overveje at flytte, er en lille smule højere blandt forældre i udkantsområder (10%), men forskellen er moderat.

Tabel 33: Hvad ville forældrene gøre, hvis børnenes skole blev lukket?

Forældre boende i:	Blive boende	Overveje at flytte	Helt sikkert flytte	Andet	Ved ikke

Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	87%	8%	3%	0%	2%
Landkommuner i udkantsområder	81%	10%	3%	2%	3%
Andre landkommuner	87%	7%	4%	0%	2%
Bykommuner	88%	7%	3%	0%	2%
Hele Danmark	86%	8%	2%	1%	4%

Tabel 34 nedenfor viser, hvorvidt en skolelukning ville medføre et alternativt skolevalg, som ligger tættere på eller længere væk.

Tabel 34: Hvor langt ville der være til det alternative skolevalg, såfremt forældrene blev boende i tilfælde af en skolelukning?

Forældre boende i:	Tættere på	Længere væk	Ca. lige langt	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	26%	59%	8%	7%
Landkommuner i udkantsområder	29%	46%	12%	13%
Andre landkommuner	24%	59%	10%	7%
Bykommuner	26%	62%	6%	6%
Hele Danmark	29%	52%	9%	9%

Tallene viser, at hvis den skole, som forældrene aktuelt bruger, lukkede, så ville lidt over halvdelen (59% i landområder og 52% i Danmark generelt) af de, som bliver boende, skulle vælge en alternativ skole længere væk. Tallene viser dog også, at der blandt forældre i landområder (26%) er nogenlunde samme andel, som blandt forældre i byområder (29%), der kan vælge en skole, der ligger tættere på.

Blandt de 2009 interviewede forældre er der en mindre gruppe på 54 forældre, som har oplevet, at deres børn måtte skifte skole på grund af en skolelukning.

Som Tabel 35 nedenfor viser, er der blandt denne gruppe, som har været ude for en faktisk skolelukning, kun lave andele (3% i landområder og 10% i Danmark generelt), der flyttede fra området som konsekvens af skolelukningen. Resultaterne viser, at der blandt forældre i landområder er mindre tilbøjelighed til at flytte på grund af en skolelukning end blandt forældre, som bor i byområder. Det skal dog fremhæves, at datagrundlaget er spinkelt, da kun få forældre i undersøgelsen har været ude for en faktisk skolelukning.

Tabel 35: Hvad gjorde forældrene, da skolen lukkede? NB! Usikre tal pga. få forældre, der har oplevet skoleskift på grund af skolelukning.

	Blev boende og valgte en skole tættere på hjemmet	Blev boende og valgte en skole, der lå længere væk	Overvejede at flytte	Flyttede	Flyttede af andre årsager	Andet	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	8%	67%	0%	3%	3%	19%	0%
Landkommuner i udkantsområder	13%	72%	0%	5%	0%	10%	0%
Andre landkommuner	8%	65%	0%	8%	0%	20%	0%
Bykommuner	7%	66%	0%	0%	4%	22%	0%
Byområder (bygrænsesogne og bysogne)	12%	68%	0%	16%	0%	4%	0%
Landkommuner i udkantsområder	0%	100%	0%	0%	0%	0%	0%
Andre landkommuner	40%	60%	0%	0%	0%	0%	0%
Bykommuner	10%	67%	0%	18%	0%	5%	0%
Hele Danmark	10%	67%	0%	10%	1%	11%	0%

Ligeledes viser Tabel 36 nedenfor, at der blandt de forældre, som har oplevet en skolelukning er en andel på 59% i landområder, der tillægger det afgørende eller stor betydning for lokalområdet. Andelen er højest blandt forældre, der bor længst ude på landet dvs. i landkommuner i udkantsområder (73%).

Da skolerne geografisk ligger tættere i byområder kunne det forventes, at en skolelukning tillægges mindre betydning for lokalområdet i byområder end i landområder. Dette bekræfter tallene også, men kun i begrænset omfang, idet der i byområder er en relativt stor andel af forældrene (53%), som tillægger skolelukningen afgørende eller stor betydning for lokalområdet.

Tabel 36: Hvor stor betydning vurderer forældrene, at skolelukningen havde for lokalområdet?

Forældre boende i:	Afgørende betydning	Stor betydning	En vis betydning	Begrænset betydning	Ingen betydning	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	11%	48%	5%	12%	22%	3%
Landkommuner i udkantsområder	24%	49%	0%	13%	14%	0%
Andre landkommuner	8%	46%	0%	9%	28%	8%
Bykommuner	7%	48%	8%	12%	22%	3%
Byområder (bygrænsesogne og bysogne)	20%	32%	22%	12%	12%	1%
Landkommuner i udkantsområder	0%	100%	0%	0%	0%	0%
Andre landkommuner	0%	40%	42%	0%	0%	18%
Bykommuner	23%	30%	21%	14%	13%	0%
Hele Danmark	16%	39%	14%	12%	16%	2%

6.3. Hvilken betydning har skoler i landdistrikter for tilflytning?

Resultaterne peger sammenfattende på, at en skolelukning i landområder kun i begrænset omfang medfører, at forældrene flytter. Dog tyder undersøgelsen på, at tilstedeværelsen af en skole i lokalområdet kan spille en større rolle for, hvorvidt forældre vil flytte dertil.

Tabel 37: Hvilken betydning ville forældrene tillægge tilstedeværelsen af en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte og skulle flytte på landet?

Forældre boende i:	Afgørende betydning	Stor betydning	En vis betydning	Begrænset betydning	Ingen betydning	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	19%	37%	18%	8%	16%	2%
Landkommuner i udkantsområder	18%	35%	21%	5%	20%	1%
Andre landkommuner	20%	36%	16%	10%	16%	1%
Bykommuner	18%	38%	18%	8%	15%	2%
Byområder (bygrænsesogne og bysogne)	23%	38%	18%	8%	8%	5%
Landkommuner i udkantsområder	8%	45%	24%	5%	11%	6%
Andre landkommuner	12%	42%	23%	8%	12%	4%
Bykommuner	24%	38%	18%	8%	8%	5%
Hele Danmark	22%	38%	18%	8%	10%	4%

Tabel 38 nedenfor viser, hvilke begrundelser forældrene giver for, at en skole i lokalområdet har betydning. Tallene viser overordnet, at danske forældre generelt og forældre i landområ-

der lægger nogenlunde samme vægt på de forskellige fordele ved at bo tæt ved en skole på landet. Dog er der blandt forældre i byområder lidt flere, der lægger vægt på kort transporttid (47%), og det at børnene har legekammerater tæt på (47%) end blandt forældre i landområder (hhv. 40% og 36%).

En mulig forklaring på disse forskelle kan være, at forældre fremhæver de fordele, de i *forvejen* kender. Forældre i byområder har kortere transporttid til skole, legekammerater tættere på, og flere børn kan selv cykle eller gå i skole. Derfor er det disse fordele ved en skole tæt på, som mange fremhæver.

Blandt forældre, som i forvejen bor i landområder, er der relativt flere, der angiver, at en lokal skole er vigtig for nærmiljøet (38%) og at skolen skaber et godt fællesskab (20%) end det er tilfældet blandt forældre i byområder, hvor de tilsvarende andele er lidt lavere (hhv. 32% og 15%). Med andre ord er forældre i landområder lidt mere bevidste om skolens betydning for nærmiljøet og fællesskabet, sammenlignet med forældre, der bor i byområder.

Tabel 38: Hvorfor ville forældrene tillægge tilstedeværelsen af en skole i lokalområdet på landet betydning?

Forældre boende i:	Kort transporttid	Legekammerater tæt på	Børn kan selv tage til/fra skole	Skaber et godt fællesskab	Vigtig for nærmiljø	Ved ikke
Landområder (Landsogne og Blandede Sogne)	40%	36%	20%	20%	38%	3%
Landkommuner i udkantsområder	41%	28%	18%	18%	39%	3%
Andre landkommuner	42%	35%	22%	21%	28%	2%
Bykommuner	39%	38%	19%	20%	44%	3%
Byområder (bygrænsesogne og bysogne)	47%	47%	25%	15%	32%	1%
Landkommuner i udkantsområder	51%	27%	32%	16%	27%	7%
Andre landkommuner	53%	34%	32%	14%	31%	0%
Bykommuner	47%	48%	25%	15%	33%	1%
Hele Danmark	45%	45%	24%	16%	34%	2%

Forældrene har i undersøgelsen haft mulighed for at angive uddybende kommentarer til, hvorvidt de tillægger det betydning, at der er en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte på landet.

De forældre, som finder det vigtigt, at der er en skole i lokalområdet, angiver især følgende begrundelser:

Transport

- Mere sikker skolevej
- Børn skal ikke bruge tid på transport

- Mindre børn bør gå i skole tæt på hjemmet
- Skoler der ligger for langt væk kræver to biler og det belaster økonomien
- Så længe børnene er små skal skolen ligge tæt på
- Mere tid til hygge om morgenen

Betydning for det lokale miljø

- Skolen sikrer børnene et socialt miljø efter skoletid
- Forældre har mulighed for bedre kontakt med skolen
- Nemmere at lære de andre forældre at kende
- Skolen samler lokalsamfundet
- Nærhed til daginstitutioner og øvrig dagpasning
- Skolen giver liv i lokalområdet

Foreningsliv/aktiviteter:

- Skolen rummer idrætshal og andre fysiske faciliteter til sportsaktiviteter
- Der foregår mange fritidsaktiviteter på den lokale skole
- Skolen er et kulturelt samlingssted

Skolens profil og tilbud:

- Positivt at skoler ikke er for store
- Vil helst have at der er en lille skole

De forældre som ikke tillægger det særlig betydning, at der ligger en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte på landet, angiver typisk følgende begrundelser:

- Transporttid lige meget - er alligevel ude og køre i forbindelse med arbejde i forvejen
- Boligen og dens beliggenhed er vigtigere
- Indkøbsmuligheder og jobmuligheder er vigtigere
- Pga. af børnenes alder har det begrænset betydning, om der ligger en skole (de er ikke længere små)
- Hvis skolen har et dårligt rygte, er det lige meget om den ligger nok så tæt på
- Kvaliteten af skolen er vigtigere end dens beliggenhed
- Vil hellere have en større skole end en mindre (lokal) skole

De ovenfor præsenterede begrundelser viser, at danske forældre tillægger det forskellig betydning, om der ligger en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte på landet.

For den ene gruppe af forældrene, og det er hovedparten (ca. 60%), har det stor betydning, at der ligger en skole i lokalområdet. De begrundet det især med, at nærheden skaber trygge rammer for de mindre børn, samt at skolen styrker det lokale fællesskab og kontakten til andre forældre. De vil gerne have små skoler og ser dette som en kvalitet i sig selv.

For den anden gruppe, som udgør ca. 40%, har det relativt mindre betydning, at der ligger en skole i lokalområdet, hvis de skulle flytte på landet. De begrundet det dels med, at skolens kvalitet er vigtigere end dens beliggenhed. Blandt disse forældre angiver flere, at de foretrækker større skoler. Derudover lægger de mere vægt på andre forhold såsom boligens beliggenhed samt job- og indkøbsmuligheder. Ydermere er der en del af denne gruppe, som har større børn, hvilket reducerer betydningen af, at der er en lokal skole.

Sammenfattende peger dette på, at skoler i landdistrikter især kan have betydning for at tiltrække forældre med mindre børn.

7. Skolelukningers betydning for lokalsamfundet – analyse af case-studier

Dette afsnit omfatter en tværgående analyse af seks casestudier af skolelukninger i landdistrikter. De seks casestudier er præsenteret nedenfor i afsnit 8.

På baggrund af casestudierne analyseres følgende, tværgående hovedspørgsmål:

- Hvad er baggrunden for skolelukningerne? Herunder belyses det, hvad der har været de politiske argumenter for skolelukningerne.
- Hvad betyder det for lokalområdet, at skolen lukker? Herunder analyseres hvilken betydning skolelukningen har for:
 - det lokale foreningsliv
 - lokalområdets øvrige dagtilbud til børn
 - det lokale handelsliv
 - områdets til- og fraflytning og samlede attraktivitet

Hvad kan kommunen gøre i forbindelse med tilpasning af skolestrukturen?

På baggrund af casestudierne sammenfattes en række politiske handlemuligheder, som en kommune kan vælge i forbindelse med vurdering af sin skolestruktur. Herunder dels alternative løsninger til skolelukninger og dels opfølgende indsatser, der har til formål at modvirke negative konsekvenser efter en eventuel skolelukning er besluttet og gennemført.

7.1. Baggrunden for skolelukninger

Hovedargumenter: økonomi og pædagogik.

De politiske argumenter for skolelukningerne er i det store og hele ens, når man ser på tværs af de seks casestudier nemlig økonomi og pædagogik.

Det økonomiske argument er typisk, at de lukkede skoler, som i årene forinden har haft faldende og lavt elevtal, er for dyre opgjort i kr. pr. elev.

De pædagogiske argumenter går typisk på, at det lave elevtal medfører så få elever pr. klasse-trin, at det er u hensigtsmæssigt for undervisningen og det sociale miljø. Eksempelvis havde Vejrum-Viskum Skole (Case 2) på en af årgangene kun tre elever, hvilket blev løst ved enten at rykke eleverne en klasse frem eller tilbage eller til skolen i Ørum. Skolens faldende elevtal blev politisk også vurderet at være belastende for skolens undervisning, der var præget af megen samlæsning for at opveje de få elever i klasserne.

De pædagogiske krav til folkeskolen, herunder til tidssvarende undervisningslokaler, er således en væsentlig, medvirkende forklaring på skolelukningerne. De økonomiske og pædagogiske faktorer er dog typisk tæt forbundne, idet et faldende elevtal kan medføre, at kommunen reducerer bevillingerne til lærerstaben. Reduktionen i lærerstaben kan medføre vanskeligheder set i forhold til den øgede fagspecialisering.

Typisk flere skoler på "sparelisten"

Casestudierne viser, at beslutningsprocessen ved skolelukninger typisk ikke blot retter søgelyset mod en enkelt skole, men at det er den samlede skolestruktur i området, der kritisk vurderes. Situationen er typisk den, at der er flere skoler i området, som "konkurrerer" om elevgrundlaget, hvilket dermed rejser spørgsmålet om, hvilke(n) af dem som skal lukke. Case 1 – Ulbølle Skole er et eksempel på dette. Her blev det vurderet, at baggrunden for det faldende elevtal var, at de øvrige skoler i området, dvs. i Vester Skerninge, havde været med til at udtynde elevtallet på Ulbølle Skole.

Den politiske debat om skolestrukturen i et område foregår som regel over flere år forinden, og vurderes af de interviewede i sig selv at være en forstærkende faktor. Når kommunens politikere først annoncerer, at de vil "se på skolestrukturen", begynder nogle forældre at vælge andre skoler i forventning om, hvilke skoler der vil lukke.

7.2. Hvad betyder det for lokalområdet, at skolen lukker?

Skoler i landdistrikter har en vigtig funktion som samlingspunkt i lokalområdet

Casestudierne viser, at skoler i landdistrikter udgør et vigtigt samlingspunkt, der binder området socialt sammen på flere måder.

Først og fremmest danner skolen baggrund for lokale arrangementer og foreningsliv, der går på tværs af aldersgrupper, og som også foregår udenfor skoletiden. Som nævnt i Case 1 om Ulbølle skole kan det være alt lige fra aftenskoleundervisning i madlavning, foredragsaftener, fællesspisning og sportsaktiviteter. Casestudierne viser også, at skolen tillægges stor betydning for et områdes kulturelle identitet, som lokalt mødested og omdrejningspunkt, selv blandt forældre, der benytter andre lokale skoler og blandt unge, der er fraflyttet egnen, men som kommer hjem engang imellem.

Umiddelbart påvirkes foreningslivet kun moderat af en skolelukning

Når skolen fungerer som et vigtigt lokalt omdrejningspunkt, så kunne man umiddelbart forvente, at lokale arrangementer og foreningsliv ville stagnere væsentligt ved dens lukning. Dog er det gennemgående billede på tværs af de seks cases, at foreningslivet videreføres i nogenlunde samme omfang under de nye vilkår. Casestudierne viser, at en vigtig forudsætning for videreførelsen er, at foreningerne fortsat har adgang til de nødvendige lokaler og fysiske faciliteter, hvor man kan samles.

Men foreningslivet kan stagnere på længere sigt

Casestudierne viser gennemgående, at foreningslivet umiddelbart efter en skolelukning typisk videreføres nogenlunde upåvirket, hvis det har adgang til de nødvendige fysiske faciliteter. Dog peger flere cases på risikoen for, at en skolelukning *på længere sigt* kan påvirke foreningslivet negativt. Dels som følge af, at forældre og børn lægger deres engagement på den nye skole, og dels som følge af ændret tilflytning og befolknings sammensætning.

I Rørup (Case 4) vurderes det eksempelvis, at forældrenes engagement nu i høj grad lægges i tilknytning til børnenes aktiviteter udenfor området på den nye skole (Aarupskolen). Derfor er det i høj grad "Tordenskjolds soldater", der går igen i foreningslivet i byen. Flere af de interviewede vurderer på den baggrund, at det vil blive svært at opretholde et velfungerende aktivitetsniveau i de lokale foreninger. Det samme vurderes i Brandstrup (Case 6), hvor man i

idrætsforeningen oplever, at elevens flytning af skolegangen til Rødby har fået flere af områdets skolebørn end tidligere til at deltage i fritidsaktiviteter om eftermiddagen i Rødby frem for i Brandstrup. Dette har gjort det sværere for idrætsforeningen at rekruttere frivillige unge og voksne til klubben som trænere, holdledere og bestyrelsesmedlemmer. Ligeledes oplever man i Brandstrup, at der lokalt er en svagere opbakning til fælles projekter. Skolens lukning vurderes at have medført en befolkningsudskiftning præget af indflytning af ældre ægtepar uden hjemmeboende børn "nordfra" – det vil sige fra Sjælland og især Storkøbenhavn – og udflytning af børnefamilier. Tilflytterne opleves at være flyttet dertil på grund af lavere huspriser, og det opleves, at disse nye grupper i mindre grad har interesse i at engagere sig i lokalsamfundet.

Tilsvarende vurderer borgere i Case 5 (Haunstrup), at effekten af skolelukningen i høj grad afhænger af hvem, der vælger *ikke* at flytte til Haunstrup, snarere end hvem, der har valgt at flytte fra området. Det centrale spørgsmål er, om man kan regne med fortsat at tiltrække børnefamilier eller unge par, som får børn på et senere tidspunkt.

En skolelukning kan udfordre eksistensen af den lokale daginstitution

Forældre i landdistrikter oplever skolen og børnehaven som to institutioner, der hænger sammen, idet børnehaven er "fødebørnehave" til skolen. Casestudierne viser, at det har stor betydning for forældrene, at der i lokalområdet er en børnehave i tilknytning til skolen. Nedenstående eksempler peger på, at hvis lokalområdets eneste skole lukker, så kan det have den effekt, at det svækker kundegrundlaget for dagpasningen og dermed kan medføre, at også børnehaven lukker.

I Case 2 (Vejrum-Vislum) blev det således vurderet, at hvis skolen ikke var blevet erstattet af en friskole, så ville børnehavens grundlag være svækket, da forældrene så skulle tage de mindre børn med til anden børnehave i naboområdet Ørum. Dels fordi de ofte i forvejen kører de større børn i skole i overbygningen på Ørum Skole. Dels fordi det opleves at skabe bedre sammenhæng, at børnene går i børnehave, der hvor de senere skal gå i skole.

Case 3 (Sundby) viser også betydningen af, at der er en børnehave. Her berørte skolelukningen også daginstitutionen, som blev drevet i tilknytning til skolen under Landsbyordningen. Da dette ikke længere kunne lade sig gøre, blev der taget initiativ til at oprette en fribørnehave i de samme lokaler. Denne drives fortsat under Puljepasningsordningen.

Skolelukning har begrænset betydning for områdets dagligvarehandel - den var væk i forvejen

Casestudierne viser, at skolelukninger i landdistrikter har begrænset betydning for omfanget af lokalområdets dagligvarehandel og antallet af butikker. De udvalgte cases har alle gennem de seneste årtier oplevet den samme koncentration af dagligvarehandel og butiksdød som mange andre lokalområder i Danmark. Det er en udvikling, som satte ind længe før skolelukningerne. Dog viser casestudierne, at etableringen af en ny skole eller institution kan have betydning for, at den givne dagligvarehandel i lokalområdet fastholdes eller udvides. I Case 1 (Ulbo) vurderes det, at det at en efterskole senere er kommet til området har haft positiv betydning for byens handel, idet brugsforeningen nu har udvidet. Hvis ikke efterskolen var kommet til, så vurderer de interviewede, at det klart ville have medført en afmatning af handelen i byen.

Sammenfattende peger dette på, at en skolelukning alt andet lige vil kunne øge fraflytningen

og afmatte den begrænsede lokale handel, der måtte findes, men at det meste af den med andre ord var væk i forvejen.

Et områdes attraktivitet og tilflytning afhænger af mange andre faktorer

De kvantitative, statistiske analyser i denne rapport viser overordnet, at befolkningsudviklingen og antallet af børnefamilier er præget af større tilbagegang i landdistriktsområder, hvor der er lukket skoler end i områder, hvor der fortsat eksisterer skoler. Det skal dog fremhæves, at dette er overordnede gennemsnitsresultater, og at det varierer meget fra lokalområde til lokalområde, hvordan det går med til- og fraflytningen samt befolkningsudviklingen efter en skolelukning.

Casestudierne viser, at et lokalområdes befolkningsudvikling efter en skolelukning er påvirket af mange forskellige faktorer. Lokalområdets beliggenhed er en væsentlig faktor, som stiller lokalområder forskelligt. Casestudierne viser, at følgende aspekter kan begunstige et lokalområde:

- *Nærhed og pendling til store arbejdspladser.* I Case 2 (Vejrum-Viskum) vurderes lokalområdets ejendomshandel og tilflytning som stort set uændret. En medvirkende forklaring er, at området ikke ligger langt fra Viborg og Bjerringbro, hvor den store virksomhed Grundfos ligger, hvilket betyder, at mange af beboerne pendler til disse områder i forbindelse med deres arbejde.
- *Herlighedsværdier og natur.* I Case 1 (Ulbølle) vurderes det, at Ulbølle har fordel af at være et naturskønt område ved kysten og det sydfynske øhav midt i mellem Faaborg og Svendborg. Ulbølle har fordel af at ligge lige mellem disse to byer og med relativt gode busforbindelser. Samme styrker nævnes i Case 3 (Sundby), som ligger i et naturskønt område tæt ved vestkysten af Mors, hvilket er attraktivt for tilflyttere, som gerne vil bo i huse med havudsigt.
- *At kommunen udstykker nye grunde til beboelse.* Flere cases illustrerer, at lokalområdet kan tiltrække tilflyttere ved, at kommunen har en udstykningspolitik, der udnytter lokalområdets styrkepositioner. Eksempelvis har kommunen udstykket en række såkaldte "udsigtsgrunde" i Case 3 (Sundby), hvoraf de første er solgt. Ifølge en lokal ejendomsmægler er både udsigten, og det, at der ligger en friskole i området, gode salgsargumenter for huse i området. Det samme mønster ses i Case 1 (Ulbølle), hvor kommunen har udstykket nye storparceller i Ulbølle området, som oplever befolkningsmæssig fremgang. Nye udstykninger opleves at tiltrække nye tilflyttere, som pendler til arbejde i Faaborg eller Svendborg.
- *Gode busforbindelser og infrastruktur.* Dette nævnes som en vigtig faktor i flere cases. I Case 4 (Rørup) fremhæves det, at området er begunstiget af at ligge tæt ved to af- og tilkørsler på motorvej E20, hvilket gør det relativt let at bo i Rørup og arbejde i f.eks. Odense eller Trekantsområdet. Afstanden til de to områder er således kun godt 20 km. Derudover går den gamle hovedvej igennem byen, hvilket yderligere øger områdets status som godt pendlerområde. Busforbindelser er også vigtige: I Case 1 (Ulbølle) og i Case 3 (Sundby) fremhæves de gode busforbindelser som en styrke for områderne, mens det blandt borgere i Case 2 (Vejrum-Viskum) vurderes, at områdets dårlige busforbindelser er med til at hæmme områdets udvikling og yderligere tilflytning, da det er nødvendigt at have bil for at kunne bo i området.

Udover disse aspekter kan et lokalområde have andre **kulturelle ressourcer og styrker**, som er vanskeligere at beskrive og måle. Casestudierne peger på, at styrken af den *kulturelle identitet* og det *sociale sammenhold* i området kan være en væsentlig forklaring på, hvordan et lokalområde påvirkes af en skolelukning.

Eksempelvis fremhæves det i Case 3 (Sundby), at Sundby er karakteriseret ved et meget stærkt lokalt sammenhold, mange sociale og kulturelle aktiviteter i området og en udpræget lokal identitetsfølelse blandt beboerne. Det høje aktivitetsniveau afspejler sig i en lang række lokale foreninger, bl.a. børne- og ungdomsklub, idrætsforening, borgerforening, petanqueklub, og kvindenetværk, som har dannet en slags paraplyforening. Koordinationsgruppen består af repræsentanter for de enkelte foreninger. Desuden er der taget initiativ til en arbejdsgruppe, som på baggrund af halvårlige møder undersøger mulighederne for ekstern støtte til projekter, f.eks. fra Landdistriktspuljen. Case 3 (Sundby) illustrerer, at lokalt sammenhold, højt aktivitetsniveau og evne til at mobilisere og organisere borgerne i fælles aktiviteter udgør væsentlige ressourcer for lokalområdets udvikling. Det er i høj grad disse ressourcer, der forklarer, at der hurtigt blev taget initiativ til etablering af en friskole med stor lokal opbakning.

Omvendt udgør Case 6 (Brandstrup) et eksempel på et lokalområde, der *mangler* sådanne ressourcer. De manglende sociale ressourcer i lokalområdet afspejler sig bl.a. ved, at det i Brandstrup ikke lykkedes at rejse engagement til at prøve at komme med i - og heller ikke blev udvalgt til - at deltage i kommunens igangværende forsøgsordning om forskønnelse af nedslidte lokalområder med støtte fra Socialministeriet.

8. Eksempler på skolelukninger

Dette afsnit præsenterer de seks casestudier af udvalgte skolelukninger. Casestudierne er baseret på kvalitative interview blandt aktører, der på forskellig måde har kendskab til skolelukningen og dens betydning for lokalområdet, det være sig politikere i relevante udvalg, medarbejdere i skoleforvaltningen, repræsentanter for lokale foreninger, medarbejdere i daginstitutioner, medlemmer af forældreråd/skolebestyrelse og lokale journalister. Derudover er der inddraget avisartikler om skolelukningen fra de lokale aviser.

8.1. Case 1: Ulbølle Skole

Resumé

Ulbølle Skole er et eksempel på en skolelukning, hvor borgernes frygt for konsekvenserne af at miste et vigtigt socialt omdrejningspunkt ikke blev til virkelighed alligevel. Efter nogle år, hvor skolens lokaler forfaldt mens de blev lejet ud til andet formål, er der etableret en efterskole, som har skabt nyt liv i området.

Ulbølle Skole lukkede 1. august 2000. Ved skolens lukning havde skolen otte klassetrin inklusive børnehaveklasse og ca. 60 elever. Skolens elevtal havde midt i 1990'erne ligget nede omkring 50 elever og var steget lidt umiddelbart før lukningen. Efter lukningen af Ulbølle Skole er eleverne med nogenlunde ligelig fordeling skiftet til to forskellige skoler. Dels til folkeskolen i Vester Skerninge og dels til Vester Skerninge Friskole, som ligger henholdsvis 2,5 og 1,5 km fra Ulbølle.

Efter lukningen blev det blandt nogle forældre forsøgt at oprette en friskole. Selvom kommunen tilbød forældrene at købe skolen, blev ideen om en friskole opgivet som følge af utilstrækkelig tilslutning fra forældrene. Dette skyldtes dels, at nogle af forældrene i stedet valgte at benytte skolen i Vester Skerninge, hvilket en del af forældrene i Ulbølle i forvejen gjorde. Dels at nogle af forældrene ikke havde råd til at lade deres børn gå på en friskole.

Baggrunden for skolelukningen: Økonomi og pædagogik

Ulbølle Skole blev lukket efter, at der i årene forinden havde været en længere debat i forbindelse med Egebjerg Kommunes gennemgang af den daværende skolestruktur. Den politiske begrundelse for lukningen af Ulbølle Skole var en blanding af økonomiske og pædagogiske argumenter.

Økonomisk blev det blandt politikerne argumenteret, at Ulbølle skole var ved at have et meget lavt elevtal, og at skolen dermed var for dyr opgjort i kr. pr. elev. Det blev vurderet, at baggrunden for det faldende elevtal var, at de øvrige skoler i området, dvs. i Vester Skerninge, havde været med til at udtynke elevtallet på Ulbølle Skole. Børnetallet i området faldt, og det gjorde søgningen til skolen også. Den politiske debat om en skolens fremtid vurderes af de interviewede i sig selv at være en forstærkende faktor. Med det samme en kommunalbestyrelse blot annoncerer at ville "se på skolestrukturen", begynder nogle forældre at vælge andre skoler i forventning om, hvilke skoler der vil lukke.

Pædagogisk blev det vurderet, at det lave elevtal medførte så få elever pr. klassetrin, at det var uhensigtsmæssigt for undervisningen og det sociale miljø. De nye pædagogiske krav til folke-

skolen, herunder til tidssvarende undervisningslokaler, er derfor en medvirkende forklaring. Blandt forældrene blev det vurderet, at skolen på den ene siden tilbød børnene, især de små, nogle nære og overskuelige rammer, men at skolens rammer måske ville være pædagogisk uholdbare på længere sigt.

Op gennem 1990'erne havde skolens elevtal svinget en del. 5-6 år inden skolens lukning beskriver artikler i Fyns Amtsavis, at skolens elevtal nu var under 60 elever, og at kommunen skar i bevillingerne til lærerstaben. I nogle år inden skolelukningen, hvor elevtallet var lavt, forsøgte man flere tiltag for at styrke skolen i Ulbølle. Bl.a. modtog skolen økonomiske forsøgsmidler til at igangsætte aktiviteter i skolen med samarbejde med foreninger i lokalområdet. F.eks. aflønning af lærere til idræt, håndarbejde og filmklub samt fællesspisning mellem sognets beboere. Erfaringen fra forsøgene er, at det gik udmærket, så længe der var penge til det. Fællesspisningen på skolen er dog forsat indtil nu.

Alternativ til skolelukning blev debatteret

Inden lukningen af Ulbølle Skole blev en alternativ løsning bragt i spil i debatten. Løsningen gik ud på at samle indskolingen, dvs. 0-2. klasse, i Ulbølle. Det ville betyde, at Ulbølle skole skulle overtage indskolingsårgangene fra folkeskolen i Vester Skerninge og afgive de andre klassetrin til Vester Skerninge. Denne alternative løsning mødte modstand i både Ulbølle og Vester Skerninge. Folk i Ulbølle var imod, fordi de var kede af at skulle afgive de større børn og de skole- og fritidsaktiviteter, som de ville trække med sig. Flere aktører vurderer, at forældrene i Vester Skerninge mere selvsikkert kunne gå imod den alternative løsning, fordi de som største skole stod stærkest. Dvs. de kunne derfor have mere sikker forventning om, at det nok måtte blive Ulbølle Skole, der måtte lukke, hvis den alternative løsning ikke blev til noget.

Lukningen af Ulbølle Skole kan således også ses som et eksempel på, at en skole "taber slaget" i forhold til andre lokale skoler.

Etablering af friskole blev forsøgt

Ved udsigten til lukningen af Ulbølle Skole etablerede en gruppe af forældre i efteråret 1999 en initiativgruppe for Ulbølle friskole og holdt stiftende generalforsamling med 45 mennesker. Den nystiftede skolebestyrelse fik hjælp af Friskoleforeningen til at lægge budget, og nogle uger senere afholdt bestyrelsen for friskolen orienterende møde med kommunens borgmester og tekniske chef om skoleplanerne og skolebygningerne. Kommunen var positivt stemt, og friskoleforeningen begyndte at få indmeldelser til den kommende friskole.

I februar besluttede et flertal i byrådet i Egebjerg Kommune at tilbyde at sælge skolens bygninger til friskoleinitiativet for 1.950.000 kr. Købstilbudet gjaldt i 2 år, hvor friskolen i mellemtiden kunne leje bygningerne. En betingelse for købstilbudet var, at bygningerne skulle stilles til rådighed for fritidsaktiviteter. Beslutningen var politisk omdiskuteret. Bl.a. udtalte Mogens Johansen fra den socialdemokratiske gruppe til Fyns Amtsavis, at det er paradoksalt først at nedlægge Ulbølle Skole og derefter støtte oprettelsen af en friskole. Købstilbudet blev af Mogens Johansen betragtet som unfair konkurrence, og det blev argumenteret, at bygningerne hellere skulle have været ude i fri handel.

Selvom skolebygningerne blev tilbudt af kommunen, blev Ulbølle Friskole ikke til noget alligevel. I slutningen af marts 2000 besluttede den nystiftede skolebestyrelse, at der ikke var

tilstrækkeligt grundlag for at starte skolen til august 2000. Bestyrelsen sigtede efter 40 elever ved skolestart, men havde kun modtaget 21 indmeldelser. Herefter blev friskoleforeningen opløst ved ekstraordinær generalforsamling i slutningen af april 2000.

Pessimisme ved skolelukning

Blandt forældrene i Ulbølle var der en del protester imod skolelukningen, idet man frygtede, at det ville amputere lokalsamfundet, hvor skolen altid havde været et vigtigt samlingspunkt for sociale og kulturelle aktiviteter i de lokale foreninger. Følgende illustrerer bredden i de aktiviteter, der foregik på skolen:

- Ulbølle Husholdningsforening brugte skolens til aftenundervisning i madlavning for både mænd og kvinder
- Foredragsaftener arrangeret af lokal forening
- Selvforsvarsklub
- Paraplyorganisationen "Ulbølle skytte-, gymnastik- og idrætsforening brugte skolens lokaler til fodbold, håndbold, badminton og gymnastik
- Ulbølle Borgerforening brugte skolen til fællesspisning og filmaftener.

Selv forældre i Ulbølle, som havde deres børn i Vester Skerlinge skole, var aktivt interesserede i at bevare Ulbølle Skole som lokalt mødested og omdrejningspunkt. Der opleves at være en stærk kulturel identitet hos beboerne i Ulbølle, hvor mange har boet i generationer. Selv unge, som var flyttet fra Ulbølle, engagerede sig i skolens bevarelse i området, hvor de er vokset op, fordi dette havde en værdi for dem. Da skolerne i Vester Skerlinge ligger ret tæt på Ulbølle, har transporten ved skoleskiftet ikke været den centrale årsag til forældrenes modstand. Dog var der blandt forældre nogen betænkelighed ved skolevejen for cyklende elever, da den krydser en landevej. Børnene, som før kunne gå til skole i Ulbølle, kører nu i til deres nye skole i skolebus.

Skolens bygninger – først lejet ud, nu efterskole

Umiddelbart inden skolens lukning blev der indgået lejeaftale mellem Egebjerg Kommune og Den Fri Lærerskole i Ollerup. Den Fri Lærerskole ville etablere en form for kollegium, hvor de lærerstuderende kunne bo. I midten af juni var den optimistiske melding i Fyns Amtsavis, at Ulbølle snart ville blive befolket af en helt ny gruppe borgere, nemlig 25 lærerstuderende.

Men etableringen et kollegium for de lærerstuderende blev ikke velfungerende i længden, da der på grund af køreafstand fra Ulbølle til Skolen i Ollerup ikke var tilstrækkelig interesse for dette blandt de studerende. De elever, der kunne skaffe sig en bolig tættere på Ollerup, flyttede typisk i løbet af det første år. Ved årsskiftet 2002/2003 boede der kun 4-5 lærerstuderende på de 27 kollegieværelser. Årsagen var, at de studerende, der skulle bo i Ulbølle, let kunne opleve sig selv som mere udenfor fællesskabet blandt de, som boede på skolen i Ollerup, og at det var besværligt skulle frem og tilbage ved aftenarrangementer på skolen.

Lejeaftalen med den Fri Læreruddannelse klausulerede, at skolen stadig skulle kunne benyttes af de lokale foreninger til deres aktiviteter. Den Fri Læreruddannelse skulle have 80.000 kr. om året for at stille lokaler til rådighed for de lokale foreninger. Herunder bl.a. to sale til badminton og håndbold.

Men da skolens lokaler ikke blev vedligeholdt og heller ikke var ordentligt opvarmede, var de

ikke attraktive at benytte. Foreningsaktiviteterne fortsatte, men stagnerede. Alle de interviewede husker denne periode, hvor skolens lokaler forfaldt, og at de stod som et trist monument over en skole, der var engang.

Da Lærerskolen senere ikke var interesseret i at forlænge lejeaftalen, der udløb i 2005, fandt lokale beboere sammen om at købe skolens lokaler og fik etableret en idrætsefterskole for elever med særlige behov. En af de centrale initiativtagere til efterskolen var lærer Jesper Stig Andersen, der på sin arbejdsplads Byhaveskolen for bogligt svage i Svendborg, kunne se behovet for en idrætsskole for elever med indlæringsproblemer. Med i arbejdet var også formanden for de lokale idrætsforeninger, som havde stor interesse i at bevare skolen som skole. Efter at have kontaktet flere kommuner om ledige bygninger, var Ulbølle Skole en af dem, der blev vist frem af Egebjerg Kommune.

Skolelukningens betydning for lokalområdet

Da Ulbølle Skole lukkede, frygtede borgere, at det ville have negative følger for lokalområdet. I starten oplevedes også en afmatning, men i årene siden er det dog alt i alt gået bedre end man forventede, fordi skolens bygninger siden er blevet brugt til etableringen af en efterskole for unge med særlige behov. Efterskolen opleves at have haft stor betydning for lokalområdets liv og vitalitet. Dels er der kommet nye elever og lærere til, som skaber liv og handel i byen. Dels er skolen samlingspunkt for aktiviteter med beboerne, og skolen har et godt samarbejde med de lokale foreninger. Efterskolen har siden udvidet og bygget om, og flere vurderer, at der nu er flere lokale aktiviteter med tilknytning til skolen, end der var med den daværende folkeskole.

Hvis ikke efterskolen var kommet, vurderes det blandt de interviewede, at Ulbølles grundlag for lokalt liv og aktiviteter ville være stagneret og også var på vej til det. Nogle år efter skolelukningen i august 2003 lukkede den lokale børnehave, som også blev for lille til den kommunale økonomi. Lokale beboere ville gerne have bevaret børnehaven, men de erkender, at skaden ikke var så stor, idet der kun er 1,5 km til nærmeste børnehave i Vester Skerninge. Samlet set opleves efterskolen at have bidraget væsentligt til nyt liv i området, men at den "kom for sent til at redde børnehaven".

Det lokale foreningsliv usvækket efter skolelukningen

Lukningen af Ulbølle Skole har ikke medført, at foreningsliv og aktiviteter, som tidligere foregik på skolen, nu er gået i stå eller er reduceret. Blandt de interviewede vurderes det som vigtigt, at der blev lavet lejeaftaler med den Fri Lærerskole. Efterfølgende er der stadig samarbejde mellem efterskolen og de lokale foreninger. Aktiviteterne på efterskolen har en god inddragelse af både elever og lokale beboere. Der afholdes stadig årlig juletræsfest i borgerforeningen. Fællesspisningen på skolen lever videre, og skolen afholder aftenarrangementer sammen med brugsforeningen, der laver rødvinssmagning.

På spørgsmålet om, hvorledes en kommune generelt kan understøtte det lokale foreningsliv, vurderes det blandt de interviewede, at det er vigtigt med steder at kunne samles. Kommunale myndigheder kan bidrage ved at stille lokaler til rådighed, f.eks. i form af lejeaftaler med skoler eller tilskud til klubhuse. Derudover bør der ydes tilskud til vedligeholdelse og aktiviteter. I Ulbølle giver kommunen efterskolen et fast årligt tilskud for foreningernes benyttelse af lokaler, så f.eks. "skolens" juletræsfest, nu bliver videreført af Ulbølle Borgerforening på efterskolen.

En af de interviewede politikere, som har været involveret i skolelukninger i andre nærliggende lokalområder, vurderer, at det andre steder ikke er gået nær så godt som i Ulbølle. Området ved Lunde nævnes som eksempel på vigtigheden af bygninger og faciliteter til aktiviteter. I Lund lukkede skolen, selvom over 85% af beboerne stemte for dens bevarelse. Efterfølgende er skolens lokaler blevet overtaget af Kriminalforsorgens Kursuscenter, og det har vist sig sværere at etablere samme samarbejde og åbenhed for lokale foreningers aktiviteter. Der er lukket for privatfester, og en del aktiviteter er faldet bort.

Byens handel udvider

Gennem de sidste årtier har Ulbølle oplevet den samme koncentration af dagligvarehandel og butiksdød som mange andre lokalområder i Danmark. Denne udvikling satte ind længe før skolelukningen. I starten af 1960'erne lå der tre købmænd, som for længst er væk, og nu er der kun én lokal brugsforening. At efterskolen senere er kommet til området vurderes at have haft positiv betydning for byens handel, idet brugsforeningen nu har udvidet. Hvis ikke efterskolen var kommet til, så vurderer de interviewede, at det klart ville have medført en afmatning af handelen i byen.

Nye tilflyttere kommer til

Kommunen har udstykket nye storparceller i Ulbølle området, som oplever befolkningsmæssig fremgang og nye tilflyttere. Nye udstykninger opleves at tiltrække nye tilflyttere, som pendler til arbejde i Faaborg eller Svendborg. At der ligger en efterskole i Ulbølle vurderes at være et plus for området. Nogle af Ulbølles beboere arbejder også på skolen, der således også har betydning som arbejdsplads. Følgende citater fra de interviewede er eksempler:

"Min frygt for lokalsamfundet holdt ikke stik, fordi efterskolen har skabt noget nyt."

"Efterskolen skaber liv – vi er ikke en soveby"

Udover det lokale foreningsliv og den stærke kulturelle identitet har Ulbølle området også andre styrker. Området er naturskønt ved kysten og det Sydfynske Øhav midt mellem Faaborg og Svendborg. Ulbølle har fordel af at ligge lige mellem disse to byer og med relativt gode busforbindelser:

"Ulbølle er heldig, fordi der er en busrute mellem Faaborg og Svendborg – ellers havde området været langt mere sårbart."

Disse styrker, samt det, at børneinstitutioner ligger ret tæt på i Vester Skerninge, og at byen har en dagligvarebutik vurderes tilsammen at gøre Ulbølle attraktiv som landdistrikt for tilflyttere.

8.2. Case 2: Vejrum-Viskum Skole

Resumé

Vejrum-Viskum Skole kan betegnes som den klassiske historie om lukningen af en skole, som blev efterfulgt af en "protest-friskole" etableret af en aktiv forældrekræds, der gik i gang i god tid.

Vejrum-Viskum Fællesskole i det daværende Tjele Kommune, lukkede i juni 2000 og havde ved lukningen ca. 90 elever fordelt på otte klassetrin, inklusive børnehaveklasse. Da kommunen lukkede skolen, var det oprindeligt planen, at børnene fra Vejrum-Viskum Fællesskole skulle være skiftet til Ørum Skole, som ligger ca. 6-8 km derfra, og hvor de større elever fra Vejrum-Viskum i forvejen havde benyttet overbygningsklasserne.

Men sådan gik det ikke. Samtidig med lukningen af Vejrum-Viskum Fællesskole blev der i de samme bygninger åbnet en ny skole, Vejrum-Viskum Friskole. Kun omkring fem elever skiftede til Ørum Skole, mens resten blev på den nyoprettede friskole. I de senere år er friskolens elevtal faldet til under det niveau, den tidligere folkeskole havde, og friskolens fremtid rummer dermed udfordringer.

Baggrunden for skolelukningen: Dalende elevtal og besparelser

Forud for lukningen af Vejrum-Viskum Fællesskole var der gået nogle år med en debat om skolestrukturen. Fire år før havde politikerne meldt ud, at skolen "var på sparelisten". Der var syv skoler i kommunen, og det endte med, at to af dem blev lukket. Flere af de interviewede vurderer, at Viskum Skole blev lukket, fordi den var den mindste af skolerne. Det blev overvejet at komme ned på tre skoler, men denne plan kunne ikke skabe flertal.

Den anden skole, der lukkede på det tidspunkt, var Lindum Skole, hvilket også skete på grund af lavt elevtal. Omkring Lindum lå på daværende tidspunkt hele fire mindre skoler, hvor Rødding Skole var overbygningsskole for skolerne i Løvel, Vammen og Lindum, hvoraf de to sidstnævnte lå i samme skoledistrikt.

Børn i Lindum oplevede derfor en ret besynderlig, trinvis struktur i deres skolegang: Børn i Lindum gik først i skole fra børnehaveklassen til og med 3. klasse, hvorefter de skiftede til Vammen Skole og gik der fra 4-7. klasse. Herefter skiftede til Rødding Skole i 8-10. klasse. Baggrunden for de mange små skoler i området var resultatet af en koncentrationsproces, der skete mange år tidligere, hvor mindre landsbyskoler fra 0-7. klasse delte eleverne mellem sig således, at Lindum Skole fik indskoling.

Det politiske hovedargument for lukningen af Vejrum-Viskum Skole var besparelser, da skolen blev vurderet for dyr på grund af lavt elevantal. I de 10-15 år op til lukningen var elevtallet faldet fra ca. 160 til ca. 90 elever. Umiddelbart før lukningen manglede der en klasse, idet der på en årgang kun var tre elever. Problemet blev løst ved enten at rykke eleverne en klasse frem eller tilbage eller til skolen i Ørum. Skolens faldende elevtal blev politisk også vurderet at være belastende for skolens pædagogiske tilbud. Undervisningen var præget af megen sam-læsning for at opveje de få elever i klasserne.

Der var ikke alternative løsninger til skolelukninger i spil fra politisk side. Alternative løsninger, som er beskrevet i nogle af de andre cases er f.eks. sammenlægning af indskolingsklasser eller overbygning på nogle af skolerne, hvilket betyder, at alle skoler i et område afgiver nogle af deres klassetrin

På spørgsmålet om der blev truffet politiske beslutninger for at modvirke/afbøde konsekvenserne af skolelukningen, f.eks. bedre busdrift m.v., svarer de interviewede, at der ikke blev iværksat afbødende initiativer, og at der var bustransport i forvejen af de større elever til

Ørum Skoles overbygning.

Forældrene reagerer tidligt på den annoncerede lukning af skolen

Den annoncerede lukning af Vejrum-Viskum Skole blev imødegået af en aktiv forældrekræds, der i god tid begyndte at etablere en friskole.

2 år inden skolelukningen nedsatte forældrene et arbejdsudvalg, som fik ordnet alt det formelle mht. anmeldelse til Undervisningsministeriet m.v. Arbejdsudvalget fik foranstaltet en folkeindsamling til at finansiere købet af skolen. Kommunen viste sig velvillig og solgte bygningerne til friskolen. Forældrene var med til at tage lån for at rejse finansieringen, og alt vedligeholdelse sker på frivillig basis fra forældrenes side. Dette opleves af de interviewede at styrke forældrenes indbyrdes netværk og kendskab til hinanden.

Forældrene lagde stor vægt på skolen som en vigtig institution i et sammenhængende nærmiljø for børn og forældre. Skolen og børnehaven opfattes således som to institutioner, der hænger sammen, idet børnehaven er "fødebørnehave" til skolen. Hvis Vejrum-Viskum Fællesskole ikke var blevet erstattet af en friskole, så vurderer flere, at børnehavens grundlag ville være stagneret. For da ville en del forældre tage de mindre børn med til anden børnehave i Ørum. Dels fordi de ofte i forvejen kører de større børn i skole i overbygningen på Ørum Skole. Dels fordi det opleves at skabe bedre sammenhæng, at børnene går i børnehave, der hvor de senere skal gå i skole:

"Skolen har en stor betydning som samlingspunkt. Den har også betydning for tilflytningen til byen. Nye tilflyttere ser på, om der er børnehaver."

Et eksempel på dette er, at da friskolen i Vejrum-Viskum åbnede, kom der nye forældre til fra omegnskommunen med deres børn til børnehaven i Vejrum-Viskum. Forældrene ville nemlig gerne "have dem ind tidligt i miljøet", fordi forældrene havde valgt, at de senere skulle gå på friskolen.

Til sammenligning er det gået anderledes i Lindum, hvor der efter skolelukningen ikke er etableret en friskole. En medvirkende faktor er, at der til forskel fra Vejrum-Viskum ikke ligger en daginstitution i umiddelbar tilknytning til skolen.

Hvis der ikke var etableret en friskole i Vejrum-Viskum, så ville det have medført en bus transporttid på ½-¾ time til den nærmeste skole i Ørum, hvilket for forældre uden bil blev oplevet som en belastning for især eleverne i børnehaveklassen.

Vigtige faktorer for etablering af friskole

På spørgsmålet om hvilke faktorer der er afgørende for, at det lykkedes at etablere en friskole, vurderer de interviewede især følgende:

Forældreinteressen og den betydning de tillægger den lokale skole, karakteriseres som den altafgørende drivkraft. Forældrene lagde stor vægt på det liv, der foregår i og ved skolen i lokalområdet. Mange foreningsaktiviteter foregår på skolen, og det opleves, at det for eleverne er mere attraktivt at deltage i f.eks. sportslige aktiviteter på skolen, når man kan gå der sammen med ens klassekammerater. Den nye friskole har tiltrukket deltagere fra andre områder.

Økonomiske ressourcer. Her menes forældre og andre lokale borgeres villighed til at bidrage økonomisk. Ved forældreindsamlingen skulle der indbetales 30.000 kr. i engangsbeløb i alt for at kunne starte skolen. Det er ikke et voldsomt stort beløb, men indsamlingen skal nøje organiseres og med god information til alle.

Kompetencer. Forældre med kompetencer i form af indsigt i skolevæsenet og reglerne på området er også en fordel. Et kommunalbestyrelsesmedlem, som også havde en fortid i skolebestyrelsen, var med i forældreudvalget og bidrog med nyttig viden. Derudover fik udvalget råd og vejledning fra Dansk Friskoleforening.

Opbakning fra øvrige lokale foreninger. Idrætsforeningerne gik også ind i arbejdet for at etablere en friskole ved at være med til at rejse støtte blandt forældrene. En vigtig forklaring herpå er, at idrætsforeningerne på en måde også kæmper for deres egen eksistens. Hvis eleverne skifter til anden skole, så bliver de typisk også involveret i idrætsaktiviteter dér i stedet for.

At kommunen vil sælge skolen. Efter lukningen af Vejrum-Viskum Fællesskole besluttede et flertal i Tjele Kommune at sælge skolens bygninger, vel vidende at der ville blive oprettet en friskole. Den nye friskole overtog alle 81 elever fra den lukkede folkeskole, og det kostede Tjele Kommune omkring to millioner årligt i tilskud:

"Vi fik meget færre penge ud af det, end vi regnede med, og det er jo et dilemma, når vi har taget beslutningen ud fra, at der ville være en bestemt besparelse ved det," siger Stig Johansen, der er børne- og kulturchef i Tjele Kommune.⁶

Selvom etableringen af en friskole betyder, at kommunen efterfølgende skal betale tilskud til friskolen og dermed ikke kan realisere så stor besparelse som forventet, ville kommunens politikere ikke stille sig i vejen for det frie initiativ fra borgerne i et lokalområde. Blandt de interviewede i kommunen vurderes dette at være den generelle holdning i mange andre kommuner, hvor der lukkes skoler. Aktuelt står man i Viborg området overfor flere skolelukninger i den kommende tid, og det forventes, at der vil blive etableret tre friskoler.

Stærk kulturel identitet og lokalt liv

Blandt de interviewede, herunder personer, der ikke selv bor i området, opleves en stærk kulturel identitet og tilknytning til egnen blandt beboerne i Vejrum Bro området. De fleste beboere har haft tilknytning til området i flere generationer. Der er en aktiv forældrekræds og et stærkt lokalt foreningsliv for både ældre og yngre. I området er der blandt andet både en vel fungerende idrætsklub, en spejderhytte, et forsamlingshus samt et kulturhus (Nørreåhuset), hvor især pensionister mødes. Det er også et naturskønt område, som ligger ved Nørreåen, hvor der er etableret shelters til kanoroere. Derudover har området en del ildsjæle, der er engageret i både lokale foreninger, forældrekrædsen og de lokale institutioner.

Lokalområdet ikke påvirket af skolelukningen

Da friskolen åbnede samtidigt med lukningen af Vejrum-Viskum Fællesskole, har skolelukningen ikke haft negative konsekvenser for lokalområdet. Tværtimod betød åbningen af friskolen i de første år, at skolens elevtal steg.

⁶ "Protestskoler sluger besparelsen", Undervisningsministeriets Nyhedsbrev nr. 6, 2004.

Lokalområdet foreningsliv og aktiviteter er ikke påvirket negativt af skolelukningen og etableringen af friskolen, idet alle aktiviteter i idrætsforeningen, herunder boldklubben, gymnastik og spejdere er fortsat. Tværtimod vurderes der at være kommet flere nye aktiviteter til, f.eks. børnegymnastik, og friskolens lokaler bruges meget af de lokale foreninger. Alt i alt opleves det, at der er kommet større opbakning til skolen efter at den blev friskole. Blandt de interviewede vurderes det, at hvis der ikke lå en skole, så ville fodbold, gymnastik og andre aktiviteter flytte til nærmeste større by efter et stykke tid. Skolens lokaler og faciliteter betegnes som nødvendige.

Lokalområdet handelsliv, som ret beset kun består af en landkøbmand med posthus, er også upåvirket. Blandt de interviewede vurderes det, at købmandens handel helt klart ville være gået tilbage, hvis skolen var lukket, og at tilflytningen givetvis også ville være stagneret.

Lokalområdet ejendomshandel og tilflytningen opleves stort set som uændret. Området ligger ikke langt fra Viborg og Bjerringbro, hvor den store virksomhed Grundfos ligger, hvilket betyder, at mange af beboerne pendler til disse områder i forbindelse med deres arbejde. Udover et større tømrerfirma er der ikke så mange arbejdspladser i byen.

Byens befolkningsmæssige udvikling opleves at have været nogenlunde uændret i de senere år. Den relativt begrænsede tilflytning skyldes bl.a., at der indtil for nylig kun er bygget få nye boliger i området. Området har ikke noget alment boligbyggeri, og langt de fleste boliger er ejerboliger. På det seneste er 18 nye rækkehuse ved at blive færdige, og der forventes derfor at komme stigende tilflytning og flere elever.

Dog opleves der at være dårlige transportforhold til nærmeste by, idet der kun er en buslinje, der går igennem et par gange om dagen. Dette vurderes at være med til at hæmme områdets udvikling og yderligere tilflytning, da det er nødvendigt at have bil for at kunne bo i området.

Friskolens elevtal er gået op og ned

Da friskolen åbnede kom den godt fra start. Stort set alle elever fra den tidligere folkeskole fortsatte i friskolen, og der kom nye elever til fra naboområderne. Friskolens elevtal steg og var på et tidspunkt oppe på 120. Efterfølgende er skolens elevtal dalet til under det niveau (90 elever), som den oprindelige folkeskole havde ved lukningen. Således at der nu er 63 elever på skolen. Skolen har lige haft indsamling igen på grund af det faldende elevtal.

En af forklaring på stigningen og det efterfølgende fald i friskolens elevtal er, at friskolen i starten tiltrak en "bølge" af forældre fra andre lokalområder, der gerne ville prøve noget nyt, bl.a. en del forældre, der ikke var tilfredse med deres barns skolegang i de andre skoler. I de efterfølgende år har der været en tendens til, at nogle af disse forældre er "sivet væk igen", og at der ikke er kommet så mange nye. Derudover kan der være andre grunde til, at en skoles elevtal svinger, som skolen har begrænset indflydelse på. Ifølge en artikel i Viborg Stifts Folkeblad den 9. maj 2006 var således fem ud af de ni elever, der forlod skolen i 2006, flyttet til andre dele af landet.

Skolens ledelse vurderer ikke, at der er nok børn i lokalområdet til at komme op på 120 elever, men at skolens naturlige leje ligger på ca. 70-80 elever.

Friskolen vil gerne tydeliggøre sin profil og tiltrække flere elever

Vejrum-Viskum Friskole skriver om sig selv på sin hjemmeside:

"Skolen bygger på et Grundtvig/Koldsk skole- og livssyn, og en aktiv gruppe forældre og borgere fra lokalområdet står bag skolen."

Blandt de interviewede anføres det, at friskolen ikke har nogen særlig markant friskoleprofil og i princippet ligner en almindelig folkeskole meget. Efter at tilgangen af nye forældre udefra er gået tilbage, har skolen nu fortrinsvis et image som "den lokale skole".

Skolens ledelse er opmærksom på det lave elevtal og vurderer, at der forestår et arbejde med at afklare og tydeliggøre skolens profil. For at kunne tiltrække nye elever fra andre områder skal det tydeliggøres, hvad det er, som Vejrum-Viskum Skole kan tilbyde, der er specielt i forhold til andre skoler.

8.3. Case 3: Sundby Skole

Resumé

Lukningen af Sundby Skole er et eksempel på en skolelukning, der i høj grad medførte en proaktiv reaktion fra lokalsamfundet og oprettelse af en friskole. Området omkring Sundby har altid været karakteriseret ved en særlig lokal ånd og identitet, og dette har været udslagsgivende for, at udviklingen ikke er gået i stå efter skolelukningen. Tværtimod er Sundby i dag et levende lokalområde med mange sociale aktiviteter, som også tiltrækker nye tilflyttere.

Sundby Skole lukkede i 2000 og havde på daværende tidspunkt ca. 50 elever fordelt på seks klassetrin. Forud for lukningen var gået en politisk proces med lukning af skoler i hele Mors Kommune, og som led i denne skulle eleverne fra Sundby overføres til Ø. Jølby Skole ca. 6 km væk.

Som følge af lukningen blev der umiddelbart efter etableret en friskole i de samme bygninger, hvor næsten samtlige børn fra Sundby nu går. På trods af at driften af en friskole kræver ekstra involvering af forældrene, nyder Sundby Friskole stor opbakning i lokalområdet og fungerer som et naturligt samlingssted for mange af de aktiviteter, der førhen fandt sted på folkeskolen.

Baggrunden for skolelukningen: Økonomi og dalende elevtal

Forud for lukningen af Sundby Skole var der i Mors Kommune taget en politisk beslutning om at tilpasse skolekapaciteten ved at nedlægge skoler. Som udgangspunkt var det tanken, at man i et vist omfang skulle forsøge at friholde landdistrikter for skolelukninger, men det blev hurtigt klart, at Sundby Skole alligevel skulle lukkes. Argumenterne for at nedlægge Sundby Skole tog udgangspunkt i både økonomi og det faldende elevtal

De økonomiske argumenter tog udgangspunkt i de højere omkostninger pr. elev ved små skoler som følge af det lave elevtal. Som led i en generel sparerunde var det derfor oplagt for Mors Kommune at nedlægge de omkostningstunge skoler. Desuden havde elevtallet været faldende i området i den forudgående periode, og der havde været årgange stort set uden børn. Der var derfor ikke udsigt til, at situationen ville blive forbedret med tiden. Sundby Skole havde forsøgt at imødegå denne udvikling, bl.a. ved at slå flere klassetrin sammen, men da der

også blev rejst kritik mod dette ud fra pædagogiske synspunkter, blev det i sidste ende besluttet, at grundlaget for skolen var for lille.

Desuden var der ikke langt mellem skolerne i nærområdet. Således er afstanden til den nærmeste folkeskole i Ø. Jølby ca. 6 km, mens der er tre friskoler i en radius af ca. 6 km fra Sundby (udover Sundby Friskole). Ingen af disse skoler ligger i befolkningstætte områder, hvad der yderligere forstærkede presset på Sundby Skole. Sammenlagt aftog disse skoler en del af de elever, der ellers kunne have gået i Sundby Skole, herunder også elever fra selve Sundby, som gik i de omkringliggende friskoler.

Fra politisk hold var der allerede et stykke tid før lukningen af Sundby Skole arbejdet på et muligt alternativ. Dette alternativ bestod i at lade Sundby Skole og Ø. Jølby Skole indgå i et samarbejde, hvor enkelte klassetrin skulle bibeholdes i Sundby og fyldes op med elever fra Ø. Jølby, og hvor de øvrige elever skulle samles i Ø. Jølby. På denne måde håbede man på at kunne opnå tilstrækkeligt med elever i klasserne til at beholde begge skoler. Denne proces var på lukningstidspunktet allerede iværksat, idet skoleinspektøren på Sundby Skole desuden havde fungeret som viceinspektør på Ø. Jølby Skole i et år med det formål at få integreret de to skolers administration.

I sidste ende faldt alternativet dog til jorden som følge af Ø. Jølby borgernes modstand mod at elever derfra skulle gå i skole i Sundby. Da man fra politisk side ikke ville tvinge elever fra Ø. Jølby til Sundby fik borgerne i Ø. Jølby dermed held til at forhindre et samarbejde.

Lokalsamfundets reaktion: Etablering af friskole

Da det stod klart, at Sundby Skole ville blive lukket, samlede en kreds af lokale forældre sig relativt hurtigt i en aktionsgruppe med det formål at få startet en friskole. En af de interviewede borgere karakteriserede processen sådan:

"Lukningen af skolen medførte en enorm lokal kampånd. Det var virkelig en sag, der kunne få alle i området op på stolene og stå sammen."

Flere af de interviewede vurderer, at den lokale kampgejst, som opstod i forbindelse med lukningen af Sundby Skole stadig, eksisterer og bl.a. er kommet til udtryk via den fortsatte opbakning til friskolen. Selvom friskolens relativt stramme økonomi kræver deltagelse i f.eks. rengøring og arbejdsweekender nævner ingen af de interviewede dette som et større problem. Indsatsen fra forældrene bliver derimod nævnt som en styrke, idet den styrker forældredeltagelsen både på selve skolen og i lokalsamfundet som helhed.

Sundby Friskole er i meget høj grad en lokal skole, idet den stort set ikke har elever ud over Sundby og omegn. Dette skyldes to forhold. For det første er skolen en lokal "protestskole", som er opstået på ønsket om at bevare en skole i Sundby. For det andet er friskolen udsat for en forholdsvis hård konkurrence fra de nærliggende friskoler samt folkeskolen i Ø. Jølby, som alle ligger inden for en radius af 6 km. Dette har tilsammen gjort, at friskolen og kredsens forældre omkring den, er meget lokalt orienteret.

På trods af konkurrencen har Sundby Friskole dog i høj grad været i stand til at fastholde et stabilt elevtal. Således er der pt. ca. 60 elever tilmeldt skolen, hvilket endda er en stigning i forhold til elevtallet på folkeskolen, da denne lukkede.

Friskolen overtager rolle som samlingssted

Efter etableringen har friskolen desuden formået at overtage en del af den rolle som samlingssted, som folkeskolen tidligere havde. Således afholdes der stadig "sogneaftener" med fælles spising og socialt samvær i bygningerne og friskolen er i det hele taget en aktiv medspiller i lokalsamfundet.

Skolelukningen berørte også daginstitutionen, som blev drevet i tilknytning til skolen under Landsbyordningen. Da dette ikke længere kunne lade sig gøre, blev der ligeledes taget initiativ til at oprette en fribørnehave i de samme lokaler. Denne drives fortsat under Puljepasningsordningen.

Vigtige faktorer for etablering af friskole

Ifølge de interviewede var der flere grunde til, at der relativt nemt kunne samles opbakning til at etablere en friskole i Sundby.

Ressourcer: Borgerne i Sundby bidrog med flere vigtige ressourcer til etableringen af Sundby Friskole, både i form af tilsagn om økonomisk støtte og i form af organisatoriske kompetencer. Derudover indhentede man hjælp fra Dansk Friskoleforening, som bistod med råd og vejledning i processen. En af de interviewede nævner, at der var:

"[...] et stort lokalt engagement og en tro på nytten af en skole. Der var også vilje til at lægge en arbejdsindsats i friskolen, og den vilje er der stadig."

Mobilisering: Området har historisk set haft et højt aktivitetsniveau og har det stadig. Derfor er det relativt let at mobilisere borgerne – især omkring et så vigtigt emne som lukning af den lokale skole. Interessen blandt forældrene for at beholde en skole i Sundby var også meget stor, hvilket betød, at langt de fleste forældre valgte friskolen frem for folkeskolen i Ø. Jølby.

Lokal identitet: Flere af de interviewede nævner, at der er en særlig lokal identitet forbundet med at bo i Sundby. Området har en klar identitetsmæssig profil og derfor er det, ifølge en af de interviewede:

"[...] vigtigt for os herude, at vi kan beholde de ting, som f.eks. en skole, som ligesom hører med til at være et lokalsamfund."

Kommunens rolle: Mors Kommune har på mange måder været en konstruktiv medspiller i forløbet. Således vedtog kommunalbestyrelsen at sælge skolebygningerne til friskoleforeningen til reduceret pris.

En del af de interviewede sammenlignede Sundby med det nærliggende lokalsamfund Tødsø, der ligeledes oplevede en skolelukning i 2000. Sammenligningen rummer flere interessante pointer. I Tødsø blev der også oprettet en friskole umiddelbart efter skolelukningen, men denne friskole løb hurtigt ind i vanskeligheder og måtte til sidst flytte fra byen for at overleve. Efter flere af de interviewedes mening skyldtes dette, at der ikke var et særlig stærkt lokalsamfund og lokalt sammenhold i Tødsø. Tødsø nævnes dermed som et eksempel på, at det ikke er nok blot at oprette en lokal friskole efter en skolelukning. Det er også nødvendigt at opretholde den fornødne opbakning fra lokalsamfundet til driften af friskolen.

Stærkt lokalt sammenhold

En ting, som især karakteriserer Sundby, er, at der er et meget stærkt lokalt sammenhold. Ifølge de interviewede har der altid været mange sociale og kulturelle aktiviteter i området, og der er en udpræget lokal identitetsfølelse blandt beboerne.

Det høje aktivitetsniveau afspejler sig i en lang række lokale foreninger, bl.a. børne- og ungdomsklub, idrætsforening, borgerforening, petanqueklub, kvindenetværk og flere andre. For at koordinere de mange forskellige tiltag og for at stå i en samlet position eksternt (f.eks. i forhold til Mors Kommune) er der dannet en slags paraplyforening, Koordinationsgruppen, der består af repræsentanter for de enkelte foreninger. Desuden er der taget initiativ til en arbejdsgruppe, som på baggrund af halvårlige møder undersøger mulighederne for ekstern støtte til projekter, f.eks. fra Landdistriktspuljen.

"Ja, vi søger da en del midler udefra, der hvor der er mulighed for det. Det gør selvfølgelig også, at vi kan lave nogle lidt større ting indimellem."

Også rent fysisk har området gode faciliteter til afholdelse af lokale aktiviteter. Ud over det gamle forsamlingshus er der blevet opført et nyt samlingssted "Sundby Fælled", som danner rammen om forskellige aktiviteter.

Enkelte af de interviewede nævner dog, at det stærke lokale sammenhold også kan have negative effekter. Således kan der være en tendens til, at området "lukker sig om sig selv", og der er en vis grad af "klandannelse" blandt de gamle familier på egnen. Derfor har der også været et ikke ubetydeligt socialt pres for, at lokale forældre skulle benytte den lokale friskole, hvilket jo er en forudsætning for dens fortsatte eksistens. Dette pres er dog ikke større, end at enkelte forældre uden problemer har valgt at benytte en af de øvrige skoler tæt ved Sundby. Det bliver også vurderet, at beboerne i Sundby generelt er gode til at tage mod udefrakommende tilflyttere, dog på den betingelse, at de nye:

"[...]rent faktisk er interesseret i området og selv vil gøre en indsats for at blive en del af lokalsamfundet."

Mange tilflyttere har også taget området til sig og har brugt deres ressourcer aktivt i det lokale foreningsliv.

Lokalområdets udvikling siden skolelukningen

Stort set alle de interviewede vurderer, at området ikke har udviklet sig negativt som følge af skolelukningen.

De fleste interviewede mener ikke, at handelen er blevet svækket, og den lokale købmand eksisterer således også fortsat. Derudover er der en del små virksomheder i området, både indenfor industri- og servicesektoren. Flere nævner også, at der har været opstart af virksomheder i området på det seneste, og vurderer, at der er en forholdsvis høj iværksætterånd, især blandt mange unge beboere. De små virksomheder giver desuden et input til lokalsamfundet i form af beboere udefra, som pendler til Sundby for at arbejde, hvilket giver mere liv i området.

Også de sociale og kulturelle aktiviteter, som der altid har været mange af, er ført videre siden lukningen af Sundby Skole. Flere af de aktiviteter, som tidligere foregik på selve skolen, gør det stadig, nu blot under friskolens tag.

Udviklingen efter skolelukningen har derfor på mange måder været positiv for området. Det er dog de interviewedes vurdering, at dette i høj grad skyldes etableringen af friskolen og den lokale ånd, som findes i Sundby.

"Hvis der ikke var blevet etableret en friskole, så tror jeg helt sikkert, at det havde været anderledes. Skolen og købmanden, dem kan vi ikke undvære."

God beliggenhed

En af de faktorer, som mange interviewpersoner nævner som specielt gode ved Sundby og omegn, er den gode beliggenhed. Flere ting fremhæves i denne forbindelse.

Først og fremmest ligger Sundby i et naturskønt område tæt ved vestkysten af Mors. Dette betyder, at området er attraktivt for tilflyttere, som gerne vil bo i huse med havudsigt. Mors Kommune har udstykket en række såkaldte "udsigtsgrunde" i området, hvoraf de første er solgt og ifølge en lokal ejendomsmægler er udsigten da også et godt salgsargument for huse i området. Desuden er eksistensen af en friskole:

"[...] et godt salgsargument, hvis ellers skolen er god. Faktisk er det nok lige så godt, som hvis der stadig havde været en folkeskole."

Derudover er infrastrukturen i området rimelig god. Hovedvejen mellem Nykøbing Mors og Thisted går igennem byen og der er timedrift i dagtimerne på den lokale busrute. Desuden ligger færgelejet ved Vilsund ganske tæt ved.

Alt i alt betyder dette, at området ved Sundby er forholdsvis attraktivt, og området har da også fået en del tilflyttere, herunder en række akademikere. Flere bor i Sundby og pendler til arbejde i f.eks. Nykøbing Mors, og Sundby er dermed i stand til at fastholde ressourcestærke personer på trods af sin status som yderområde.

8.4. Case 4: Rørup Skole

Resumé

Lukningen af Rørup Skole er et eksempel på en skolelukning med voldsomme protester i lokalsamfundet. Da "støvet havde lagt", og hverdagen indfundet sig, vurderer borgerne dog nu, at skolelukningens konsekvenser for lokalområdet har været begrænsede. Man vurderer dog, at der set i et længere tidsperspektiv kan være den negative konsekvens, at forældrenes engagement nu i høj grad lægges i tilknytning til børnenes aktiviteter på Aarupskolen, og at det derfor vil blive svært at opretholde et velfungerende aktivitetsniveau i de lokale foreninger.

Rørup Skole blev lukket af økonomiske årsager i 2003 efter en ophedet debat. På det tidspunkt havde skolen seks klassetrin samt børnehaveklasse og 60-70 elever. Langt de fleste elever blev overført til den eneste anden folkeskole i den daværende Årup Kommune, mens ca. 20% skiftede til nærliggende friskoler.

Blandt forældrene blev det overvejet at oprette en friskole, hvilket ikke blev til noget på grund af manglende ressourcer i lokalområdet. Efter et par år, hvor de gamle skolebygninger stod tomme, blev de solgt til en privatskole for børn med specielle behov og dette har givet noget af livet tilbage i byen. Som følge af børnenes specielle behov kan de lokale foreninger dog ikke benytte lokalerne i fuldt samme udstrækning som før skolelukningen.

Udviklingen i Rørup går langsomt og der er ikke megen handel og industri. Områdets beliggenhed og de gode muligheder for at pendle til Odense eller Trekantsområdet nævnes som de største aktiver for Rørup.

Baggrund for skolelukning: Økonomi

Fra politisk side blev der især lagt vægt på de økonomiske argumenter for at nedlægge Rørup Skole. På grund af de færre elever var omkostningerne pr. elev højere end på den anden folkeskole, Aarupskolen, i Årup Kommune. Som led i en større sparerunde på det kommunale budget var det primære formål med lukningen derfor at spare penge på driftsomkostningerne. Som sidegevinst ville det blive muligt at sænke klassekvotienten på Aarupskolen ved at udvide denne til tre spor samtidig med overførslen af de ca. 70 elever fra Rørup Skole.

Fra anden side blev det dog fremført, at anlægsudgifterne til at klargøre Aarupskolen til at modtage de ekstra elever fra Rørup langt ville overstige besparelserne ved at nedlægge skolen. De lokale borgere udtrykte tvivl om de regnemetoder, der lå til grund for ønsket om at lukke skolen. Desuden viste prognoser stigende elevtal på Rørup Skole, hvilket også blev brugt som argument imod lukningen.

Som alternativ til en skolelukning blev det en overgang debatteret at lade de to skoler samarbejde. Dette skulle ske ved at skabe en fælles administrativ ledelse og omfordele eleverne, så elever fra Årup kunne sendes til Rørup Skole. I sidste ende strandede disse ideer dog på modstand fra både Rørup, hvor det blot blev anset for at være et skridt på vej mod den endelige nedlægning, og borgere i Årup, som ikke ønskede at sende børn til Rørup Skole. Kommunalbestyrelsen vedtog derfor endeligt at nedlægge Rørup Skole.

Borgerprotester da lukningen var en realitet

Borgerne i lokalområdet oplevede den politiske proces som meget lukket, og de følte sig holdt udenfor indflydelse.

"Beslutningsprocessen var en envejskommunikation, hvor vi først fik noget at vide, når der lå en færdig beslutning."

Da beslutningen var truffet, blev der arrangeret flere protestaktioner, blandt andet en underskriftsindsamling samt en happening, hvor flere huse blev sat til salg på skrømt ved brug af store skilte. Dette var for at understrege, at borgerne ikke mente, at området ville være et attraktivt sted at bo uden en lokal skole. Der var også utilfredshed med, at Aarupskolen nu ville være den eneste folkeskole i Årup Kommune, hvilket efter manges mening ville underminere det frie skolevalg.

"Der var mange, der var flyttet til området, for at deres børn kunne gå i en mindre skole. Derfor var folk meget utilfredse med lukningen, og der var en del, der decidederet overvejede at flytte."

Blandt borgerne vurderes det, at hele processen omkring lukningen af Rørup Skole har gravet dybe grøfter mellem borgerne i området og politikerne. Disse grøfter eksisterer endnu og giver sig blandt andet udslag i, at mange borgere ikke føler, at man kan vente sig noget godt fra kommunens side. Det blev ofte fremhævet i interviewene, at kommunens vilje til at prioritere området opleves som begrænset, og at dette både gjaldt ny industri og boliger samt den generelle infrastruktur.

Pessimisme efter skolelukningen

Da det stod klart, at skolen ville lukke, var der indledende snak blandt forældrene i området om muligheden af at starte en friskole. Desuden var der følere ude om at lave en form for samarbejde med en af de eksisterende friskoler i området. I sidste ende blev dette dog ikke til noget, primært på grund af at det ville kræve flere ressourcer end forældrene havde – både økonomisk og i form af tid og arbejdskraft.

"Der manglede ganske enkelt opbakning til at få det startet op. Der er ikke så mange herude, der har hverken penge eller tid til sådan en stor opgave."

En del af eleverne fra den lukkede Rørup Skole blev indmeldt i eksisterende friskoler i området. Det var elever af forældre, der ønskede at deres børn gik på en lille skole, herunder flere, som var flyttet til Rørup på grund af Rørup Skoles størrelse.

Der var udbredt pessimisme blandt borgerne i Rørup umiddelbart efter skolelukningen. Dette blev forværret af, at de tomme skolebygninger kun blev nødtørftigt vedligeholdt og derfor stod og forfaldt langsomt.

"I to år stod skolen næsten tom og blev næsten ikke brugt, kun lidt af børnehaven. Det var virkelig deprimerende, at de bygninger, der før havde været en vigtig del af lokalsamfundet, nu bare stod og blev forsømt."

Der var forhandlinger mellem Sogneforeningen og Årup Kommune omkring et salg af skolebygningerne til Sogneforeningen. Sogneforeningen var på vegne af samtlige foreninger i lokalområdet interesseret i at beholde bygningerne og anvende dem til lokale aktiviteter m.v., og kommunen var interesseret i at skaffe sig af med en vedligeholdelsespost på budgettet samt rejse penge her og nu ved et salg. Salget blev dog opgivet, dels som følge af Sogneforeningens manglende evne til at rejse de nødvendige midler, dels på grund af en række betingelser, som de lokale foreninger ikke kunne acceptere.

Mange af de interviewede lokale borgere mener ikke, at Årup Kommune spillede en særlig konstruktiv rolle i forbindelse med skolelukningen og at efterspillet omkring et salg til Sogneforeningen var et udtryk for kommunens manglende vilje til at prioritere områdets udvikling.

"På en måde følte vi os presset til at skulle ind og overtage skolebygninger for at kommunen kunne spare de penge, som de havde budgetteret med. Det var som om, vi blev truet med, at hvis vi ikke makkede ret og købte skolen, kunne vi ikke være sikre på at beholde vores børnehave og fritidsordning."

Hverdagen indfinder sig efter skolelukningen

Først da "støvet havde lagt sig" efter lukningen, vurderes det dog blandt de interviewede, at det ikke har haft større konsekvenser for hverken børn eller forældre, at eleverne er blevet overført til Aarupskolen. Flertallet af de interviewede mener således, at der blev gjort et stort arbejde for at få integrationen af de forskellige klasser til at forløbe så gnidningsfrit som muligt, og der er generelt stor ros til læreres og pædagogers håndtering af situationen.

En negativ konsekvens af skolelukningen opleves dog at være, at forældrenes engagement nu i høj grad lægges i tilknytning til børnenes aktiviteter på Aarupskolen. Derfor er det i høj grad "Tordenskjolds soldater, der går igen i foreningslivet i byen." Flere af de interviewede vurderer på den baggrund, at det vil blive svært at opretholde et velfungerende aktivitetsniveau i de lokale foreninger. På denne måde fungerede skolen tidligere som både et fysisk og mentalt samlingspunkt for det lokale engagement i området. Som en af de vigtigste forudsætninger for at opretholde kulturelle aktiviteter og et velfungerende foreningsliv i området nævnte flere af de interviewede desuden, at der var et godt samspil mellem det politiske/bevillingsmæssige niveau og lokale ildsjæle, hvilket ikke blev vurderet at være tilfældet i Rørup.

Hverken børnehaven eller skolefritidsordningen blev nedlagt, selvom det ikke lykkedes for Årup kommune at sælge skolebygningerne. Assens Kommune har dog netop besluttet at nedlægge pasningsmuligheden for skolebørn i Rørup og overflytte denne til Årup. Det vil betyde, at der kun er ca. 30 børn tilbage i daginstitutionen i Rørup. På længere sigt frygter flere borgere da også, at børnehaven helt vil blive nedlagt på grund af for få børn.

"Nu hvor vi er kommet ind i den nye kommune, vil der helt sikkert være politikere, som vil nedlægge og sammenlægge for at spare penge, og der vil Rørup da sikkert igen være i farezonen."

Ovenstående citat illustrerer desuden den generelle mistillid, som mange i området nærer til politikerne, som efter deres mening ikke prioriterer udviklingen af området særlig højt.

Ny skole flytter ind

Efter at have stået tomme i næsten tre år blev skolebygninger solgt til den private heldagsskole "Lærkeskolen" for børn med specielle behov. Skolen havde tidligere til huse i Middelfart men valgte at flytte.

Salget til anden side betød et endeligt farvel til planerne om at lade de lokale foreninger overtage skolen og drive den som kultur- og forsamlingshus. Dette blev dog ikke opfattet som entydigt negativt fra de lokale borgeres side.

"Det var alle tiders, at der igen skulle drives skole igen i Rørup og så gjorde det ikke så meget, at det ikke var en normal folkeskole."

Lærkeskolen var villig til at leje lokaler ud uden for skolens egen åbningstid, hvilket var vigtigt for det lokale foreningsliv, som nu fik mulighed for igen at bruge skolebygningerne som et fysisk aktiv i området. Desuden ville bygningerne blive vedligeholdet i højere grad end under kommunalt ejerskab.

Overordnet set vurderer de interviewede, at der har været et godt lokalt samarbejde med Lærkeskolen. Blandt andet fremhæves Lærkeskolens meget udadvendte kommunikationsstrategi og bevidste involvering i flere lokale aktiviteter, herunder en fast klumme i det lokale sogneblad.

Lærkeskolens specielle profil og indretningen af skolen til børnenes specielle behov medfører dog visse begrænsninger for det lokale foreningsliv. Således kan det ikke længere lade sig gøre at arrangere større foredragsaftener, fordi gulvet i gymnastiksalen er belagt med et lyd-isolerende gulvtæppe, som ikke tåler udendørs fodtøj.

"Det er selvfølgelig træls at vi ikke kan bruge lokalerne til alle de ting, vi gerne ville. På den anden side er det dejligt, at skolen bliver brugt til noget igen og ikke bare står og falder hen som den gjorde før."

Lærkeskolen bliver altså vurderet til at være et lokalt aktiv, som bringer liv til området, på trods af at skolens bygninger ikke i samme grad som før lukningen kan benyttes af de lokale borgere. I sidste ende vurderer de interviewede, at det er vigtigt for Rørup, at der igen er kommet en skole til området.

God geografisk beliggenhed

Den faktor, som langt de fleste interviewpersoner fremhæver som vigtigst for Rørup, er områdets gode geografiske beliggenhed, herunder særligt infrastrukturen. Rørup sogn ligger ganske tæt ved to fra- og tilkørsler på motorvej E20, hvilket gør det relativt let at bo i området og arbejde i f.eks. Odense eller Trekantsområdet. Afstanden til de to områder er således kun godt 20 kilometer. Derudover går den gamle hovedvej gennem byen, hvilket yderligere øger områdets status som godt pendlerområde.

Rørups status som et godt pendlerområde kan forklare, at ejendomsmarkedet stadigvæk opleves som relativt sundt, selvom det opleves som lidt forringet af skolelukningen. Beliggenheden tæt ved motorvejen gør også, at flere af de lokale beboere forventer vækst i erhverv og industri i området. Pt. er der kun lidt industri i området, men der er bl.a. tale om etablering af et større foderstofanlæg i nærheden samt eventuel udvidelse af industriområderne.

"Godt nok har vi ikke haft den store vækst i industri på grund af motorvejen endnu, men det skal nok komme. Det kræver bare, at der bliver gjort en indsats for at markedsføre området lidt mere."

Med hensyn til handel har Rørup en enkelt købmand. Det er indtrykket, at denne klarer sig rimeligt på trods af skolelukningen, og at dette især skyldes beliggenheden på den gamle hovedvej, hvor den gennemkørende trafik skaber handel. Indtil videre forventes købmanden derfor at overleve.

Der er dog også negative sider af Rørups geografiske beliggenhed. Ved kommunalreformen blev Rørup sammen med resten af Aarup kommune lagt ind under Assens Kommune. Det har betydet, at området nu ligger i periferien af den nye kommune, hvilket efter nogle interviewpersoners mening kan betyde, at området lettere bliver forbigået i den politiske proces.

8.5. Case 5: Haunstrup Skole

Resumé

Haunstrup Skole er et eksempel på en skolelukning, hvor lukningen af skolen endnu ikke har haft de store konsekvenser for livet i lokalområdet. Efter skolelukningen har forældrene i stedet fokuseret på at beholde den lokale daginstitution og at transportere skolebørnene tilbage til Haunstrup om eftermiddagen frem for at lade dem anvende skolefritidsordningen i Snejbjerg. Den integrerede dagsinstitution betegnes af mange borgere som "redningsplanken", der skaber fortsat liv i byen om eftermiddagen.

Haunstrup Skole lukkede 1. august 2002 og havde på daværende tidspunkt lige over 30 elever fordelt på fem klassetrin. Skolens elevtal havde inden da ligget støt imellem 30 og 40 elever siden 1995. Efter lukningen af Haunstrup Skole er alle eleverne med få undtagelser skiftet til Engbjerg Skole små 5 km væk i Snejbjerg.

Ved lukningen blev det blandt forældrene overvejet at oprette en friskole, men elevgrundlaget blev fundet for lille.

Baggrunden for skolelukningen: Manglende økonomi og pædagogiske udfordringer

Haunstrup Skole blev lukket som en af tre landsbyskoler i Herning Kommune i perioden 2002-2003. En mulig lukning af skolen havde dog allerede været på tale langt tidligere, og skolen var på lukningstidspunktet kommunens mindste. Den endelige lukning af skolen blev politisk begrundet i såvel økonomiske som pædagogiske betæneligheder.

Økonomisk blev det af kommunen vurderet, at omkostningerne forbundet med at drive den lille skole var for høje opgjort i kr. pr. elev. Der var således penge at spare i budgettet for skolerne ved at flytte de få elever fra Haunstrup til Snejbjerg og derved samtidig fylde klasserne op på Engbjerg Skole i Snejbjerg. Endvidere budgetterede kommunen med en gevinst ved salg af skolens bygninger, der kunne bruges til andre formål.

Pædagogisk anførte kommunen, at det lave elevtal og den lille skole på samme tid medførte en række uheldige forhold. På længere sigt ville opfyldelse af de faglige krav til folkeskolen således ikke kunne garanteres med de eksisterende faciliteter og det begrænsede antal lærere (fire) set i forhold til den øgede fagspecialisering. Dette argument anerkendtes til dels af lokalområdets forældre, som dog også fandt at argumentationen overså de mulige fordele ved undervisning i mindre klasser.

I det hele taget efterlyser de lokale, at der havde været en mere reel analyse af argumenterne for og imod skolelukningen og af de mulige alternative løsningsmodeller. F.eks. muligheden for egentlige udflytterklasser eller anvendelsen af faciliteterne til korterevarende projektorienterede undervisningsforløb.

Intet grundlag for etablering af friskole

Da beslutningen om en skolelukning endelig var taget, overvejede flere forældre en kort overgang at overtage skolens bygninger og oprette en friskole i byen. I modsætning til i de noget større landsbyer Studsgård og Simmelkær, hvor der samtidig blev lukket skoler, blev det dog ved overvejelserne i Haunstrup. Sammen med borgerforeningen indkaldte man til borgermøde og fandt i fællesskab ud af, at elevgrundlaget for en friskole i Haunstrup ikke var tilstrækkeligt til realistisk at kunne gennemføre en sådan omlægning, hvorefter projektet hurtigt blev skrinlagt. I stedet har lokalbefolkningen valgt at fokusere på at sikre eksistensen af den lokale daginstitution og på at sørge for bustransport af skolebørnene tilbage til Haunstrup om eftermiddagen frem for at lade dem blive passet i Snebjerg efter skole også.

Skolelukningens betydning for lokalområdet

Selvom om konsekvenserne af at lukke Haunstrup Skole var frygtet af borgerne, har Haunstrup tilsyneladende indtil videre at undgået den forventede tilbagegang i årene efter skolens lukning. Eftersom kommunen ikke har kunnet finde nogen køber til bygningerne, udlejer den nu de fleste af faciliteterne til børnehaven og fritidshjemmet, der tidligere lå i den gamle inspektørbolig alene, og til det lokalhistoriske museum. I mangel af et bedre alternativ har begge lejere har fået en fordelagtig lejepris og drager god nytte af de noget nedslidte lokaler og brugsarealer, som de ellers ikke ville have haft økonomi til at anskaffe.

Den integrerede dagsinstitution betegnes af mange borgere som "redningsplanken", der skaber fortsat liv i byen om eftermiddagen. Dels vurderes det, at familier med mindre børn er mere sårbare overfor de ændrede pasningsforhold en skolelukning medfører end familier med større børn i skolealderen, som trods alt kan finde ud af at tage en bus alene. Dels vurderes det, at muligheden for at køre børnene tilbage til pasning i Haunstrup efter endt skoledag i Snebjerg skaber fortsat opbakning til Haunstrups lokale foreninger, ikke mindst til idræts- og gymnastikforeningerne.

Foreningslivet opleves derfor ikke at have forandret sig nævneværdigt siden lukningen af skolen. De lokale børn dyrker stadig de fleste af deres fritidsaktiviteter i Haunstrup frem for i Snebjerg, og i hvert fald fodboldklubben (HIF) er kendt som en mere socialt orienteret klub, hvor også udefrakommende kammerater er velkomne uanset deres evner med en bold. Succesen med at fastholde børnene om eftermiddagen opleves endvidere som en væsentlig betingelse for forældrenes stadige engagement i byens foreningsliv, idet det tit er svært at rekruttere voksne, som ikke selv har en umiddelbar interesse i den pågældende fritidsaktivitet. Hvis skolebørnene var blevet i Snebjerg om eftermiddagen, vurderer flere af de interviewede, at både børn og forældre i stedet ville lægge langt mere af deres engagement i Snebjergs foreningsliv. Dog er der børn fra Haunstrup, som hele tiden har dyrket aktiviteter i Snebjerg også. Eksempelvis nævnes det, at nogle børn allerede ved skolens lukning tog til Snebjerg for at spille håndbold.

Heller ikke andre fritidsaktiviteter end sportsudøvelse synes at være gået tilbage efter skolens lukning, hvilket givetvis skyldes, at langt størstedelen af foreningslivet og de kulturelle tilbud i virkeligheden altid har foregået i og omkring det lokale forsamlingshus, Haunstruphuset, og ikke i tilknytning til skolen. Ud over de to sportsklubber holder "kaffeklubberne", som mødes mere eller mindre ugentligt for at spille bob eller kort, samt MoK-klubben, en afdeling af KFUM & K, således til her, og her afholdes desuden alle fester, foredrag og arrangementer,

der forudsætter et større lokale. Selv skolen benyttede forsamlingshusets sal til idræt, da skolen ikke havde nogen gymnastiksal.

En anden væsentlig forklaring på det uændrede aktivitetsniveau er en driftig borgerforening, som har lagt vægt på at afholde årligt tilbagevendende byfester med kræmmermarked og eksempelvis står bag den nylige etablering af en grillhytte med tilhørende petanquebaner og beach volleybane til fælles afbenyttelse. Det opleves fra alle sider, at der med en lille smule forarbejde og et rimeligt varsel er stor villighed hos byens indbyggere til at deltage i lokale projekter, og det sammenhold har den faste kerne af initiativtagere i borgerforeningen været god til at mobilisere ved at indkalde til jævnlige borgermøder og banke på døre om opkommende tiltag. Borgerforeningen har tillige god kontakt til kommunen, idet foreningens formand er medlem af det såkaldte Landsbykontaktudvalg oprettet af Herning Kommune som bindeled imellem de forskellige lokalområder og kommunalpolitikere.

Handelsliv og erhvervsliv

Set fra et handelsmæssigt perspektiv har lukningen af Haunstrup Skole ikke haft den store indvirkning, eftersom købmanden lukkede nogle år før, der blev taget endelig beslutning om at lukke skolen i 2002. Allerede inden skolen lukkede har Haunstrups borgere således skullet ud at køre for at handle ind. Den umiddelbare gene derved mindskes dog af, at de fleste indbyggere i Haunstrup i forvejen pendler enten de ti kilometer ind til Herning eller de tolv kilometer til Videbæk, i retning mod Ringkøbing, for at komme på arbejde.

Byens øvrige erhvervsliv, det være sig en del håndværksmestre, to autoværksteder, et par mindre produktionsvirksomheder, en skadedyrseksper, en golfbane og en dyrepark, har ikke fået påvirket deres forretningsgrundlag af skolelukningen. Givetvis fordi adskillige af medarbejderne på den ene side i forvejen kommer udefra og pendler *til* Haunstrup fra de omkringliggende byer, og på den anden side begrænser virksomhedernes kundegrupper sig ikke til Haunstrup.

Boligmarkedet

Skolelukningen synes heller ikke at have påvirket boligmarkedet i Haunstrup. Dog var der en kort periode før skolens lukning, hvor ejendomssalget gik næsten i stå, måske fordi det var uklart, til hvilken skole børnene skulle flyttes. Men nu sælges huse med liggetider på to til tre måneder, uden at huspriserne er faldet, og ingen huse står tomme hen i byen. Flere af de adspurgte borgere vurderer, at hvis bare nye bosættere kender mulighederne for skolegang på forhånd, kan de godt acceptere, at børnene skal til Snejbjerg for at gå i skole, når de vejer det op imod alle fordelene ved at bo i et lille lokalsamfund som Haunstrup. Dette vurderes som tilstrækkeligt attraktivt til at bosætte sig i Haunstrup, hvor ejendomspriserne er ca. 500.000 kr. lavere end ca. fem kilometer tættere på Herning, i f.eks. Snejbjerg. En ejendomsmægler fra Herning fortæller, at når stigende huspriser i de større byer tvinger nogle nye købere længere ud, så ligger Haunstrup ikke så langt fra Herning endda og på en mindre befærdet indfaldsvej, hvilket kan have været med til at modvirke den negative effekt, der må forventes efter lukningen af en skole.

Infrastrukturmæssigt er Haunstrup godt beliggende lige på Hovedvej 15 med fast rutebilsforbindelse til både Herning og Videbæk næsten hver time i dagtimerne. Derudover ligger byen tæt på et naturskønt område "Haunstrup Brunkulslejer" med skovlegeplads, bålplads og vandrestier.

Stigende befolkningstal?

Nogen direkte konsekvenser af skolens lukning for lokalområdet er altså svære at spore i Haunstrups tilfælde. Udbuddet af fritidsaktiviteter og kulturelle tilbud synes uændret, indkøbsmulighederne og vilkårene for de erhvervsdrivende forekommer upåvirkede, boligmarkedet lader til at være stabilt, og om ikke i rivende udvikling, så har området formået at opretholde et rimeligt konstant befolkningstal, som faktisk er svagt stigende i selve byen. Endvidere opleves både børn og forældre som ret tilfredse med den nye skole, om end de af og til kan føle sig lidt glemte i Snejbjerg, da børnene tager tilbage om eftermiddagen og derfor ikke kender de andre elever så godt.

Blandt kommunens politikere er der forundring over, hvor positivt det egentlig er gået indtil videre i Haunstrup, idet kommunen har valgt ikke at kompensere nogen lokalområder, hvor man har lukket skoler. Et byrådsmedlem udtalte eksempelvis i august 2005 – to år efter skolelukningen – til Herning Folkeblad:

"Det var ikke lige Haunstrup, jeg havde troet ville vokse... Vi har ikke hjulpet [Haunstrup] mere, end vi har hjulpet andre. Det her viser, at det, der rykker, er det lokale engagement."⁷

Til gengæld stiller kommunen hvert år en pulje på 500.000 kr. til rådighed for kommunens Landsbykontaktudvalget, som udvalget frit kan fordele til forbedringer af lokale faciliteter eller realiseringen af interessante projekter i kommunens landsbyer. Det er blandt andet fra disse midler, at man har fundet finansiering til den nye grillhytte og legeplads i Haunstrup. Desuden drager Haunstrup fordel af, at alle kommunens daginstitutioner fungerer som integrerede vuggestuer, børnehaver og fritidshjem, hvilket dels muliggør pasningstilbud i mindre områder og dels muliggør, at man kan køre skolebørnene hjem om eftermiddagen.

Spørgsmålet er imidlertid, om lukningen af skolen på længere sigt vil have en negativ betydning for byens stærke sammenhold. Nogle borgere vurderer således, at effekten af skolelukningen i høj grad afhænger af hvem, der vælger *ikke* at flytte til Haunstrup, snarere end hvem, der har valgt at flytte fra området. Det centrale spørgsmål er, om man kan regne med fortsat at tiltrække børnefamilier eller unge par, som får børn på et senere tidspunkt, ud over de tilflyttere, der allerede var flyttet til byen på det tidspunkt, da skolen lukkede. Ligeledes er det spørgsmålet om børnenes interesser spredes ved at komme på en større skole, hvor den lokale identitet fylder mindre, og om dette på længere sigt også vil påvirke forældrenes tilknytning til området.

8.6. Case 6: Brandstrup Skole

Resumé

Brandstrup Skole er et eksempel på en skolelukning med blandede konsekvenser for lokalområdet. På den ene side synes skolelukningens konsekvenser for lokalområdet begrænsede. Udbuddet af fritidsaktiviteter og kulturelle tilbud er det samme, og de forringede indkøbsmuligheder i form af brugsens lukning tilskrives andre årsager end skolelukningen.

⁷ Byrådsmedlem Finn Stengel Petersen (S) i Herning Folkeblad 30. august 2005 i artiklen "Op Ad Bakke for de Små Landsbyer"

Til gengæld opleves at lukningen af skolen at have medført en ændring i Brandstrup-områdets befolkningssammensætning. Børnefamilier flytter, og ældre flytter ind, og dette vurderes at påvirke lokalsamfundets sammenhængskraft og identitet negativt.

Brandstrup Skole lukkede 1. juni 2003 og havde på daværende tidspunkt lige over 30 elever fordelt på børnehaveklasse til tredje klasse. Skolens elevtal havde i årene forinden svinget imellem 80 og 100 elever, indtil kommunen sidst i halvfemserne gradvist begyndte at fjerne de øverste klassetrin, hvorefter elevtallet langsomt faldt. Efter lukningen af Brandstrup Skole er de fleste af eleverne flyttet til Rødby Skole godt 8 km væk, mens andre elever er skiftet til en af friskolerne i Maribo eller Stokkemarke nogle kilometer længere borte.

Ved skolelukningen forsøgte en gruppe af forældre at oprette en friskole. Projektet strandede dog til dels på, at kommunen ikke ville sælge eller leje skolens bygninger til forældregruppen, hvorfor gruppen efterhånden gik i opløsning. Interviewede fra gruppen erkender dog i dag, at elevgrundlaget næppe ville have været tilstrækkeligt i Brandstrup-området til at etablere en bæredygtig friskole.

Baggrunden for skolelukningen: Økonomisk trængt kommune

Brandstrup Skole blev lukket i 2003 efter længere tids debat om skolestrukturen i den daværende Rødby Kommune. Samtlige kommunens tre folkeskoler havde sidst i halvfemserne stærkt behov for forbedring af de eksisterende bygningsfaciliteter og undervisningstilbud. For at skabe det nødvendige kvalitetsløft, valgte kommunens politikere af hensyn til de økonomiske ressourcer at samle kommunens skolebørn på færre lokaliteter. Finansieringen af de ønskede fornyelser gav anledning til debat om, hvorvidt man enten helt eller delvist skulle lukke den noget mindre oplandsskole i Brandstrup eller sammenlægge overbygningerne på de to lidt større byskoler i Rødby og Rødbyhavn for at skabe plads i budgettet.

I håb om at kunne bevare Brandstrup Skole valgte man relativt tidligt i forløbet at nedlægge syvende klassen på skolen, da dette klassetrin stiller større krav til både lærerstab og fagløkker end de lavere klassetrin. Endvidere besluttedes det at etablere fælles administration af Brandstrup Skole og Rødby Byskole med henblik på at kunne samle og dermed effektivisere skolernes ledelsesstruktur. Debatten om skolens fremtid fortsatte alligevel efter disse tiltag, og selvom borgerne i Brandstrup måtte have troet sig lidt fredet af borgmesterens lokale tilhørsforhold, vedtog et splittet byråd i 2002 også at nedlægge de mellemste klassetrin fra fjerde til sjette klasse for derved at frigøre en million kroner til at opfylde Undervisningsministeriets vejledende timetal. Herefter betød en svigtende børnehaveklasse og igangværende lærerflugt, at skolens grundlag blev meget svagere. Brandstrup Skole blev lukket året efter ved skoleårets slutning i 2003, og de resterende elever overflyttet til Rødby Byskole, der nu ændrede navn til Rødby Skole.

Lukningen af skolen foregik dog ikke uden store protester fra borgerne i Brandstrup, der følte sig gjort magtesløse overfor den gradvise reduktion af skolens omfang til det punkt, hvor skolen nærmest gik i sig selv uden nogens indblanding. Byrådsmedlem Jorun Joensen (SF) udtalte til Lolland-Falsters Folketidende omkring forliget i 2002:

*"Brandstrup Skoles overlevelse er nu op til forældrene. Hvis de ikke bakker op om skolen, vil den lukke sig selv."*⁸

Den udbredte opfattelse er, at kommunen ved brug af den såkaldte salamimetode effektivt forhindrede indsigelser i starten af processen, hvor elev- og lærertal endnu ikke var blevet for små til, at skolen var bæredygtig. Flere lokale vurderer desuden, at kommunen blankt afviste ethvert forslag til alternative løsninger. Herunder bl.a. forslag om oprettelse af en heldagsskole med specialklasse for udeboende børn under inddragelse af den gamle inspektørbolig.

Kommunal modstand mod oprettelse af friskole

En gruppe på seks-syv forældre med tidligere erfaring fra oprettelsen af en anden friskole på Lolland forsøgte længe at stable de nødvendige garantier på benene for at opfylde de formelle krav til stiftelsen af en privatskole. Projektet strandede umiddelbart på, at kommunen ikke ville sælge eller leje skolens bygninger til forældregruppen, hvorfor gruppen efterhånden gik i opløsning. Interviewede fra gruppen erkender i dag, at elevgrundlaget næppe ville have været tilstrækkeligt i Brandstrup-området til at etablere en bæredygtig friskole. Enkelte medlemmer fra den opløste friskolegruppe fortsatte herefter med at lave en friskole i Stokkemarke fjorten kilometer væk.

Kommunen har efterfølgende revet store dele af Brandstrup Skole ned, hvilket blev begrundet med at man ville undgå boligspekulation. Blandt lokalbefolkningen er nedrivningen blevet udlagt som et endegyldigt forsøg på at forhindre dem i at oprette deres egen skole.

Skolelukningens betydning for lokalområdet

Konsekvenserne af at lukke skolen har været blandede for Brandstrup. I forbindelse med nedrivningen af skolens bygninger lod man de nyeste bygninger stå. Disse var i 2002 blevet omdannet til fælles kulturcenter med midler bevilget fra Landdistriktpuljen med det formål at skabe et lokalt værested med tilhørende IT-udstyr for områdets børn, unge og voksne. Kommunen lod også gymnastiksalen stå, da den udgjorde områdets eneste sportshal, og har givet en halv million kroner til renovation af hallens faciliteter.

Lokalbefolkningen har med andre ord ikke helt mistet det møderum, som skolens lokaler repræsenterede før lukningen, og antallet af fritidsaktiviteter og kulturelle tilbud i Brandstrup synes ikke at have ændret sig væsentligt efter lukningen. Kulturcentret står til fri afbenyttelse og anvendes i dag regelmæssigt af blandt andet foredragforening, legestue, handicapforening og pensionist brugergruppe (overvejende til kortspil) samt af en nyligt oprettet skovbørnehave, der har fået lov at anvende et gammelt klasseværelse i morgentimerne og et par timer om eftermiddagen i vinterhalvåret formedelst en leje til kommunen på 2000 kr. om måneden (hvilket betragtes som værende den reelle leje). Hertil kommer en spejdetrop med egen hytte og idrætsforeningen IK85, som har klubhus i tilknytning til fodboldbanerne og derfor heller ikke har været så afhængig af skolens lokaler, men dog flittigt bruger gymnastiksalen.

Specielt idrætsforeningen fremhæves i øvrigt at have været en vigtig drivkraft i det fortsatte aktivitetsniveau i Brandstrup og mere end bare en idrætsforening. I manglen af en egentlig borgerforening eller en grundejerforening, har idrætsforeningen efter skolens lukning i praksis været igangsatte af flere nye tiltag i området som eksempelvis oprettelsen af en privat skov-

⁸ Byrådsmedlem Jorun Joensen (SF) i Lolland-Falsters Folketidende 28. juni 2002 i artiklen "Skolestrukturen Stemt på Plads af Flertallet".

børnehave. Generalforsamlingerne i IK85 er blevet brugt som anledning til indkaldelse til borgermøde, og klubbens ildsjæle opleves konstant at gøre mange af de små ting, der skal til, for at skabe opbakning i et lille lokalsamfund.

Dog mærker man i idrætsforeningen nogle negative konsekvenser af skolens lukning, idet elevens flytning af skolegangen til Rødby har fået flere af områdets skolebørn end tidligere til at deltage i fritidsaktiviteter om eftermiddagen i Rødby frem for i Brandstrup. Dette har gjort det sværere for idrætsforeningen at rekruttere frivillige unge og voksne til klubben som trænere, holdledere og bestyrelsesmedlemmer.

Svagere lokal identitet

Samtidig mener nogle borgere, at områdets lokale liv og sammenhængskraft er blevet svækket af lukningen af Brandstrup Skole, og at der ikke er samme gejst at bygge på som tidligere, når der virkelig skal gøres noget for lokalsamfundet. Byen virker død om eftermiddagen på grund af de ældre børns pasning på fritidshjemmet i Rødby efter skole og de yngre børns ophold i Kristianssædeskoven et par kilometer udenfor selve Brandstrup det meste af tiden med skovbørnehaven. Det manglende liv i gaden opleves at påvirke den lokale stemning.

Den svagere opbakning til fælles projekter vurderes at være blevet forstærket af befolkningsudskiftningen, som efter skolens lukning opleves som præget af indflytning af ældre ægtepar uden hjemmeboende børn "nordfra" (dvs. fra Sjælland og især Storkøbenhavn) og udflytning af børnefamilier. Tilflytterne opleves at være flyttet dertil på grund af lavere huspriser, og det opleves, at disse nye grupper i mindre grad har interesse i at engagere sig i lokalsamfundet. Dertil kommer, at området har oplevet et par uheldige episoder, der involverede skydevåben og et stort lager af ulovlige krysantembomber, hvilket har givet byen et dårligt ry på resten af Lolland. Dette opleves at have gjort det sværere at være stolt over at være fra Brandstrup, og at nogle derfor ligefrem vælger at sige, at de er fra Tirsted i stedet. En af de interviewede siger:

"Brandstrup indgår ikke engang i børnehavens navn, den hedder bare Den Blå Anemone."

Det hører dog også med, at Brandstrup-området på samme tid stadig har en solid gruppe af "Tirsted-bønder", der har boet på egnen igennem generationer, og som er stærkt forpligtiget på fællesskabet, samt at man prøver at bevare områdets identitet f.eks. ved at fastholde konfirmandundervisningen lokalt på trods af skolelukningen.

Brugslukning

Fra et handelsmæssigt perspektiv blev lukningen af Brandstrup Skole umiddelbart efterfulgt af lukningen af den lokale brugsforening. Der er dog almindelig enighed om, at brugsens lukning ikke direkte var forårsaget af skolens nedlæggelse, men at brugsforeningen længe havde overlevet sig selv. Brandstrup-området er kendetegnet ved store landbrug, hvorfor de fleste indbyggere pendler til arbejde i Maribo, Sakskøbing eller længere væk, og brugsens lukning skyldes således snarere, at mange indbyggere foretog deres indkøb i de større byer på vejen hjem.

Heller ikke eksistensgrundlaget for andre af de erhvervsdrivende i Brandstrup, en håndværksmester, en vognmand, to små servicevirksomheder, et produktionsselskab og en Inter-

netbaseret børnetøjsforretning foruden et større antal gårdejere, synes indtil videre direkte påvirket af skolens lukning.

Gælder om at finde niveauet

Skolelukningens konsekvenser for lokalområdets aktiviteter og synes begrænsede. Udbuddet af fritidsaktiviteter og kulturelle tilbud, især på grund af idrætsforeningens indsats, synes at være det samme. De forringede indkøbsmuligheder i form af brugsens lukning kan næppe tilskrives selve skolelukningen. Endvidere er både børn og forældre, når det kommer til stykket, så vidt vides relativt tilfredse med den nye skole, selvom bustransport til og fra skole aldrig bliver en optimal løsning.

Til gengæld opleves at lukningen af skolen at have medført en ændring i Brandstrup-områdets befolkningssammensætning, og den ændring vurderes at påvirke lokalsamfundets sammenhold og identitet negativt. Det er blevet sværere at sælge byens huse, børnefamilierne flytter væk, og de potentielle købere betragtes i et eller andet omfang ikke det samme aktiv for området. Skovbørnehaven er dog oppe på det normerede antal børn og har en lang venteliste, delvist med børn udefra.

De manglende sociale ressourcer i lokalområdet afspejler sig blandt ved, at det i Brandstrup ikke lykkedes at opnå engagement til at prøve at komme med i - og heller ikke blev udvalgt til - at deltage i kommunens igangværende forsøgsordning om forskønnelse af nedslidte lokalområder med støtte fra Socialministeriet. Til sammenligning har Brandstrup tidligere haft gode erfaringer med at søge midler til byfornyelse fra Landdistriktspuljen i årene op til den endelige skolelukning.

Paradoksalt nok har Brandstrup på mange måder samme profil som de tre deltagende områder, Stokkemarke, Sandby og Errindlev, det vil sige en stigende andel personer på overførselsindkomster, nedlæggelse af offentlige og private servicefunktioner samt en boligmasse af ringe standard. Flere af borgerne i Brandstrup vurderer, at skolens lukning har accelereret en nedgang, der nok ville være kommet alligevel, og at det nu gælder om at finde niveauet, hvor der igen kan skabes en stabil udvikling.